't Ridderke

Trimestrieel heemkundig tijdschrift van Hoembeka
20ste Jaargang 2005 * Nr. 1 * januari - maart



Vanaf 1961 is het uitzicht van het dorp zeer sterk gaan veranderen. In 1977 was er een nieuw gemeentehuis maar geen station meer. Nu zijn de huizen in de Reyniersstraat geweken voor een residentie.

verantwoordelijk uitgever: Ward De Kempeneer, Diepestraat 2, 2811 HOMBEEK tel 015 423326

afgiftekantoor
1980 ZEMST

DE KRINGWERKING

Statutaire vergadering van 14 januari

Met deze vergadering heeft de vereniging haar statuten aangepast aan de nieuwe wetgeving op de VZW's. Het jaar 2005 wordt ontzettend druk en vooral de twee manifestaties naar buiten zullen veel aandacht vragen: op 17 april een tentoonstelling in samenwerking met de Erfgoedcel en op 11 september open Monumentendag.
Eddy Solie wordt met algemene instemming opgenomen in het bestuur van de kring. Hoembeka mocht het laatste jaar al geregeld beroep op hem doen, in het bijzonder voor informatica, het Hoembekaweb en het digitaal beheer van onze archieven: the right man on the right place.

MET VLAG EN VAANDEL IN DE PROCESSIE

Op zondag **17 april 2005** heeft Vlaanderen zijn erfgoeddag met als thema "GEVAAR". Gevaar betekent ook risico van teloorgang van ons heemkundig erfgoed. Alles wat met het fenomeen processies te maken heeft dreigt verloren te gaan.

In juni 1968 stond de Sacramentsprocessie klaar om haar jaarlijkse ommegang aan te vatten. Een helse storm joeg alles uiteen. Dat betekende het einde van alle processies in Hombeek.

Door film en fotoprojectie brengen we deze devote ommegangen terug in beeld. Rekwisieten, kledij, oude vlaggen en ook foto's zullen dit verleden weer tastbaar maken voor de bezoeker.



We doen ook een oproep aan alle



ZATERDAG
16 April
14-18 uur

ZONDAG
17 Apil
10-18 uur

MAANDAG
17 April
10-13 uur

E
(Oud-Gemeentehuis)

Wie thuis nog wat heeft aan foto's, dia's, film, kledij, vlaggen etc., laat ons dit weten. U helpt ons hiermee deze tentoonstelling nog aantrekkelijker te maken.

1 April: Algemene ledenvergadering

Er zal gepraat worden rond de ontwikkeling van het dorp in Hombeek en over de processies, dit ter voorbereiding van onze tentoonstelling. Nog weer eens een goede ouderwetse bijeenkomst van wie begaan is met vroeger tijd

Andere kringactiviteiten

1 mei : dauwtrappen / 28 augustus : fietstocht / 9 september : ledenvergadering / 6 november : Sinte-Metteommegang

De metamorfose van het dorp
deel 3

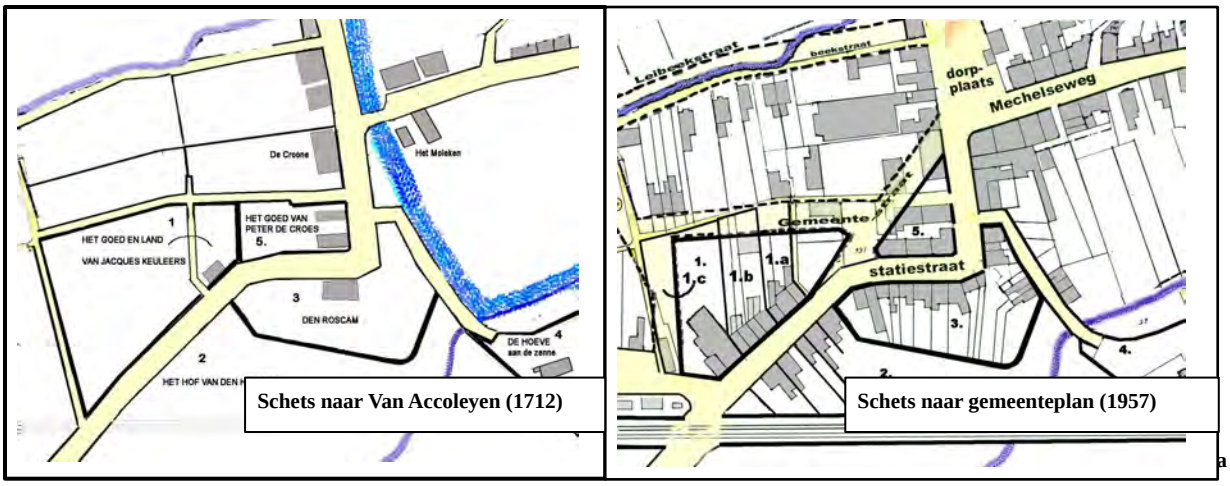
Vooraf

We zetten hier ons verhaal verder over de plaats waar momenteel 49 appartementen en winkels worden gebouwd en wat de residentie “Hoogland” zal heten. We weten intussen dat de grond in 1712 eigendom was van Jacques Keuleers. Er was een scheiding door een binnenweg. In vorig nummer bespraken we het oostelijk waarop zijn huis stond. In dit nummer zoeken we naar de oorsprong en de ontwikkeling van het westelijk deel. Het geheel werd destijds omschreven als “Het Block”.

In 1867 hadden de Spoorwegen in Hombeek een eerste wachtgebouw voor reizigers opgericht. In 1878 kwam er een “ruthuis” met eerste station. De “IJzerenweg” bracht personenvervoer mee en trafiek van goederen. Per spoor kon men nu steden en werkplaatsen buiten Hombeek gemakkelijk bereiken. De eerste herberg die daarop inspeelde, heette “A La Station” en was gelegen in de Diepestraat. In 1882 ging het over op de kinderen Teughels, alias “Van Meulemakers”. Blijkbaar is het dan van naam veranderd in “A la Commerce”. In 1893 werd het statieplein heraangelegd en het nieuwe imposante station gebouwd dat er tot 1974 heeft gestaan. Er tegenover bouwden Jef Saint en Clotilde Vekemans een nieuwe herberg op de grond van Vander Stegen de Schrieck. Deze herberg kreeg nu de naam “A La Station”.

De belangstelling voor bouwgrond in deze omgeving was bijzonder groot. De commerciële ligging trok aan maar er was ook zeer grote nood aan werkmanswoningen. In 1886 werd “Het Block” publiek verkocht en de verkopers speelden handig in op de verhoogde vraag. Ze omschreven hun bouwgronden als “*goed gelegen aan de statie van Hombeek*” en verkavelden het geheel in zes interessante loten. Kort daarna bouwde brouwerij Lamot een nieuwe herberg met de veelzeggende naam “De Leeuw van Vlaanderen”, Hendrik Conscience achterna. Vrij vlug werd er een zaal aangebouwd die later nog uitbreidde. Kort na 1900 verschenen dan diverse privé-woningen waarvan er vier door smid Put als investering werden opgericht. Ook schoenmaker De la Haye uit de Bankstraat kocht een perceel en bouwde er een café wellicht met winkel. Dit werd in de dertiger jaren door schrijnwerker Bertus Van Thienen gekocht en uitgebreid.

Zo is in Hombeek gesloten bebouwing ontstaan; een aaneengesloten huizenrij of lintbebouwing zoals het in de stad algemeen was. Het landelijke boerendorp met los ingeplante hoeven en woningen kreeg een eerste vorm van verstedelijking. Ook aan de overzijde van deze straat werd vanaf die jaren huis tegen huis gebouwd zodat de Statiestraat zelf de eerste stadsstraat van Hombeek kan genoemd worden. De verstedelijking ging verder sinds 1961 met de bouw van appartementen en met het residentiële hoogbouwcomplex heden in oprichting.



Schets naar Van Accoleyen (1712)

Schets naar gemeenteplan (1957)

haye, (later van Van Thienen), 1 (b) smid Put die er vier huizen bouwde en een perceel verkocht aan Van de Camp, 1 (c) brouwerij Lamot die er “De Leeuw van Vlaanderen” oprichtte. Een deel van de grond werd afgenomen voor het stationsplein en een deel verkocht aan Stroobants die er een privé-woning op bouwde, later bewoond door “Zjang Maat” (Teughels-Stroobants). Deze werd onteigend en het huis is afgebroken voor straatverbreding. De andere huizen van grondstuk (1) werden in 2002 afgebroken voor de residentie “Hoogland” nu in oprichting.

"Het Block", met olmen beplant.

Het hier besproken grondstuk werd bij de verkopen omschreven als "Het Block". Aldus is het ook geregistreerd in de kadasterboeken. Om er zich een goed beeld van te vormen, moet met zich de toestand voor de spooraanleg proberen voor te stellen. Van een statieplein was geen sprake. Het was een veld en grensde (1712) aan "Het Block", eigendom van Jacques Keuleers, maar gescheiden door een weggetje. Het huis van Keuleers lag er ook tegen en eveneens ervan gescheiden door een binnenweg. Eigenlijk was "Het Block" volledig omsloten door wegen, ten noorden de Kerkweg (nu Gemeentestraat), ten oosten het binnenweggetje, ten zuiden de Statiestraat en ten westen de Pastorijweg. Dat was een binnenweg die eigelijk de rechte verbinding maakte tussen het hof Van den Hofstad, de pastorij en de kerk. Het werd ook verbreed en vormt nu deels de huidige St.-Martinusstraat langsheen de tuin van René Verschueren.

Van de eerst bekende eigenaar **Jacques Keuleers** ging het over op de familie de Meester en **Frans Jozef de Meester** van Mechelen verkocht het in 1802 aan **Jacob Van den Bossche**, herbergier van Auwergem. Er stonden olmen op en **Gijsbrecht Goossens**, zoon van de kuiper in "Het Zonneken", huurde het [1]. Daarna is het in het bezit gekomen van **Jan Frans Lemmens,** een Mechelse handelaar uit de lange Schipstraat. Deze bezat ook de herberg "De Kroon" die hij herbouwde met grote bovenzaal voor dansgelegenheden. In mei 1851 verkocht weduwe Elisabeth Lemmens – Van Rijmenant zowel de herberg "De Kroon" als "Het Block" aan **Willem Moons.** Willem kwam van Mechelen en was in 1845 in Hombeek gehuwd met **Sophie Jacobs**. Haar ouders**, Jan Jacobs** en **Marie Candries,** waren beiden uit Heffen. Ze kwamen uit brouwersfamilies en hebben in Hombeek de herberg "A La Belle Vue" uitgebaat. Hun zoon **Frans Eduard** zou te Mechelen de bekende brouwerij Jacobs oprichten.

Het huwelijk van Sophie en Willem duurde niet lang. Na 12 jaar liet hij een weduwe na met drie kleine dochtertjes: Felicitas, 9 jaar, Louisa, 7 jaar en Rosalie slechts 4 jaar. De weduwe hertrouwde drie jaar later een jeune premier uit Zemst, **Peter Jacob Van Der Meulen**. Hij was 24 jaar en de bruid 42 jaar, weliswaar wat minder jong en reeds weduwe maar zeer rijk. De jonge cafébaas deed goede zaken en werd algemeen als "baas Kroon" begroet. Hij was 50 jaar als zijn vrouw stierf en alles publiek verkocht moest worden.
Baas Kroon hertrouwde met **Philomena De Ruysscher** en ging in de Bankstraat wonen in het schoolhuis. Van de drie dochters Moons waren er twee in Hombeek getrouwd. **Felicitas** huwde met **Karel Phlips**, landbouwer, zoon van de smid, ouders o.m. van "Nie van Flupses" met Lauwers getrouwd. **Louisa** huwde met **Hendrik Jozef Leemans**, bakker te Mechelen. De jongste **Rosalie** huwde met **Frans Theodoor Vermeulen**, zoon van de koster **Peter Jan Vermeulen**. De verkoop gebeurde gerechtelijk omdat dochter Louisa reeds overleden was en een minderjarig meisje naliet.

Van wortelveld tot handelsstraat

Deze verkoop in 1886 [2] bracht grote opschudding mee in Hombeek. Er kwam niet alleen de mooiste herberg onder de hamer maar ook de beste bouwpercelen in het centrum van de gemeente en vlak bij de statie. De verkopers poogden er zoveel mogelijk geld uit te slaan door de grote stukken op te delen in loten.

De herberg "De Kroon" werd in vier loten getrokken en het gebouw zelf werd zelfs in twee verdeeld. De bouwgrond in de Statiestraat werd in zes percelen gelegd werd (koop 5 tot en met 10). Veder was er een groot stuk bouwgrond dat ook in het centrum van het dorp lag op de Leestsesteenweg, vanaf de Zennebeek (naast Verbist) tot aan de kerk (tegenover de hoeve van Doms). Dat werd in zeven percelen gelegd. Tenslotte hoorden bij deze verkoop nog twee velden in het Broek en op het Molenveld.

De grond die eertijds "Het Block" heette, was 4.014 m² groot en werd nu omschreven als ***welgelegen bouwgronden aan de Statie van Hombeek*** en verdeeld in koop vijf (882 m²), koop zes (480 m²), koop zeven (520 m²), koop acht (560 m²), koop negen (600 m²), en koop tien (972 m²). De kopers van de loten 6 tot 10 moesten buiten de koopsom ook nog een opleg betalen voor de wortelen die op de vijf percelen geteeld werden; respectievelijk 15 fr., 16 F, 17 F, 18 F, en 30 F. Het totaal kooprecht aan wortelen bedroeg dus 96 frank. Op koop vijf was een opleg te betalen van 20 frank voor de klaveren die er op stonden, de stoppelen en het mestrecht.

Bij de voorverkoop haalde dit geheel een prijs van 3.250 frank. Er werden nadien nog duchtig *verdieren* gezet en opgeboden en uiteindelijk werd "Het Block" zo verkocht a.v.

---

[1] **SAM. Nots M.J.Vinck, bundel 1881, akte 238 van 1.6.1802**
SAM. Nots M.J.Vinck, bundel 1881 , akte 270 van 26.6.1802 (7 Messidor An 10)

[2] **Hoembeka-archief, Nots Charles Peeters en Frans Cluydts, Mechelen, akte van 15.9.1886**

(1) De schoenmaker van Hombeek, **Eduard De la Haye,** kocht koop 5 voor 910 frank.

(2) De smid van Hombeek-Dorp, **Jan Frans Put,** kocht koop 6 en 7 voor 1.100 frank.

(3) **Jean Bt. Installé**, ondernemer van Mechelen, kocht de massa 8, 9 en 10 voor 3.130 frank. Hij trad echter wel op in naam van **Richard Lamot**, bierbrouwer te Mechelen. Dit alles had een goede prijs van 5.150 fr. opgebracht.

Wie vlug terugrekent komt tot het verrassend effect dat voor bouwgrond toen 1,28 fr. per m² betaald werd. Toch was het destijds een goede prijs. De herberg "De Kroon" spande de kroon. Lamot moest ze laten gaan omdat er waanzinnig hoog op geboden werd. De uiteindelijke koper was **Jean Van Eetvelde**, een 37-jarige man uit Hombeek afkomstig maar woonachtig te Brussel. Hij betaalde niet minder dan 12.283 frank. Nooit daarvoor werd een zo hoge prijs ingezet voor een herberg. Hij verhuurde zijn herberg aan zijn broer **Frans Van Eetvelde**, grootvader van de laatste uitbaters voor de sloop Frans Goossens en Wiske Lauwers.

Het groot perceel op de Leestsesteenweg tot aan de kerk werden gekocht door **August Vervoort**, **Jozef Louis Buelens**, **Karel Phlips** die twee bouwgronden doorverkocht aan **Jan Craenhals** en **Louis Van den Reym.** Kort daarop werden huizen gebouwd door Vervoort, Craenhals, Van den Reym en twee broers Stevens die de grond van Buelens kochten.

Wat "Het Block" betreft was het duidelijk dat de drie kopers speciale bedoelingen hadden met hun nieuw verworven grond. Het was investeringsgrond voor handel, vooral voor herbergen die destijds als paddestoelen uit de grond rezen. Lamot zou aan de statie van Hombeek zijn eigen herberg hebben met exclusief Lamotbieren. "De Leeuw van Vlaanderen" werd de naam. Wie de naam bedacht heeft, is niet te achterhalen. Er waren al wat herbergen in de buurt zoals "De Leeuw" van Fluppe Maat (Philip Teughels) in de Statiestraat maar ook twee herbergen op het statieplein met Frans klinkende namen. Was het een reactie hierop ? De schoenmaker bouwde op deze grond ook een herberg, later sloefen- en blokkenwinkel van Sjof. De smid Put verkocht een perceel van 5 meter gevelbreedte door aan Van de Camp die er een huis op bouwde en hijzelf bouwde nog vier identieke werkmanswoningen. Hij zag zijn koop als een belegging in immobiliën: huurwoningen waar toen grote nood aan was. Nog voor 1900 stonden er twee nieuwe herbergen met een woonhuis en kort na 1900 werden de andere woningen gebouwd en sloten ze de rij. Die straatzijde was nu dichtgebouwd. Het wortelveld werd een prozaïsche rij huizen; twee herbergen, een smederij met ijzerwinkel, een tabakswinkel, een sloefen- en blokkenwinkel, een schrijnwerkerij en wat werkmanswoningen. Dat beeld zou deze straat kenmerken voor de volgende honderd jaar.

Deel 1:
De winkel van Sjof en de café en schrijnwerkerij van Bertus

In 1923 werd Bertus Van Thienen eigenaar van de winkel en bouwde hij die verder uit met woonplaats, herberg en schrijnwerkerij. Hij had dit alles gekocht van de erfgenamen van schoenmaker De la Haye.

De familie De la Haye was al jaren een begrip in Hombeek en schoenmakers gedurende vier generaties. De familie is uitgestorven in 1928 bij het overlijden van Jacques. **Jacques** De la Haye (1855-1928) woonde met zijn oudere broer **Eduard** (1847-1911) en zuster **Clotilde** (1844-1920) in de Bankstraat. Hun huis was gezet op jaarschaal op de grond van advocaat Fremie van Mechelen. Na hen is er Jef Reyniers en Stans Pessendorfer komen wonen. Rosalie Van Eetvelde zegt hierover: ***"Ik herinner me nog als ik in het huis binnenkwam dat er een heel speciale geur hing van lederwaren"***

> Clotilde, Edward en Jacques waren de kinderen van **Alexander De la Haye** (1819-1877) en Apollonia De Laet (1812-1893). De ouders van Alexander waren **Cornelis De la Haye** (1794-1880) en Jeanne Van der Veken die in het dorp gewoond hebben kort bij de brug. Deze was de zoon van **Guilliam De la Haye** (1765) en Annemie Sijmons (1762-1797) die op het Regulaar een huis gebouwd hadden (later eigendom en bewoond door Rik De Neys-Janssens).

Clotilde en haar twee broers Eduard en Jacques hebben dus in 1886 een deel van de grond gekocht. Ze zijn er zelf niet gaan wonen maar bouwden er in 1892 een herberg (winkel) op. Het was een laag huis met half verdiep naar oude stijl en traditie. Het lijkt erop dat dit iets met de schoenmakerij moet te maken gehad hebben. Toen dertig jaar later Sjof dit huis van hen kocht werden er verder sloffen, sandalen en blokken verkocht wat toch merkwaardig is. In 1902 bouwden De la Haye een tweede huis op deze grond. Dit was moderner en met volwaardig verdiep en met zolder onder het zadeldak. Dat werd als privé woonhuis ook verhuurd.

Toch eerst ook een café

Het lagere huis dat De la Haye in 1892 bouwde kan als schoenwinkel bedoeld geweest zijn. Misschien verkocht men er wel schoenen maar zeker is dat het ook als herberg uitgebaat werd. De eerste cafébaas en huurder waren **Jef Vekemans** (1834-1909) en **Virginie Schaerlaeken** van Leest (1838-1908). Jef had kort daarvoor in de herberg "Napoleon" gewoond. Deze stond tegen de bareel en was eigendom van de bakker Doms, alias "Sedomses" die in de Bankstraat woonde juist voor de school.

In het gezin **Vekemans-Schaerlaeken** waren 6 kinderen:

(1) **Clementina** (1866)
x (1892) Peter **Frans Maes** (°Mech.)
(2) **Karel** Jozef (°1870) dagloner
(3) **Alfred** (°1872)
x **Carolina Cortebeeck** (°K/Bos 1875)
(4) **Seraphina** (°1874)
x (1900) **Peter Jozef Van Den Eede** (°1875)
Zij was kleermaakster en hij werkman aan de spoorwegen. Ze woonden in het *ruthuis* aan de statie.
(5 **Louise (**1876- 1914)
x (1900) **Jozef Van De Rijck** xx (1913) **Jozef Goossens** (1869-1934)
(6) **Alfons** (1879-1957)
x M**.Louisa Willems**

Virginie stierf in 1908 en haar man Jef het jaar daarop. De herberg en winkel gingen over op hun dochter **Wis Vekemans** die weduwe was van **Jef Van De Rijck** (1870-1908). Wis hertrouwde in 1913 met **Jef Goossens**. Ze had toen 4 minderjarige kinderen uit haar eerste huwelijk;

Virginie Van De Rijck, 12 jaar,
Jef Van De Rijck, 10 jaar,
Clementien Van De Rijck, 7 jaar
Fons Van De Rijck, 6 jaar.

Haar tweede man, Jef Goossens, was de zoon van de kuiper uit het dorp. Hij was weduwnaar en had op dat ogenblik drie kinderen uit zijn eerste huwelijk met Jette Buelens (1868-1906). Het waren :

Henriette Goossens, 18 jaar,
Emiel Goossens, 16 jaar
Edward Goossens, 12 jaar.

Jef Goossens Goossens werd ook als schoenmaker genoemd en dat kan iets te maken hebben met de verkoop van schoenen in dit huis, eigendom van schoenmaker De la Haye. Jef en Wis kregen nog een zoontje dat in het voorjaar van 1914 overleed.

Toen de oorlog uitbrak in augustus 1914 en de maand daarop de Duitsers naderden, ging het gezin op de vlucht. Op de Zennedijk werd Wis geraakt, wellicht dor een verdwaalde kogel en stierf ter plaatse. Haar man vluchtte verder naar Frankrijk met al de kinderen. Henri Stroobants vertelde hierover (interview 1983):

> ***"Als we van de vlucht terugkwamen, waren er hier en daar wel sporen achtergebleven van verwoesting of geweld. Neffens het huis van Flupses was zo een vuile, smerige weg om naar de Zenne te gaan. Daar was een graf. Bovenop lag een zwart hoedje met een zwarte panache. Ik heb tegen mijn moeder gezegd: 'Hier hebben ze Wis van Virs begraven'. Ze was door de Duitsers doodgeschoten en werd dan blijkbaar daar achter 't school vlug onder de grond gestopt. Ge hebt toch Jef Van Den Eede gekend hé en Fien? Haar zuster was Wis van Virs, getrouwd met een zekere Van De Rijck van het Heike. Als Jef gestorven was is ze als weduwe hertrouwd met ene van ' Kuypers' .[3]"***

Na de oorlog is Jef Goossens blijven wonen in het huis naast de herberg. De kinderen Van de Rijck huwden en verlieten de woning. Zijn zoon Edward trouwde met een Française Eugénie Bérot en bleef er wonen met de kinderen. In 1936 verlieten ze Hombeek en gingen zich in Overijse vestigen omdat het in een Frans taalgebied voor de vrouw gemakkelijker zou zijn. In dit huis is Jef Selleslagh en Mathilde Scheers komen wonen.

Na de oorlog is de herberg van "Wis van Virs" nog enkele jaren uitgebaat door **Jan Verhasselt** (1879-1953) en **Merie De Maeyer** (1879-1943), beter bekend als "Merie van den Broek". Ze woonden er met 4 van hun kinderen ;

Frans Verhasselt (1904),
Jef Verhasselt (1906),
Winifred Verhasselt (° England 1915)
Maurice Verhasselt (° England 1916).

In december 1923 verhuisden ze naar het ouderhuis van de man in de Kerkweg (nu Gemeentestraat 15).

> Na hen woonden in het het ouderhuis van Verhasselt hun dochter Winny (1915) Verhasselt en Jan Lambrechts met hun kinderen Frans en Agnes.
> "Merie Van den Broek" (De Maeyer) was in Hombeek een begrip als verkoopster van lekkere ijscrème. Tot de Tweede Wereldoorlog stond ze iedere zondag met haar karretje in het dorp.
> De kinderen Verhasselt huwden uit. De oudste Finne (1900-1983) was in 1920 al gehuwd met Frans Christiaens. Frans (1904-1973) huwde in 1931 met Jeanne Nieuweling, Jef (1906-1979) huwde in 1929 met Pauline Ceuppens, Winny (1915) huwde in 1932 met Jan Lambrechts en de jongste Maurice (1913) huwde in 1938 met Rosalie Van Eetvelde.

Een winkel, café en schrijnwerkerij

Het huis en de herberg in de Statiestraat werden in 1923 gekocht door Bertus Van Thienen (1882) en Sjof Van Crombruggen (1879). Bertus was schrijnwerker en kwam uit Brussegem. Hij trouwde in 1908 met Sophie Van Crombruggen en was eerst gast bij de schrijnwerkerij van Meulemakers in de Diepestraat.

Ze hadden twee zonen: Louis Van Thienen (1909) en Zjang (1913). Ze woonden eerst in de Statiestraat in een huis van "Fluppe Maat" [4]dat naast zijn herberg "De Leeuw" gelegen was [5]. In 1919 ging Bertus

---

[3] **Zie ook 't Ridderke, 1999 n°4 blz 154 e.v. over "De familie Goossens".**

[4] **Philip Teughels, vader van Frits Teughel die er bleef wonen.**

[5] **later winkel De Welvaart en nu Fortis Bank.**

zich zelfstandig vestigen als schrijnwerker en verhuisde naar het huis dat de secretaris Frans Govaerts in de Statiestraat gebouwd had enkele meters verder [6]. Achter het huis had hij een klein atelier. De eerste aanneming die Bertus deed was voor dokter Van Asch die in de Kriekerijweg een nieuwe herenwoning bouwde met dokterskabinet. Bertus was een harde werker en een goede stielman. Zijn bedrijf kreeg meer en meer naam en hij mocht ook vele opdrachten voor de gemeente uitvoeren zowel dan als schrijnwerker als meubelmaker voor kasten en schoolbanken. Bovendien werden er ook doodskisten gemaakt.



Bertus Van Thienen als soldaat in 14-18.



Sjof en haar twee zonen; Louis en "Zjangske".

Op 15 april 1924 had Bertus zijn schrijnwerkerij naar de andere kant van de weg overgebracht. In 1930 trouwde zijn zoon Louis Van Thienen te Zemst met Bertine Van der Elst. In Zemst wordt hun dochter Germaine geboren op 22.11.1930. Louis en Bertine komen nog dat jaar naar Hombeek terug en gaan inwonen bij de ouders. In 1931 werd de woning uitgebreid voor de twee gezinnen. Bertus maakte van de oude herberg een winkel en bouwde er nog een nieuwe herberg tegenaan met daarnaast, op de hoek van het binnenweggetje, zijn schrijnwerkerij. Langs de binnenweg kon hij naar zijn houtmagazijn dat hij achteraan in de tuin nog oprichtte. Bertine zou zich voortaan vooral met de winkel bezighouden.

De winkel van Sjof was de bekendste blokken-winkel van het dorp. In lange resems hingen ze per maat en per soort aan mekaar geknoopt, meestal in natuurhout maar ook zwart gekleurde en met lederen wreefband. Er werd anderzijds ook schoeisel verkocht, vooral sloffen en aanstekers. Bij hete zomers waren de fameuze zeesloffen in trek. Het waren uit één stuk in rubber gegoten sandalen met veel openingen en luchtgaten. Ze werden meestal blootsvoets gedragen maar het was niet te vermijden dat binnen de kortste tijd de voeten erin kwakten van het zweet. Het stof van de weg drong via de gaten naar binnen en regelmatig moest een kleverig mengsel van zweet en stof van de voeten gewreven worden. Het liet op de voeten een mooie afdruk na van de grillige vorm van de slof zelf. Hoewel het eigenlijk "zeesloffen" waren, kregen ze betere bekendheid als "zweetsloffen" .



1934 : Herberg en winkel van Sjof vooraan.
Bertine en de kleine Germaine poseren voor de fotograaf.
Verder de poort van de smederij van Put en de herberg
"De Leeuw van Vlaanderen" op het einde van de straat.

[6] **Nu het huis van Sophie Selleslagh - Van Erp.**

Bertine haar winkel was speciaal in trek bij de schoolgaande jeugd. Buiten ook wat snoep was er allerlei schrijfgerief te koop, inkt en pennen, schrijfboeken, griffels en leien, houten pennendozen, potloden, verfjes, potloodslijpers en gommen, kortom alles voor de school. Er werden ook nieuwjaarsbrieven verkocht en vooral wenskaarten. Het kaarten versturen werd gestimuleerd. Buiten het eindejaar met kerst- en nieuwjaarswensen werden ook in de lente paaskaarten verzonden: kleurige tekeningen met pas uitgebroken kuikentjes en de klokken van Rome. Het belangrijkst waren de zichten van Hombeek. Regelmatig kwam een beroepsfotograaf zich op de meest markante plaatsen opstellen om er het tijdsbeeld te vereeuwigen. Een tijd later waren de bruine zichtkaarten dan te koop vooral bij Sjof maar ook bij Jef Mathijs die rond diezelfde tijd ook een winkel geopend had op de hoek in de Statiestraat [7]. Bertine verkocht ook sigaretten, sigaren en losse tabak. De pijpen waren nog volop in de mode en men kon er alle soorten kopen, van de duurste tot de ordinairste witte stenen pijpjes. In die stenen pijpjes werd door de kinderen zeepsop gedaan en zo kon men machtige zeepbellen blazen.



Louis Van Thienen en Rosa Goossens voor de winkel tijdens een processie. In de etalage hangen nog een paar mooi geverniste blokken.

De winkel van Sjof had iets mystieks; misschien omdat men er ook missalen, scapulieren, medailles, kaarsen, bidprentjes en communieprentjes verkocht en het rinkelen van het mechanisch belletje bij het binnengaan klonk als bij de consecratie. Dan stond men daar tussen al dat gewijde en verlokkelijke voor jonge kinderen en werd getroffen door een ondefinieerbare melange van mysterieuze geuren waarbij die van tabak toch overheerste. Dan wachtte men totdat Bertine op haar *sloefen* uit de dubbeldeur verscheen. Het was een vrouw van weinig woorden, kort en zakelijk bijna mnors, en toch ging men er graag naartoe omdat de winkel van Sjof enig in zijn soort was: een exaltatie op zichzelf.
In de zomer van 1941 is hun zoon "Zjang" Van Thienen gestorven. Hij was toen slechts 28 jaar maar zijn fysieke toestand had zijn levenskansen zeer beperkt. In 1958 mochten Bertus en Sjof hun gouden huwelijk vieren. Sjof stierf in 1962 en Bertus in 1970 op 88-jarige ouderdom. Ze hadden goede zaken gedaan. Naast hun schrijnwerkerij kochten ze een hof, een oude schuur in de Kerkweg waar ze een huis op bouwden en de zeer oude woning van "Lieza van den brouwer [8] ".



1958 : Gouden huwelijksjubileum van Bertus en Sjof

Louis had intussen de zaak van zijn ouders overgenomen en zette ze verder. In 1956 huwde hun dochter Germaine (1930-1997) met Jozef De Leers (1928) van Leest. Ze hebben twee dochters: Renate (1957) en Edwina (1960). Ze woonden eerst in de woning van hun ouders naast de winkel en na de grote werken in het dorp verhuisden ze naar het nieuwe appartementsgebouw dat Louis zette in de Frans Reyniersstraat.

Rond 1960 veranderde er immers zeer veel. Om de prestigieuze wegenwerken uit te voeren die de gemeente had gepland, moest veel onteigend worden. De schrijnwerker was erbij betrokken omdat zijn huis in de Kerkweg en de tuin ernaast in de bedding van de nieuwe weg zouden vallen. De gemeente zette een onteigeningsprocedure in voor alle betrokkenen. Nog voor alles onteigend was en nog voor de straatwerken begonnen waren, werd de

---

[7] **Nu het eetcafé 't Archief'.**

[8] **Het huisje tegen de Kerkweg en naast Mathijs, bewoond door Lieza De Win – Van den Brande, nu appartementen.**

aanvraag van Louis om een nieuw appartementsgebouw op te richten in de Statiestraat nr. 4 goedgekeurd tijdens de raadszitting van 9 juni 1960. In september werd het plan aangepast en, wellicht omdat de nieuwbouw nu grotendeels buiten het nieuwe tracé viel, werd de bouwvergunning verleend. Dat zou dan de eerste hoogbouw van Hombeek worden met onderaan garages en met twee verdiepingen met ieder een woonappartement. Het aanliggend complex met zes appartementen werd in maart 1968 gebouwd, na de aanleg van de nieuwe Gemeentestraat.

Louis zelf bleef in de Statiestraat wonen. Omdat de nieuwe straat breder was, moest de voorgevel van het werkhuis wijken om voldoende voetgangersstoep te behouden en werd een nieuwe gevel gebouwd aan de winkel en aan het werkhuis. In 1970 staakte Louis dan zijn activiteit als schrijnwerker en in 1975 is zijn vrouw bertine overleden. Louis woonde verder alleen in het ouderlijk huis tot zijn dood in november 2000. Hij was 91 jaar oud.

De achtereenvolgende bewoners van het woonhuis naast Louis Van Thienen waren:
Jozef Selleslagh (1903), Clotilde (Matiel) Scheers (1910) en Klara (1942) en Hildegard (1947);
Jozef De Leers (1928) en Germaine Van Thienen (1930) en Renate (1957) en Edwina (1960);
Prosper Van Hove (1945) en Jacqueline Van Langenhove (1947), filiaalhouder van de Bank van Brussel;
DeVleeschouwer Kamiel en Martine Pyckhout



De slopershamer aan het werk. "Sjof" is afgebroken en ook al twee van de vier huizen van de smid Put.

Deel 2:

Een smederij en winkel van Wis Put

Jan Frans Put was in 1865 uit Berlaar naar Hombeek gekomen als helper in de smederij van Phlips in het dorp. In 1871 kocht hij de herberg "Den Engel" en richtte daar een smederij in. Hij moet goede zaken gedaan hebben want de smid kocht in 1886 de percelen 6 en 7 in de Statiestraat voor 1.100 frank. Het geheel had ongeveer 25 meter straatzijde. Hij herverdeelde zijn twee kopen in vijf stukken van ieder ongeveer 5 meter straatzijde en verkocht bijna onmiddellijk één bouwgrond aan **Jan Bt. Van de Camp** die gehuwd was met **Mina Van den Ende** die er in 1900 een woning op gebouwd hebben.

Het huis "van de Rat"

Jan Bt. Van de Camp (1862-1923) en zijn vrouw **Mina Van den Ende** (1962- 1945) waren bekend onder de bijnaam "Van de Rat".
Het gezin had 11 kinderen van wie er 6 opgroeiden;

Eugeen (1893) x 1922 **M.Louise Jacobs**
Frans Antoon (1894)
Jules (1897)
Net (1900) x **Gustaaf Melis**
Eduard (1902) x **Lieske Aerts**
M. Catherina (1905) x **Armand Lepage.**

In 1923 stierf de vader en bleef Mina er wonen met nog twee dochters Net en Catherine en de jongste zoon Eduard. Toen deze in 1936 huwde met Lieske Aerts uit St.-Katelijne-Waver bleef enkel nog de moeder inwonen. Zij stierf in 1945.
In 1935 was hun zoon **Paul Van de Camp** geboren. Hij is na de dood van zijn ouders in het ouderhuis blijven wonen tot de verkoop voor sloping in 2003.

Van woonhuizen tot smederij

Smid Jan Frans Put bouwde als laatste in 1908 zijn opbrengstwoningen. Zodoende was deze straatzijde volgebouwd. Het waren vier identieke en klassieke woningen met deur en één raam beneden, twee bovenramen op het eerste verdieping en met zolder onder het zadeldak. Ze werden onmiddellijk ook verhuurd.

In het eerste huis naast Van de Camp woonde in het begin Rik Verhasselt met Pauline Steemans maar al in 1912 kwam Jef Mathijs er wonen.

Jef Mathijs (1884) was afkomstig uit Hofstade en in 1911 gehuwd met **Stien Van Cauwenbergh** (Londerzeel 1885). Stien was de zus van **Engelbert Van Cauwenberg** (1886) en beiden waren als jonge weeskinderen in Hombeek opgevoed bij hun oom en tante in het dorp.

Jef was elektricien en bekwaamde zich in het leggen van leidingen in de woningen. De elektrificatie was in volle opgang en meer en meer werd de petroleumlamp vervangen. In nieuwbouw werd algemeen nu elektrisch verlicht. Hij herstelde ook radio's en verkocht er op aanvraag.

Zijn woning werd vlug opengesteld als kleine winkel vooral voor rookgerief. De ligging was goed zo kort bij het station.

De kinderen Mathijs waren:
Germaine (°Meise 1911)
Angèle (°Hombeek 1913, † Zotegem 1914)
Angèle (°Hombeek 1915)

Engelbert Van Cauwenbergh, de broer van Stien, is er nog komen inwonen en in 1922 trouwde hij daar uit met **Felicits Phlips**. Hij was bekend met de nog niet verklaarbare bijnaam van "Beize van 't Smuëzeke".

In oktober van datzelfde jaar gingen Jef en Stien wonen in hun nieuwgebouwde woning op de hoek van de Statiestraat waar ze hun commerce hebben verdergezet. Na Jef Mathijs is er **Louis Put** komen wonen, de zoon van smid **Jan Frans Put.**

Ombouw tot smis

In 1915 was **Frans Put**, de smid uit het dorp, gestorven. Hij was eerst getrouwd geweest met de weduwe **Anna Clara Meulemans-Verhelpen** (1837-1874), die een dochter had, Netteke Meulemans. Zij werd bij Put opgevoed en trouwde in 1890 met de bakker Edmond De Kempeneer.
Met zijn eerste vrouw had de smid nog twee zoons;
Denis Put (1871) x **Fierens**
Leopold Put (1873) x **Stans De Mesmaecker**.
Met zijn tweede vrouw, **Elisabeth Teughels** (1848-1906) had hij nog twee zonen en twee dochters:
Louis Put (1876-1935) x **Fien Van Asbroeck**
Merie Put (1878) x **Lode Slachmuylders**
Stans Put (1881) x **Karel Slachmuylders**
Zjang Put (1887) x **Hortance Behets**

Bij de verdeling ging de herberg "Den Engel" met het smidshuis aan de schoonzoon Karel Slachmuylders, alias "De Kees" die in 1925 een totaal nieuwe herberg bouwde op de plaats van de smederij.

Louis Put en **Fien Van Aschbroek**, erfden de vier huizen in de Statiestraat. In 1919 werden deze huizen aangepast aan de noden van de nieuwe eigenaar. Hij moest de smederij van zijn vader nu verlaten en hij brak het gelijkvloers van de vierde woning uit en stak er een *poutrel* met dubbele inrijpoort. In de tuin bouwde hij een nieuwe smidse. Van de derde woning daar aanpalend, werd de benedenverdieping omgebouwd tot winkel. Hijzelf ging eerst wonen in het vrijgekomen huis waar Jef Mathijs gewoond had en later woonde hij in de derde woning, naast zijn winkel.



Louis Put (1876-1935)



Fien Van Aschbroeck

Louis en Fien hadden twee zonen van 16 en 11 jaar toen ze naar de Statiestraat verhuisden:
Juul Put (1903)
Delle Put (1908) (Daniel)
Louis had permanent ook een gast in de smederij maar vlug ging zijn oudste zoon hem helpen en deze zou hem later opvolgen.

Juul Put trouwde in 1925 met **Wis Verbergt** (1903) en ze gingen in één der huizen wonen. In 1926 werd hun dochter Mariette geboren.

Delle Put trouwde in 1931 Met **Jeanne Beullens**. Ze hebben de eerste twee jaar bij hun ouders in Hombeek gewoond en hun zoon **Louis Put** is er in 1932 geboren. In maart 1933 zijn ze een zelfstandige smederij begonnen in Mechelen op de Half Galg en later op Schonenberg.

Angèle Behets wist het volgende te vertellen over een bezoek van Louis Put op het Heike:

"Louis Put was een grote struise vent en hij had ook een van de eersten een auto in Hombeek. Hij kwam op een keer naar het Heike gereden langs het veld van Baetens dat zo één meter dieper lag dan de slijkerige weg daar. Iedereen bewonderde Louis zijn machien:
- "Pas een nieuw machien, Louis, en heeft het goed gegaan ?"
– " Ja, ja, zei de smid, gelijk een fleuke van ne cent!".
Hij vertrok, slingerde wat in het slijk en hij reed met zijn nieuw machien prompt de kant af. Ze hebben er hem moeten komen uitslepen".

In 1935 is vader Louis Put gestorven. Hij was 59 jaar. Zijn zoon Juul stond nu in de smederij en Wis deed de winkel.



Jules Put (1903 – 1942)

De smid verkocht landbouwwerktuigen zoals ploegen, eggen, zaaimachines en patattenrooiers. Overdag werden ze te koop uitgestald op de stoep. Bij het vallen van de duisternis werd alles in de doorrit achter de dubbele poort opgeborgen. Er was een deur vooraan in de winkel maar de meeste klanten gingen binnen langs een zijdeur die uitgaf op de doorgang. Vandaar liep men over een open plaats naar de achterbouw. De open koer was volgestapeld met allerlei voorraad en machinerie voor reparatie. De smidse was vrij groot met dubbele poort. Rechts binnen stond de *travaille*, waar de paarden beslagen werden. Links tegen de buitenmuur waren twee grote smidsvuren met een enorme afzuigkap. De smid had geregeld één of twee helpers in zijn bedrijf.



Wis Put

Een tragisch einde in vollen oorlogstijd

Op donderdag 2 april 1942 werd de gemeente opgeschrikt door een geweldige knal. Omdat het nog volop oorlog was, werd eerst aan een bom of sabotage gedacht. Vlug bleek dat er zich een ontploffing in de smederij had voorgedaan.

De Gazet van Mechelen schreef hierover wat volgt:

Ontploffing met dodelijke afloop

*"Rond 10 uur donderdag voormiddag had een geweldige ontploffing plaats in de smidse van **Jules Put** in de Statiestraat te Hombeek. Samen met zijn gast **Louis Lauwers** is de smid bezig te lassen met gazogeen toen plots de gazogeenfles met een geweldige knal stuk sprong. Door de luchtverplaatsing in de omgeving alles overhoop*

geworpen en vernield. De smid en zijn gast bleken levensgevaarlijk gewond. Door de toegesnelde buren worden beide gewonden in de woning gedragen en de dokter wordt ontboden. Voor ***Jules Put*** *bleek de redding onmogelijk, deze was de borstkas ingedrukt en overleed een half uur nadien.* ***Lauwers*** *bleek vreselijk gewond, vooral aan het hoofd. Hij werd hoogdringend naar het ziekenhuis overgebracht".* (GVM)

De juiste toedracht lag toch iets anders. De smid maakte zelf lasgas en gebruikte hiervoor een zeer grote *carbuurtank* die achter het smidshuis stond. Deze was lek en om het gat te dichten gebruikte Juul de lasbrander aangesloten op een *gazogeenfles*. Toen hij zich van boven op een ladder te diep in de ketel boog met de brander, zijn de nog aanwezige gassen gaan uitzetten en een geweldige ontploffing was het gevolg. Juul overleed ter plaatse en Louis Lauwers werd in de kliniek lange tijd verzorgd. Hij behield een lidteken in het gelaat. Hoe dan ook die dag werd er brutaal een punt gezet achter het bedrijvige werk van de smid uit het dorp. Om de smederij verder te zetten moest men beroep doen op een vakman buiten Hombeek.

Alfons Van Bouwel (1904) en Maria Philomena Van Den Bruel (1901) zijn met hun kinderen Jos (1928), Lena (1930) en Irène (1933) naar Hombeek gekomen en hebben de smederij nog uitgebaat tot 1949. Dan vertrokken ze en dat betekende dan het einde van de smederij in het dorp van Hombeek.



1940: Wis Put – Verbergt aan haar ijzerwinkel

Daarna hebben er nog gewoond:
(1949-1951)
Henri Joseph Liezenborgh (1919) –Eugenie Augustine Nicolas en hun dochter Anne Marie (1943). Hij was vertegenwoordiger
(1951-1966)
Leopold Schelkens (1933 -1963) - Roza De Hoef (1937), metser.
(1966-1981)
Henri Cleymans (1945)–Alice De Smedt (1945), electro-mekanieker, en hun zoon Yves (1969)
(1981-1994)

In de woning naast Van de Camp hebben nog gewoond na Jef Mathijs en Louis Put:
(1948-1950)
François Slachmuylders (1911) – Julia Possemiers (1917), landbouwer, met de kinderen Maria (1943), Alfons (1945), Denis (1947), Rita (1948), Karel (1951), Clement (1953). Ze verhuisden in 1950 naar de Leestsesteenweg.

1960 Geens – De Rijck
1981 Pierre Verbeeck – Gerda Lauwers
1994 Yves Clymans – Nancy Cloe

In de woning ernaast hebben gewoond:
Moeder Put, Maria Josephina Van Asbroeck (1876) die na de dood van haar zoon Juul in 1943 bij haar zoon Delle in Mechelen ging wonen,
Louis Put (1932) – Margaretha Geens (1937) en hun dochter Danielle Lisette (1956)
1958 Emiel Geens (1913-1985) –Elisabeth De Rijck (1913-1984)
1960 Alfons Jozef Geens (1939)-Petronella Reusens
1961 Leontine Van Win (1940) –Verschueren Pieter en kinderen Carine(1963) en Jan (1965)

In het huis van de smederij is de weduwe blijven wonen. De winkel zelf werd nog uitgebaat door Electro Gery
1963 Wis Put -Verbergt (1903-1979)
Mariette Van Aschbroeck – Put
1981 Theophiel Lauwers - Beckx
Brulants – De Smedt
1994 Ivo Roosen – Gisèle Verbeeck
Gunther Verbeeck



1980 De Electrohandel "Gery"

Deel 3:
De Leeuw van Vlaanderen

Een Mechelse aannemer van bouwwerken, **Jean Bt. Installé**, kocht in 1886 in naam van **Richard Lamot**, bierbrouwer te Mechelen, de loten 8, 9 en 10 in massa voor 3.130 frank. De zelfstandige herbergiers waren vrij hun brouwer te kiezen. Meer en meer trachtten de grotere brouwerijen de exclusiviteit op te leggen van hun bieren en dat kon maar in de cafés die hun eigendom waren en dus werden ze opgekocht of werden er nieuwe gebouwd. "De Leeuw van Vlaanderen" zou zo een herberg worden met exclusief Lamotbieren. Wellicht is aannemer Installé vergoed geweest voor zijn bemiddeling in de koop. Zijn bouwonderneming was in het Mechelse bekend en gespecialiseerd in grotere gebouwen en overheidsinstellingen. Misschien heeft hij ook deze herberg voor Lamot gebouwd.

De volksmond beweert wel eens dat de herberg werd opgetrokken met overschot van stenen van het station. Zo een vaart zal het niet gelopen hebben. Het hoekhuis werd immers als herberg opgericht in 1888. Er was toen reeds een eerste stationsgebouw met woning, het zogenaamde "ruthuis", daterend van 1873 [9]. Maar de mogelijkheid bestaat dat in 1896 materiaal van de bouw van het definitief station is gebruikt voor de zaal van "De Leeuw van Vlaanderen" die toen is aangebouwd. Waar rook is, is er vuur !

In 1896 werd de statieplaats ook aangelegd en moest Lamot een deel van zijn grond daarvoor afstaan. Datzelfde jaar heeft Lamot de herberg uitgebreid van 330 m² naar 515 m². Deze uitbreiding met 185 m² laat vermoeden dat toen een feestzaal werd gebouwd. Tenslotte in 1902, nadat het stationplein er was, heeft Lamot aan zijn huurder van de herberg een strook aanpalende grond langs de pastorijweg verkocht. Daarop heeft Louis Stoobants - Van Steenwinckel een huis gebouwd.

De eerste herbergiers

Van 1887 tot 1984, dus bijna honderd jaar, is de familie Stroobants uitbater geweest van het café en de zaal aan den bareel.

Henri Stroobants vertelde hierover[10]:

De Stroobantsen zijn uit Kampenhout gekomen als metsers. Ze woonden daar in een afspanning waar ze paarden stalden. Een zoon ervan zou naar hier gekomen zijn om de kerkmuur te metsen. Dat was dan Peter Antoon Stroobants en die woonde hij eerst in bij "Van Zaat" [11] . Hij is hier dan getrouwd met Net Willems die in de huizen van Nicola woonde daartegenover.
Ze hadden 7 kinderen: de oudste was onze vader, Louis, de tweede was Jaques, chef in de statie in Wezenbeek, dan Louise, lichamelijk wat misvormd, dan Jef, dan Thérese, dan Mille, de stoeltjeszetter en tenslotte Paula.
De familie Stroobants is in 1887 overgegaan naar de nieuwe café aan het station. Ik heb altijd horen zeggen dat Trees Stroobants nog in de wieg lag als ze verhuisden. Moeder Stroobants was een zeer braaf mens.

Zo is het inderdaad begonnen. De nieuwe cafébaas was 35 jaar en in de fleur van zijn leven. Met de vrouw en de vijf kinderen betrokken ze de herberg. De twee jongsten, Miel en Paula, zijn daar geboren.



Vader en moeder Stroobants met twee kinderen en een grootmoeder

Alles lijkt erop dat aanvankelijk naast de herberg een woonhuis was waar nadien de ingang tot de zaal werd gemaakt. Over de uitbreiding, acht jaar na de cafébouw, zei Henri Stroobants het volgende

---

[9] **Hoembekania 2, 1986, *R. Van Kerckhoven: "150 jaar spoor en trein in Hombeek"* blz. 259 e.v. n.v.d.r.**
Het is niet heel duidelijk hoe de bouw van het eerste en het latere station is verlopen. Volgens het kadaster zijn er drie bouwperiodes: 1867 (eerste constructie), 1878 een statie en woonhuis voor bareelwachter en 1900 het eigenlijke station.

[10] **Interview 4 augustus 1985 (Ward De Kempeneer)**

[11] **Frans Louis Van Saet (° O.-L.-V-Waver 1847) was herbergier op de Leestsesteenweg (nu huis Willy De Leus). Hij was gehuwd Thérese Vekemans, weduwe van Victor Steemans.**

Een jaar of 4 a 5 na de bouw van de café is ook de zaal bijgebouwd en heeft van in 't begin "De Leeuw Van Vlaanderen" geheten.
Dat de zaalingang oorspronkelijk woonhuis was, is ook te zien aan de foto van het gezin waar ze in de deuropening staan. Het woonhuis heeft de spitse dakvorm zoals die naderhand duidelijk herkenbaar was bij de zaal. Let wel dat de deur verplaatst werd naar het midden met een venster links en rechts en dat ook het bovenvenster werd gesplitst. Deze verbouwing is misschien samengevallen met de stationsbouw van kort voor 1900.



Het gezin **Peter Antoon Stroobants** (1851 –1915) en **Antonia Willems** (1852 – 1913) telde negen kinderen van wie zeven opgroeiden:

Louis (1874 – 1961)
x Wis **Van Steenwinckel** (1873 - 1939)
Jacques (1875)
x Emilia Soetewey (1879-1949)
Wis (1878 – 1918) ongehuwd
Jef (1882 – 1943)
x Pauline Van den Eynde (1985 – 1960)
Thérèse (1887- 1970)
Emiel (1889 – 1964) ongehuwd
Paula (1893 – 1945)
x Zjang Teughels (1886 – 1964)

De sociale geëngageerdheid van vader Stroobants heeft het zeker in de hand gewerkt dat Lamot werd overgehaald een zaal bij te bouwen. Er was in het dorp de bovenzaal van de herberg "De Kroon". Ze werd enkel gebruikt bij kermissen en feesten en dus als feest- en danszaal. Er was ook de bovenzaal bij Phlips, het zogenaamd "Nieuwhuis" op de Hombekerkouter. In de Statiestraat aan de overzijde had de latere secretaris Frans Govaerts ook een herberg gebouwd met annex. Er was een verbinding tussen dit annex en de herberg via een dubbele deur. Vermoedelijk was het dan wel een zaal of kon het als dusdanig dienstdoen. In juni 1901 werd Frans Govaerts secretaris van Hombeek en staakte hij zijn beroep van herbergier. Het annex aan zijn huis moest dan plaats ruimen voor het nieuwe herenhuis een gemeentesecretaris waardig. Het staat er nu nog[12]. Had de herberg van Frans Govaerts een zaal? We weten dat zowel de secretaris als Peter Stroobants met nog andere voortrekkers als Peter Antoon Plasqui, Edward Phlips en Désiré Slachmuylders, allen koorzangers, ook optredens begonnen. De eerste toneelgroep "Moed en Volharding" vond dan zijn vaste stek in de zaal van "Smeres".

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de zaal ingenomen door Duitse soldaten. De burgers die opgeroepen werden hun koper en ander metaal in te leveren, werden ook verzocht alles binnen te brengen bij Stroobants. Het jaar voor de oorlog was de moeder overleden. Tijdens de oorlog, in 1915, stierf de vader. Het werd een dramatische periode. De oudste zoon Louis was gehuwd en woonde in zijn huis dat naast de herberg gebouwd was. Jaak woonde in Sterrebeek, Jef in Muizen en zo bleven er enkel de mindervalide dochter Wiske over, Trees, Miel en Paula. Trees geraakte verwikkeld in een spionagedrama en werd door de Duitsers in Antwerpen opgesloten. Ze werd ter dood veroordeeld. Nog voor het einde van de oorlog stierf Wiske. Er was dringend hulp nodig en toen zijn Jef en Pauline Stroobants uit Muizen teruggekomen.



[12] **Dit huis (nu Frans Reyniersstraat 8) werd na secretaris Govaets bewoond door zijn schoonzoon John Van Erp. Het werd dan verkocht aan Frans Van den Eede (nu Dirk Stockman).**

De kinderen Stroobants

De zeven kinderen Stroobants zochten ieder hun weg. Er waren vier zonen: Louis, Jacques, Jef en Miel en drie dochters: Wis, Trees en Paula.

Louis Stroobants
x Elisabeth Van Steenwinckel



De oudste zoon Louis (1874-1961) was arsenaalwerker en te Hombeek getrouwd in 1901 met Elisabeth Van Steenwinckel (1873-1939). Zij was afkomstig uit Rijmenam maar haar ouders hadden op het Klein-Gent een boerderij overgenomen. Haar zuster Leonie Van Steenwinckel was getrouwd met **Frans Jacobs** (1883-1953), alias "Frans van Rome" die schilder en kunstschilder was.

Louis ging na zijn huwelijk wonen in het nieuw gebouwde huis naast de herberg van zijn ouders. De grond hadden ze van Lamot kunnen overkopen.



Louis Stroobants en vrouw voor hun nieuwe woning op de Statieplein naast "De Leeuw van Vlaanderen".

Daar zijn hun twee zonen geboren:
Henri Stroobants (1906 – 1985)
x Julia Stroobants (1914 – 1982)

Alfred Stroobants (1905 – 1979)
x Maria Letanie

Louis Stroobants-Van Steenwinckel en Frans Jacobs-Van Steenwinckel kochten in 1919 de villa "Windsor" van de weduwe Daems-Doms. Ze maakten er een tweewoonst van en verhuisden daarheen.

In deze woning kwam dan het gezin **Emiel Jacobs – T'Sjoen.** Hij was tapijtwever en organist. Hun dochter **Louisa** (1920) is er geboren. Dan werd hij koster in Wolvertem en verhuisde in april 1923 naar daar waar hun tweede dochter Connie (1925) geboren is. Door de voortijdige dood van Emiel (1927) kwam de weduwe noodgedwongen naar Hombeek terug bij haar moeder **Louisa T'Sjoen-Teughels** in de Statiestraat waar de derde dochter Emiliene (1927) geboren is.

Toen Emiel Jacobs naar Wolvertem verhuisd was in 1923 is de jongste dochter **Paula Stroobants**, gehuwd met **Jan Teughels**, alias "Zjang Maat" er komen wonen





Boven: Zjang Maat aan zijn huis op de statiepplaats
Onder: De kinderen Teughels – Stroobants.

Marcel Stroobants vertelde over hen:

Louis woonde in het huis van Zjang Maat en heeft Windsor gekocht en is daar gaan wonen. Dan zijn Paula en Zjang van Maates in het huis gaan wonen. Hij was ontvanger van de gemeente en ook vertegenwoordiger van de Boerenbond. Hij verkocht meststoffen en had zijn magazijntje (langsheen het kerkweggetje).

Jaak Stroobants (1875)
x Emilie Soetewey (1879-1949)



Nog voor de oorlog verliet Jaak Hombeek en werkte bij de spoorwegen. Marcel Stroobants vertelt over hem:

Jaak Stroobants was chef in de statie in Oud-Heverlee. Hij was een plezante. Hij huwde met Amalie, dochter van pachters op een grote hoeve in Sterrebeek. Hij kreeg overplaatsing naar Wezenbeek waar hij een huis bouwde.

Jaak en Emilie hadden een dochter
Julia Stroobants (1914 – 1982) die met haar kozijn **Henri Stroobants** (1906 – 1985) huwde en in Hombeek kwam wonen in Windsor.



Henri Stroobants bij zijn huwelijk met Julia Stroobants.

Henri en Julia hebben een zoon **Willy Stroobants** gehuwd met **Gerda Van den Bossche**, arts in Nederlands Limburg.

Trees Stroobants (1887 – 1970)



Trees Stroobants kreeg de volle verantwoordelijkheid over de zaak van zodra moeder in 1913 overleden was. Haar drie oudere broers waren uit den huize en zij bleef er met Wiske, Miel en de jongste Paula. In 1917 stierf hun vader.

Ze heeft Hombeek in opschudding gebracht door haar inzet als spionne voor het Belgisch leger. Op haar kamer registreerde ze alle Duitse treintransporten naar en van het Front die in Hombeek passeerden. Ze werd gevangen genomen, in Antwerpen geïnterneerd en op 20 september 1918 ter dood veroordeeld. De uitvoering van het vonnis werd vertraagd door bemiddeling van de heer Montens van Expoel. Dit was haar geluk want intussen was de oorlog in de eindfase. Twee maanden later is ze vrijgekomen [13].

De dochter van Trees, **Maria Stroobants** (1912-1998), werd mee in het gezin opgevoed. Ze trouwde in 1937 met **Jef Van Doren.** Trees woonde nog een tijd in de Spoorwegstraat en bouwde een huis op het Heike waar ze met haar dochter woonde. Haar kleindochter **Josée Van Doren** huwde met **Richard Van Utterbeeck.**

Henri Stroobants vertelde over die tijd nog:

De oorlog was een moeilijke tijd. Jef Stroobants zat in Frankrijk, Jacques woonde in Sterrebeek en daarom waren mijn ouders (Louis) die in het huis van Jan Maat toen woonden, naast Smeres, een beetje verantwoordelijk geworden voor de familie. Die drie vrouwen zaten dan in het café met Mille zonder veel bestaansmogelijkheden en dat is zeker ook een reden geweest waarom mijn tante is gaan spioneren.

De Duitsers hebben eerst de statie bezet. Later hebben ze mensen uit hun huizen gaan zetten. Bij T' Sjoen heeft de Duitse bevelhebber van de statie gewoond, een soort Kommandantur. In volle oorlogstijd, zo in de jaren 1917, kwamen ze hier om van 't front uit te rusten. Ze werden hier en daar uitgezet. Het waren er zo een 60 of 100 misschien. In die tijd was het in de café van Smeres ook een soort kapperssalon. Mille deed dat.

---

[13] **Het volledig relaas van Henri Stroobants, opgetekend in 1885 door Ward De Kempeneer, verscheen in Hoembekania 2 in de bijdrage over "150 jaar Spoor en trein in Hombeek", blz 298 e.v.**

Ook mijn vader en mijn grootvader had dat vroeger gedaan. De Duitsers die van 't front terugkwamen, waren erg vermoeid en sommigen doodziek. Er heerste de Spaanse griep. Ze moesten ook verzorgd worden, baard scheren en haar snijden. Diegenen die zich daar lieten verzorgen hebben de griep overgezet. De eerste die van de veeg had, was die ziekelijke matant (Wiske Stroobants) natuurlijk. Ik ging naar 't college toen. We waren samen naar Mechelen geweest en kwamen thuis en ik zei :

-"Nu heb ik toch lamme benen en zo'n zware voeten! "

- "Zwijg. manneke. zei ze, ik weet niet hoe ik thuis geraakt ben. Wat er nu op mij hangt, weet ik niet."

Dezelfde avond deden ze nog den doctor komen. Die kwam 's anderendaags pas. Wij alle twee in ons bed. Twee dagen later, ik lag op mijn kamer en hoorde een belgerinkel op de straat; er moest iemand bediend worden. Ik hoorde de mensen roepen van daarover aan dat ruthuizeke:

- "Ja, ze waren alle twee even erg ziek. Is 't nu voor Wiske of voor Henri...?".

En effectief ze werd bediend. Ze is gestorven. De ander zat in 't prison. Dat betekent dat de jongste (Paula), die later met Zjang Maat getrouwd is, alleen bleef zitten met dat dochterke van haar gevangene zuster. Dat is dan ook de reden dat ik. als nog kleine snotneus, mee ingeschakeld werd.

Als de zaal van Smeres niet door de Duitsers bezet was, dan werd ze vaak ook gebruikt voor de wolopeisingen uit de matrassen. Alle wol moest dan naar de zaal gebracht worden. Belgische vrouwen uit Antwerpen die werkten voor de Duitsers kwamen die wol ophalen. Ze namen nota van wie het was en hoeveel en betaalden uit. Er was er een van die vrouwen die ons tante Trees nog gekend had in 'n begin van de oorlog, voor ze in 't gevang gezet werd. Op het laatste - als de Duitsers aan 't verliezen waren - had ze hare kazak gedraaid. Ze had verraad gepleegd tegen de Duitsers en werd aangehouden en vastgezet. Ze kwam bij toeval in dezelfde cel terecht als waar ons tante Trees zat. Na de veroordeling mochten de gevangenen van tijd tot tijd eens op de koer gaan. Ze herkende tante Trees en riep:

- "Trezeke, hebt ge nieuws van thuis? Weet ge dat jullie Wiske dood is!"

Ge kunt u indenken wat dat moet gedaan hebben. Twee zusters die zo goed overeen kwamen, die echt veel van mekaar gehouden hadden en op die manier haar dood vernemen !

Jef Stroobants (1882 – 1943)
x **Pauline Van den Eynde** (1985 – 1960)



Marcel Stroobants vertelde over zijn ouders:
Ons vader had een huis gebouwd in Muizen. In 1914 zijn we op de vlucht gegaan. Ik ben in Frankrijk geboren, in Aigillon in 1916. De toestand in Hombeek eiste hulpkrachten en in 1920 werden we gevraagd naar de herberg in Hombeek te komen en zijn we teruggekeerd.

Ik was 5 jaar als ik terug in Hombeek kwam en heb er dus de gemeenteschool gelopen. Er was toen al toneel van "Moed en Volharding". Er werd dan een verhoog gezet op schragen omdat er nog geen podium was. De secretaris (Frans Govaerts) kocht bomen om schragen te maken. Ze mochten tussentijds bij hem in de gang staan tegen betaling van een huurgeld. Er werden planken opgelegd om een verhoog te hebben.

Na een tijd is de zaal veranderd. Er werd een scène aangezet in 1928 of 1929 door Lamot. Een metserknecht van Rijmenam werd toen nog aangehouden omdat die nog verwikkeld was in een moordzaak.

Thérèse is apart gaan wonen met haar dochter Maria, eerst in de Bankstraat en daarna in de Spoorwegstraat. Miel is in het ouderhuis gebleven. In de week was hij de enige barbier maar de zaterdagnamiddag en de zondagvoormiddag was het aanschuiven. Dan hielpen ook Jef, Louis en Trees. Er was maar één stoel met kopsteun.

De barbier aan de statie

De herberg van "Smeres" was een echte trekpleister. Men ging er niet enkel naartoe om een pint te pakken maar om het haar te laten knippen en de baard te laten scheren. In het weekend was het aanschuiven. De ene zeepte in en de andere werkte af. Wellicht is de bijnaam "bij Smères" wel gekomen van het "insmère", het plaatselijk dialect voor inzepen.

Over zijn ervaring bij de barbier vertelde Albert Slachmuylders (Beire van de Kees) het volgende:

Eerst ben ik bij Freken Neul [14] mijn haar laten knippen. Zijne zoon deed dat, zo een grote struise. Dan gingen we bij Smères. Mille Van Smères knipte het haar. Hij sneed alles af rondom de kop en liet nog een bles van voor over. Nu zou men dat een modern kapsel kunnen heten omdat het terug in de mode is. Toen was dat gewoon omdat Mille niet beter kon. Wat er overschoot werd dan schonekes naar voor gekamd. De herberg zat 's zaterdags bomvol met wachtenden om zich te laten scheren. Ons vader ging er ook elke week naartoe. Dat was meer om de gezelligheid en den babbel dan om geschoren te worden. Jef zeepte in en dan moest men wachten tot Mille zijne klant had afgewerkt. Dan mocht ge in de speciale stoel bij Mille. Als ons vader thuiskwam, had hij overal kappen in zijn gezicht. Ik zeg niet dat Mille niet goed kon scheren, misschien kon ons vader niet stilzitten of hadden ze alle twee te veel gedronken.



Mille Stroobants, baardscheerder en stoeltjeszetter

Mille was bekend bij alle kerkgangers. Op zon- en feestdag werd er niet alleen met de schaal geld opgehaald in de kerk maar ook stoelgeld. Dat was eerst 5 cent, later ging het op tot 10 cent. Mille grommelde graag en regelmatig knarste hij tussen zijn tanden op nasale toon: "Gepast geld, zuelle en niks anders". Wie 25 centiemen gaf, kreeg prompt te horen: "Hedde niks anders ? Hoe kan ik hie na serieus mijn werk doen ?" Hij had er heimelijk plezier in want wie goed toekeek, kon duidelijk merken dat zijn grommelen gepaard ging met een ingehouden lach.

De zaal van "Smeres".

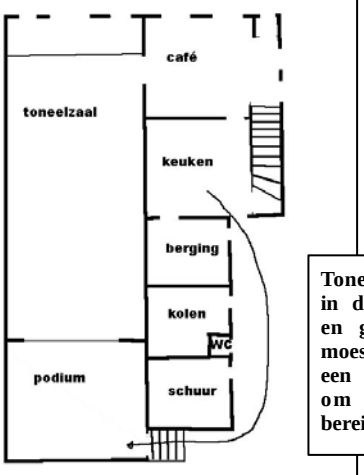
Er is al gesproken over de grote sociale betekenis van "De Leeuw van Vlaanderen". De zaal diende voor alle soorten bijeenkomsten, feesten en toneelopvoeringen [15]

Marcel Stroobants vertelde verder:

Toneelspelen zat er bij de Stroobantsen in; Jef, Fred en Trees stonden op de planken en ook Julia de dochter van Paula. Er zijn ook zangopvoeringen geweest, operettes.

Er waren ook politieke meetings. De NSB (Nationale Strijdersbond) hield zijn teerfeest altijd bij ons. Van Isacker kwam spreken op politieke meetigs voor de Katholieken. Ward Hermans was de tegenhanger die de redenaar was voor de Vlamingen. De tegenhanger van de NSB-ers waren de Vossen (V.O.S. Vlaamse Oud-Strijders) die minder in het dorp maar meer op het Heike en de Plein hun vergaderingen en meetings hadden. Er is ooit eens bij ons een "tegensprekelijke meeting" geweest georganiseerd door meester Hendrickx. Ward Hermans was uitgenodigd maar het liep slecht af en eindigde in een gevecht. Alles werd kapotgeslagen. Nadien is er geen dergelijke meeting meer geweest. Vooral de mannen van het Syndicaat hebben nog publieke vergaderingen en bijeenkomsten gehouden in de zaal. Suske Saerens was de voortrekker. Hij nodigde sprekers uit van Mechelen. Het Christen Syndicaat had ook een toneelgroep waarvan Sus Saerens de kopman was. Ze speelden regelmatig toneel, meestal een blijspel.

Het was niet zo simpel voor de spelers. Ze werden gekleed in de keuken, de vrouwen boven op een kamer. Schminken gebeurde ook in deze plaats achter het café.



Toneelspelers werden in de keuken gekleed en geschminkt en moesten langs buiten een ommetoer maken om het podium te bereiken.

---

[14] **"Freeken Neul" was de bijnaam van Frederik Buelens die in de Kerkweg woonde. Hij had er ook een herberg en was barbier. Zijn dochter Jette huwde met beenhouwer Croon.**

[15] **Zie ook 't Ridderke 2002, Ward De Kempeneer: "Toneel in Hombeek", blz 4 – 58.**

Er was geen rechtstreekse verbinding met de scène omdat achter de keuken een berging en kolenkot was. Daarachter was er nog een kleine schuur. Aan de buitenzijde was de WC. De spelers moesten in weer en wind langs buiten omlopen om via een trappeke de achterzijde van het podium te bereiken. Dat gaf wel problemen in timing. Men kon daar niet heel de tijd staan wachten en daarom was er een soort estafette die kwam verwittigen wanneer het iemand zijn beurt was om op te komen.

Er waren natuurlijk ook de teerfeesten bij ons van verschillende organisaties. Drie vaste klanten waren de NSB, de Boerenbond en de fanfare (Sint-Martinusfanfare, later harmonie). Eerst vergaderde het bestuur van de vereniging om te overleggen wat ze gingen doen en om de menu op te stellen. Dat was niet min en er werd eigenlijk niet gegeten maar gefret. Meestal werd een ganse koe gekocht en met de beenhouwer een overeenkomst gemaakt voor het slachten en stukken. De edelste delen waren voor de zondag op de eigenlijke teerdag. 's Maandags werd nog den overschot 'geteerd'. De dinsdag was het boulie (soepvlees) met schorseneren.

Met de kermissen werd er bal gehouden. Er kon dan overal gedanst worden, zelfs in sommige cafés zat een orkest. Er werden ook tenten geplaatst bij Van Hoof en aan Sjof en daar danste men meestal op orgelmuziek.



Pauline van "Smères" achter de toog

In 1953 zijn we naar de Diepestraat gegaan met moeder en ook Miel. De café heeft dan leeg gestaan, één jaar ongeveer, dan is er Frans van de schilder en Virske komen wonen.



1953 : De Leeuw van Vlaanderen heeft zijn deuren tijdelijk gesloten. De processie trekt door de Statiestraat

Van 1954 tot 1982 hebben **Frans Dons** en **Virginie Soli** de herberg en zaal een nieuw elan gegeven. Ze woonden er met hun vier zonen; Willy (1949), Karel (1950), Tony (1952) en Luc (1954).
Het is de periode van de grote dorpswerken en het aanleggen van de Eglegemvijver. De werkmannen aan die werken logeerden een tijd in de zaal.

Van mei 1982 tot juni 1995 waren **Gust** en **Julia Verlinden – De Craen** de uitbaters. In die jaren hield de toneelkring "De Wijngaerd" op met optredens. Gust en Julia maakten de dertien laatste jaren mee van deze historische herberg. Dan verkocht Lamot dit goed aan **Franco Di Taranto** en **Walter Van Rompay**. De gevel werd geel en groen geschilderd en de café verbouwd tot restaurant. In de zaal werd een bijkeuken geïnstalleerd. Het restaurant **Nino's** werd uitgebaat door de broer van Franco Di Taranto tot het in 2002 aan de bouwmaatschappij werd verkocht.



De grijper zette zijn klauwen in "De Leeuw van Vlaanderen".
"Zolang de Leeuw kan klauwen, zolang hij tanden heeft !"
Dat betekende het einde van 100 jaar dorpsleven in de meest vermaarde zaal die Hombeek ooit gekend heeft.





In "De Leeuw van Vlaanderen" werden door vele verenigingen, waaronder de twee muziekmaatschappijen van het dorp, "St.-Martinus" en "De Vrolijke Vrienden", jaarlijks teerfeesten gehouden. Op de foto' s (links) van een teerfeest van 'de Zjostijd' van het dorp in de jaren zestig herkennen we: Anny De Koninck, Virs Soli, Maria Van der Hasselt, Virs Absilis, Juul Teughels, Marcel Stroobants, Frans Dons, Frans Nuytiens, Carlo Phlips, Wim De Rooster, Frans Tersago, (foto rechts) de bestuurstafel met Miel Stevens, Gust De Wit, René De Witte, dokter Karel Engelen, Albert Van Cauwenbergh, Rik Dons, Albert Auwaert en hun echtgenotes aan de overzijde.





Na Pauline Stroobants hebben Frans Dons en Virs Soli de herberg uitgebaat, hier op de foto met Clementine'Van Celine' (Vekemans) en Rosa Teugels. Aan de toog: Albert Spruyt, Frans Verbergt, Frans Verbergt, Louis Teughels.





De laatste uitbaters – voor dat "De Leeuw van Vlaanderen" restaurant "Nino's" werd waren Gust Verlinden en Julia De Craen.

PETTER

Louis Buelens

Al wie naast Mekes' schuur van de Bankstraat de Zepstraat indraaide, zag hem zitten. Men kon er niet naast of overheen kijken. In een versleten rieten zeteltje, met de rug tegen de schuurgevel geleund, de magere benen lang uitgestrekt, de armen wijd open, gereed om een rugslagwedstrijd te starten. Zijn grijze klak over het voorhoofd gezakt tegen de opkomende zon, onder de voeten een plank om zich tegen het visitekaartje van een rondscharrelende kip te beschermen.

Het was hier een uitgelezen hoekje om een rustige ouden dag te slijten. De westenwind en regen opgevangen door de schuurgevel. Langs de straatkant werd de koude noordenwind gebroken door een betonnen muur waar men rechtstaande kon overheen kijken. De middagzon werd gefilterd door de kroon van een grote dobbelfluppelaar die de helft van het kippenhok overwelfde. Voor hem het vrije zicht over de Zepstraat en begin van de Kattestraat. Rond de dikke boomstam stonden de op maat gekapte boonstaken vastgebonden. Een ideale kiosk voor twistende mussen en een merel die er regelmatig zijn solo kwam repeteren. Zes witte leghorns kwakkelden rond onder het strenge oog van de haan, die met vooruitgestoken borst zijn bevelen kraaide. Een doorgewinterde sergeant van '14-'18 die driloefeningen commandeerde aan zijn peleton. Dat was het geliefde plekje sedert hij op rust was. Iedereen begrijpt wel dat ik het over "**Petter**" heb zeker?

Volgens de geleerde boeken heette hij **Petrus Johannes Feremans**, geboren te Hombeek op 17 januari 1854. Op 27 april 1878 was hij gehuwd met **Maria Ludovica De Prins**, eveneens in Hombeek geboren op 18 maart 1856. Misschien is zijn roepnaam "Petter" van "Petrus" gekomen en zo werd hij algemeen aangesproken als "Petter" of "Jan Petter".

Ze gingen in een van die kleine huisjes wonen van *zoontje Reydams* in de Kattestraat. Toen het huis in 1891 de bende klein mannen niet meer kon herbergen, - het achtste was geboren waarvan nog zes in leven - moest men aan een grotere levensruimte gaan denken. Van Wannes Van Beveren kocht hij een spieken grond in de Zepstraat, voor een boer een afvalleke maar voor arme mensen een rijkdom.

En nu kon hij, met een gerust gemoed, zijn hoofd te rusten leggen tegen de warme schuurgevel van zijn huisje dat hij samen met Wiske gebouwd had, en waar ze hun zes kinderen hadden grootgebracht. Voor de zoveelste keer draaide die film hem hier door zijn geest.

Als knaap van 12 ging hij bij de metsers werken. Kroop zuchtend en zwetend met de steenplank en de mortelbak de ladder op om de drie mannen van materiaal en drank te voorzien.
- "Steen, mortel en bier, het laatste eerst", was de roep over de werf. Het welgekomen sein om even de rug te rechten en de droge keel een spoelbeurt te geven. De knaap moest laatst drinken en eerst terug aan het werk gaan.
- "Teveel vocht in den buik is slecht voor jonge mannen, dan trappen ze tweemaal op dezelfde sport".

Een steenplank met 30 "*boerkens*" of 80 gewone stenen naar boven dragen was helemaal geen lachertje. Dus maar beginnen met een halve lading tot de schouders stevig en vereelt waren en de benen de afstand der laddersporten automatisch uitpasten. De mortel. werd met de hand gemaakt. Een kom zavel met water en kalk gevuld. Met de puttenkapper de hoop stevig dooreentrekken en met de troffel enkele keren door mekaar scheppen. Mortel moest warm gewerkt zijn, dan hield hij tien jaar langer stand. Een beestenwerk voor kinderen maar er moest zaad in het bakje komen. Meestal was er thuis een hoop kinderen en maar één kostwinner. De oudsten moesten jong mee in de streng om wat bij te verdienen. Hoe rapper de spieren losgelegd werden, hoe sterkere mannen het werden. Dat was een troost want als "*platscheiter*" of "*slappe vis*" uitgemaakt worden, was verre van aangenaam.

Metser was een stiel met toekomst, iedere gezin droomde van een woonst in steen met een pannen dak; de lemen muren en strodaken hadden hun beste tijd gehad. Gelukkig de knaap die bij een baas met begrip terechtkwam. Eén die zijn eigen tijd niet vergeten was, toen zijn eigen schouder één wonde was. En hoe hij toen de werkdagen aftelde om eindelijk een dag op zijn effen te kunnen komen en nog eens kind te mogen zijn.

Jan Petter had zo iemand getroffen. Geen getier of gevloek maar er moest gewerkt worden. Met gezag en een zalvend woord wist hij zijn gasten te

binden. Regelmatig een pintje fluitjesbier dat de bouwheer in een vat van 25 liter ergens in het lommer gelegd had, maar geen overdaad, niet drinken om het ledig te krijgen: die mens moet ook werken voor zijn brood. Tussendoor eens op de meisjes fluiten werd niet als doodzonde aangerekend, maar het werk mocht er niet onder lijden. De metsers waren fier op hun muren die door de bezetter niet recht geplakt moesten worden, daar zorgden zijzelf voor.

Zo werd Jan stilaan aan in de rij gezet eerst aan een binnenmuur om koord en schietlood te leren hanteren. Mager, taai en sterk dat waren de eigenschappen van de stiel. Een rug die plooide als een wis en handen als voorhamers, ruw geschuurd door de steenplank en sprok doortrokken van de kalk.

Dat zat de man te overpeinzen als hij de warmte van de zon op de schuurgevel voelde weerkaatsen. Traag met een regelmatige kauwbeweging maalde hij zijn sjiek tot pulp en spoot met een sierlijke boog het bruine sap tussen de enkele overgebleven tanden in de richting van Pik, de haan. Met scheef gebogen kop bezag deze zijn grote buurman verbaasd aan, dacht even diep na, proefde van het vreemde kippenvoer, wierp Petter een verwijtende blik toe en draaide pront zijn achterwerk naar de producent .
- "Ja Pik, jongen, gij zijt in een betere tijd op de wereld gekomen, en dan direct als meestergast."
Jan schoof zich wat verder onderuit, duwde zijn duimen onder de zakkleppen van zijn velouren gilet en mijmerde verder. Het leven van eenvoudige werkmensen viel soms wel eens zwaar uit.

Op 24 jaar getrouwd met Wiske, ook een armemensenkind, voor de goedkoop in dat kleine huisje gewoond. De kinderen kwamen nogal vlug na mekaar en dan met hard werken en zuinig leven aan de bouw van dit huis begonnen. Links en rechts wat geld bij elkaar gesprokkeld om steen en kalk te kopen. Wiske speelde *knaap* zoveel mogelijk geholpen door de twee oudsten. Een metser uit de ploeg kwam elke avonds bij het licht van een lantaarn een hand toesteken Het moest geen grote villa worden toesteken Een woonhuis met stal. en schuurtje, groot genoeg dat ze allen droog en warm zaten Van maandagmorgen tot zaterdagavond op de stelling staan bij de baas, na het werk vlug naar huis, soms meer dan een uur flink doorstappen Als warme maaltijd was een grote teljoor dikke groentesoep, dan zelf gewonnen aardappelen met groenten en een stuk spek, de vrijdag afgewisseld met een haring. Dat was het gewone menu van de arme mensen. De eieren van eigen gewin kreeg vader mee tussen de boterham. Dan samen naar de eigen bouwwerf. Na schooltijd had Wiske met de twee oudsten reeds een brij mortel aangelegd en een partij steen op stapels gereedgezet, dan konden vader en Fonne direct beginnen. Hoe eerder het huis af was, hoe minder huur moest betaald worden Elke cent had zijn waarde. Geleerde mensen rekenden met franken, maar Wiske had van haar moeder geleerd dat een cent twee suskes waard was en voor twee censenhalf kocht men een kilo zout of' een *kruinoot* mee. De kinderen wisten reeds dat ze met *twaalfenhalf* bij de "meisjes" [16]op de hoek van de Kattestraat *ne pleiker* konden kopen Dat geld moest eerst verdiend worden met boodschappen doen voor de buren, of met *Sinte-Mette-zingen* Zwarte sollen, met de kop van de Koning op, kosten maar een halve cent 't stuk en waren ook heel lekker.

In den bamistijd van 1890 was het huis bewoonbaar. De binnenafwerking zou achteraf gebeuren. Ze hadden nu een dak boven het hoofd en plaats voor een paar geiten en een varken. Naast de schuur was het woonhuis met de slaapkamer van de ouders, dan de stal met het varkenshok. Daarboven op de zolder sliepen Sus en Sander, gezond onder de pannen. Dag en nacht de frisse buitenlucht maakte de longen sterk. De meisjes sliepen op de kelderkamer naast het washuis. De kippen hadden hun verblijf boven het ovenhuis. De kinderen voelden zich gelukkig en rijk. Nu konden ze ook op de koer over "hun nieuw huis" praten en zichzelf belangrijk voelen.

Jan was een volwaardig metser die voor geen enkele opdracht achteruit moest gaan. Hij had oren en ogen opengezet en de finesse van het vak geleerd. De week na zijn plechtige communie hing Sander zijn schoofzak met enkele dikke boterhammen en een pul koffie over de schouder en stapte mee op. Onder het kennersoog van vader zou hij vlug een bekwaam vakman worden. Binnen een paar jaren als Sus ook zover was, zouden ze op hun eigen kunnen beginnen.

Wittes, de oude slachter, begon aan een opvolger te denken. Hij voelde zich onzeker worden als hij bij de boeren voor een varken van groot formaat kwam te staan. Zou Petter hem misschien kunnen helpen bij het zwaar werk om stilaan zijn taak over te nemen? Die vraag werd met veel vreugde aangenomen. De slachttijd viel grotendeels buiten het metsersseizoen. Daarbij was het mooie vooruitzicht regelmatig "ne zén" mee te krijgen misschien wel het meest doorslaggevend. In de paasweek en voor Allerheiligen werden de meeste varkens geslacht. De warme zomermaanden waren minder geschikt voor een slachting. Zout was het enige bewaarmiddel voor het vlees.

---

[16] **De gezusters Behets hadden een winkel op de hoek van de Kattestraat en werden "de meisjes" genoemd**

De *sleiper* trok dan van huis tot huis om het vette zwijn de kortste weg naar de hemel te wijzen. Tegenwoordig gebeurt dat allemaal officieel in een erkend slachthuis door gediplomeerde slachters met stempels en attesten. Dat was in vroeger jaren minder ingewikkeld. Zelfs een varken kreeg de kans thuis tussen bekenden te mogen sterven. Maar toen waren er veel minder ministers die hun tijd nodig hadden om zich met ernstige zaken te bemoeien.

Jan Petter trok op zijn wilgen blokken, doortrokken van bloed en vet, op weg. Wij, kleine schooljongens, zagen met ontzag op naar die grote magere man die zo stuurs kon kijken. Aan zijn linkerzij hing een lange stalen pin aan een lederen riem, aan de rechterkant een lederen huls met houten bodem waaruit vier donkere mesheften te voorschijn kwamen. Over de schouder hingen twee lange dunne touwen, glad en koud aanvoelend; daarmee werd het weerspannige dier in bedwang gehouden. Velouren broek en gilet en een grijze klak met vetglanzende klep vormden het frapperend beeld van de "varkensdooddoender". Wij wisten dat die man met een enkele handbeweging besliste over leven en dood. Het ging meestal over vette varkens of zieke koeien, maar men kon toch nooit weten.

Op weg van of naar school volgden we, zo dicht mogelijk maar toch op veilige afstand, de opeenvolging van het werk. Dichter dan twee meter mochten we niet komen. Tegen overtreders had Jan een probaat middel in petto. Die morgen zagen we bij Rettes juist het *verken* op de tafel leggen. Het was dood dus moesten we niets meer vrezen. Beir Reydams, haantje de voorste met de grootste mond, stond zoals gewoonlijk op de eerste rij. Nog een stapje dichter om goed in de buik van het beest te kunnen kijken. Op zijn tippen, met gerokken hals, trachtte hij de rokende lichaamsdelen te herkennen. Met een bliksemsnelle hoofddraai spoot Petter een straal donkerbruin sjiekensap vlak voor de voeten van de gespannen toeschouwer. Beire wipte met opengesperde ogen twee blokken hoog, liet zijn boekentas in het slijk vallen en vloog als een verjaagde duivel de poort uit. Over de schouders heen riep hij nog: "Smeirige Petter, nondedju". Hij rende midden de steenweg tot voorbij Foets. Dan eerst durfde hij de eerste keer schuchter omkijken. Wij volgden op afstand onze moedige voorman.
- *"Ik had gene schrik, zelle, maar het was tijd voor 't school en daarbij, het is toch altijd het zelfde. Ik zou gemakkelijk zelf al ene dood krijgen".*

Bij dergelijke fratsen brandden er in de ogen van Jan Petter pretlichtjes. Oppervlakkig een strenge man maar met humor en met een peperkoeken hart. We keken steeds uit naar het moment dat vader zei: *"Ik heb Petter gevraagd. Het is voor overmorgen"*. Bijzonder tegen de paastijd was het een zalig vooruitzicht. De lange vastentijd viel zwaar, of beter gezegd, licht op de maag. Wij, de kinderen, waren niet verplicht tot vasten maar moeder meende dat het geen kwaad kon de darmen eens enkele dagen op regime te zetten. Zo noemde ze dat. Zij had de pastoor eens horen zeggen dat het goed was voor de gezondheid en voor het karakter. Wie kon het beter weten? Zes weken met honger lopen kon toch niet optimaal zijn om ons jong lichaam te laten uitgroeien? Het oordeel van een snotneus woog niet op tegen het Evangelische woord van een pastoor.

Ook voor boerenmensen was het hoog tijd dat die 'gezondheidskuur' voorbij was. Samen met de priesters vormde zij de categorie van bevoorrechte gelovigen die niet van vasten ontslagen waren. Maar meneer pastoor moest de mestput net *uitschieten*, geen mest laden en openspreiden op het veld of niet achter de ploeg lopen. Aardappelen planten en haver zaaien was ook werk in de vastentijd. Slafelijke arbeid met een half lege maag was al geen klein verstervingske meer.

Als Petter in huis geweest was, konen we onze schade inhalen. De tijd van witte en zwarte pensen, gebakken lever en niertjes, ribbekes en een stevige varkenspoot. Zelfs *kaaikes*, de resten van het gesmolten liezevet, was een lekkernij na die weken van inwendige grote kuis. De ronde van Petter begon altijd dichtst bij de deur. Bij ons viel dat dan bijna altijd nog voor schooltijd. Dat was een buitenkans. Ik mocht met vader het zeel helpen houden. Mijn kameraden stonden daar dan met grote ogen op afstand toe te kijken. Op voorhand had vader een brij tarwestro uitgespreid, een bussel korenstro uitgeschud en in kleine busseltjes verdeeld. De *meukesmand*, enkele emmers water en een straatborstel stonden gereed naast de tafel en de ladder. Moeder zorgde voor een grote vleespan, een stenen teil met warm water en zout. Achter de paardenstal was de beste plaats voor de slachting, daar stond de wind het veiligst voor het branden.

Jan Petter hing zijn jas aan de klink van de staldeur en de twee zeeltjes over een ladderspor, stroopte de mouwen van het wit-blauwe katoenen karokeshemd over de onderarmen, spuwde een ferme klad sap op de mesthoop, vulde de voorraad aan achter de tanden, en liet een goedkeurende blik over het terrein gaan waaruit moest blijken dat hij gereed was. Het slachtoffer was ook gereed. Sinds gisteravond had het geen eten meer gekregen. Wij waren ook gereed want het was zes weken geleden dat we de laatste maal ons buikje hadden vol gekregen.

Nu werd het zwijn uit het kot gehaald. Vader

schoof de mand over de snuit. Jan greep de staart en het linkeroor en deinzend werd het dier naar zijn laatste bed geleid. Met een handige beweging werden de touwen rond de twee linkerpoten gestropt en met een stevige ruk werd het dier onder uitgetrokken. Vader nam nu de koorden over.
- "Niet trekken, alleen strak gespannen houden", klonk het kort en zakelijk. De slachter zette de rechtervoet pal achter de rug van het spartelende dier, hield met de linkerhand de rechtervoorpoot stevig vast en greep naar het steekmes. Het verse overtollige sjiekensap ging met een boogje richting mesthoop. Het vonnis was gevallen, onschuldig aan elk misdrijf maar de doodstraf werd uitgevoerd. Waarom er voor zo een klein gaatje zoveel geschreeuw nodig was, hebben wij nooit begrepen. Wij hebben zelf wel eens wonden opgelopen zonder daar zoveel kabaal over te maken. Dat was wel niet zo diep, en wij zijn ook geen varken, alhoewel moeder dat soms wel beweerde.

Met een uitgemeten handdraai zette de slager het blinkende mes op de halsslagader, een lichte druk en uit een kleine wonde van amper vier, vijf centimeter gulpte het rokende bloed in de vleespan. Moeder drukte ze zo dicht mogelijk tegen de hals om zo weinig mogelijk te verliezen. De volle pan werd in een teil gegoten en intussen drukte Jan met de duim de snede toe.

Alle weerstand was nu gebroken en de jonge toeschouwers mochten wat dichter bijkomen. De zelen werden opgebonden voor de volgende klant. Ik heb na de eerste schok ook een zeeltje wat mogen vasthouden. Misschien bedoeld als karaktervormend. De beide oren werden afgesneden en in de mand gelegd. Met de brandende bundels korenstro werd het haar afgebrand. Dan begon de grote schoonmaak. Met een stijve keerborstel schrobde Jan het hele lichaam af terwijl vader moet bestendig water moest gieten op de borstel, en zo weinig mogelijk in de blokken van Petter. In zijn bijzijn werd de naam "Petter" bij ons nooit gebruikt. Met vereende krachten werd het zwijn op de tafel gelegd om grondig geschoren te worden met een afgerond mes. Regelmatig werd het scheermes over het staal gestreken om de snee op peil te houden.

Nu volgde de echte operatie. Eerst de handen wassen en nog een nieuwe sjiek in de mond gestoken. Dab ging de kop eraf en daarna de poten. Alles belandde in de mand om, na een grondige wasbeurt, gekookt te worden. Dat was de grondstof voor de pensen.

Het jonge publiek kwam schoorvoetend dichter bij de operatietafel. Met een zelfzekere hand sneed de slachter de buik open. De flets riekende lauw walmende ingewanden zakten langs weerskanten naar buiten: maag, blaas, longen en hart. Eerst werden de darmen uit het lichaam gehaald en op een pak proper stro gelegd. De dunne darm zou straks grondig gekuist worden om als vel te dienen voor de pensen. Intussen had Petter met zijn fonkelende ogen reeds een slachtoffer uitgekozen. Het haantje-de-voorste werd recht op de man de vraag gesteld;
- "Durft gij 't varken zijn gat kussen, dan krijgt ge de *poeffer*?"
Daar had betrokkene zich niet aan verwacht. Hij die zijn metgezellen vaak overtroefde met vakkundige uitleg over alles en nog wat en prat ging op zoveel gepleegde heldendaden, kon nu niet achteruit. Dat zou gezichtsverlies betekenen voor al de kameraden. Maar er was ook weerzin om de neus dicht tegen dat dode verbrande vlees te gaan houden. Het was kiezen of delen. Petter wachtte op de eerste stap voorwaarts terwijl de andere lorejassen hem aanmoedigden:
- "Allee joeng, ge durft niet, zeker?"
Met een hartje als een gedroogde boon schuifelde hij dichter bij het gefixeerde achterwerk. De voeten zover mogelijk achteruit, de hals strak gespannen, beide handen stevig de tafel vasthoudend om bij enig ontij zich snel te kunnen afduwen, zette hij de lippen op een tuitje. Een kus placeren was er niet meer bij. Met een vlugge handige beweging plakte Petter een pak smorende darmen tegen de wang van de verzoekende jongeling. Luid schreeuwend rukte deze zich los van het plakkerige goedje en stond op slag terug op een veilige afstand terwijl hij met zijn zakdoek de getroffen delen schoonwreef. Wat gemonkel bij de groten, jubelende pret en geplaag bij zijn vrienden. De verbolgene dacht er niet aan de uitgeloofde prijs in ontvangst te nemen.

Als het lichaam ontdaan was van alle organen werd het met glimmende touwen aan de ladder opgehangen om volledig uit te bloeden en op te stijven. Morgenvroeg zou de slager terugkomen om het dier uit te kappen. Moeder had het bloed intussen met de handen gekneed, gezouten en in de kelder te koelen gezet. Oren, kop en de stukjes vlees die bij het versnijden van de hespen en flanken afgerond waren, werden gekookt en in een houten kuip met de spade fijn gestoken; daarvan zouden de pensen gemaakt worden. Een deel werd gemend met fijn gewreven oud brood en specerijen; dat werden de witte pensen. Het andere deel werd gemengd met het bloed; dat werden de zwarte pensen. De ervaring had van Jan een meesterpensenmaker gemaakt.
Met de rechterhand nam hij een handvol gemalen vlees, met een draaiende beweging van de duim duwde hij het mengsel in een korte, brede trechter; waarop het vel geschoven was. Door de druk van de duim schoof het gevulde vel stilaan in de kuip als een kronkelende lange slang. Dan werd die

lange worst in gelijke delen geknoopt, in pensen, om daarna gekookt te worden. Het afkookwater was de vermaarde penssoep waar de vetogen en brokjes vlees op dreven. "Colosterol" en "dierlijke vetten" zijn begrippen van veel later.

De hespen werden gezouten en samen met het spek in het eikenhouten vleesvat opgestapeld dat in de kelder gezet werd. De ruggengraat werd in ribben gekapt en in stenen zaanpotten bewaard. Dat *klein vlees* was, zolang de voorraad strekte, onze *zondagskost*. Van een varken ging niets verloren. De ontvette en gedroogde blaas diende als tabakszak voor de verstokte rokers. De dunne darmen waren het omhulsel van de pensen. De andere organen werden in een slechte ketel gekookt en het afgeruimde bovendrijvend vet diende om kar en kruiwagen te smeren.

Na enkele jaren volgde Jan de technische vooruitgang en schaft zich een vleesmolen aan. Die deed gelijkertijd dienst als pensendraaier. Het vlees werd nu veel kleiner gemalen en het zware werk met de spade behoorde tot het verleden.

De eerste dag bij het slachten waren de gesprekken kort en zakelijk; nu, bij het uitkappen en pensenmaken, kwam er ruimte voor de dorpsnieuwsjes. Een slachter die toch dagelijks bij veel mensen kwam, hoorde en zag veel. Hij was een boeiend verteller en grappenmaker. Eigen lief en leed werd niet gespaard. Die twee sterke gezonde zonen vertikten het om in de stiel te blijven. De één vertrok naar de mijnen in de Borinage en de ander werd matroos en zwalpte ergens rond op de wereldzee. Samen hadden ze grote gebouwen kunnen in opdracht nemen en was hij nu "bouwaannemer" geweest Was het avontuur of het grote geld dat hen hier weglokte? Of was het de vader-zoon relatie?
- " Die jeugd van tegenwoordig….".
Een stevige spuit donkerbruin sjiekensap belandde met een plof onder de tafel, en met de openspringende druppels tekende zich een stralende zon af op de vloer.
-" Dat huis van de secretaris hebben wij met ons drieën gezet, dat mag toch wel gezien worden zeker?"
Jan was geen *stoeffer* en ook geen vloeker. Als het over de zonen Sooi en Sander ging, brandde er iets ondefinieerbaars in zijn ogen. Met zijn vier dochters had hij geen moeilijkheden ondervonden. Net was naar het klooster in Huldenberg getrokken. Met Pasen ging hij haar daar bezoeken. De twee oudsten waren goed getrouwd en woonden een eindje van huis.
- " Nie, ons jongste woont nu in bij ons. Ze heeft ook een brave werkzame vent gevonden. Hij onderhoudt op zijn gemak de tuin en knapt de kleine werkjes op in en om het huis".

De geschiedenis ven Zemst kermis moest hij toch nog eens ophalen.
- " Ons Fie en ons Nie gingen naar de kermis samen met twee meisjes van Frans Spruyt. We zaten ermee in met het lichamelijk en zeker met het geestelijk welzijn van ons kinderen en maakten een goede afspraak. Ik en Frans, beiden weduwnaar, zouden ons telgen ophalen bij "Keime", een herberg op de grens van Hombeek en Zemst. Om middernacht hadden we met de meisjes daar afgesproken. Zonder problemen gingen ze ermee akkoord. Om kwart na elf stapten we op, langs de middenveldweg, en ruim op tijd waren we op post. De eerst pint pakten we tegen de dorst. Het werd twaalf uur en ieder ogenblik konden ze binnen komen. We hoorden regelmatig lachende groepen voorbij trekken, maar ons duifjes kregen we niet op het dak. Half één, ons pint was weer leeg en we wilden nu ook de gierige vrek niet uithangen. Een uur: nu was de maat vol. Hiervoor zouden die snotneuzen een goeden uitleg moeten geven. Een woord is een woord en ze zijn nog niet vrij gevochten. Daar zal toch niets gebeurd zijn?"

Die gedachte kwam bij beiden op maar werd niet uitgesproken Een groepje jongeren kwam nog binnen om op Zemsts grondgebied nog eens de mond te spoelen. Lachen en heel gewoon doen alsof er niets aan de hand is. Nu kwam het ongenoegen toch opzetten. Dat zou hun beste keer niet zijn, gedaan met naar de kermis gaan, wat dachten die geitjes wel?

Het werd halftwee. Ze hadden ieder drie pinten gedronken, één uit goesting en plicht, twee noodgedwongen. Elke minuut werd stiekem naar de regulateur gekeken. Inwendig werd gesakkerd en geduveld op die verdomde joeng, die zeker met hun voeten speelden. Langer konden ze niet maar wachten, onrust en woede wisselen mekaar af. Zou er toch wat gebeurd zijn, op een kermis lopen allicht een paar zatte fliereluiters rond, en 't jong vrouwvolk van tegenwoordig. Met een benepen hart gingen ze terug naar huis. Veel viel er niet meer te vertellen, ieder is met zijn eigen gedachten bezig. Hoe dichter bij huis hoe heviger het hart begon te bonken. In de Kattestraat, tussen Schelkens en Reydams, loerde Jan stiekem naar zijn huis, waar alles stil en doodgewoon scheen. Achter de stalgevel, dicht bij mekaar gekropen, stonden de twee dochters, als kouwelijke uitgeregende kippen.
- " Hewel va, waar hedde gij gezeten, wij waren voor twaalf uur bij "Keime" en hebben u daar niet gevonden. We zijn dan maar direct naar huis gekomen. We hebben u nergens gezien, langs waar zijt gij gekomen?"

Deze woordenvloed was overweldigend en klonk oprecht.

- " Wij zijn langs den binnenweg gegaan."
- " Ha, maar wij langs den dries, om onze nieuwe schoenen niet vuil te maken."
Daar had hij geen rekening gehouden. Dat was doorslaggevend en voor een vader aangenaam te vernemen dat zijn kinderen zorg dragen voorhun kledij. Het kost allemaal stukken van mensen en het geld groeit niet op de rug.
Dat die lieve zorgzame maagdekens, elk met hun lief aan de arm, heel stil en waakzaam op de graskant "Keime" voorbij gelopen waren om hun wachtende vader te verschalken, dat ze een amoureus onderonsje hadden achter de stalgevel tot ze die twee schimmen inde Kattestraat zagen aankomen, dat de vrijers over de hofweg, langsheen Boskeswei en Perkuiteshuizen richting Plein getrokken zijn, heeft Jan veel later vernomen aan de kermistafel. Ze konden hun geheim niet langer alleen dragen.

Dat kwam Jan die zonnige namiddag weer allemaal terug in gedachten. Midden de scharrelende kippen en Pik de haan zat hij dat daar te overpeinzen. Van hobby's was er in die tijd geen sprake. Bij arme mensen was het leven een opeenvolgen van werken en magere kost, in het beste geval 's zondags een pintje bij kaart -of kegelspel. Jan hield niet van dergelijke ontspanning maar hoorde doodgraag muziek. Als de wind meezat kon hij de fanfare van het Heike en de Plein horen repeteren. Dan stond hij aan de staldeur te genieten en te dromen. Zelf muzikant worden was er nooit van gekomen, en lid van de fanfare zat er ook niet in. Wiske, zijn vrouw had nogal gesukkeld met haar gezondheid en was jong gestorven. Hij bleef achter met zes kinderen. Dan moest *gaarne doen* plaats maken voor andere dringender zaken.
- "De oven van de lieve wensen is ingevallen en wordt niet meer herbouwd ", zei hij dan.
Onverwacht kwam een aanbod uit een heel andere hoek. Het klonk hem als muziek in de oren. De vaandrig van "het dorp" werd ziek en legde zijn taak neer. Op zoek naar een opvolger was zijn naam gevallen. Dokter Van Asch, de voorzitter van de Konklijke Harmonie Sint-Martinus, kwam hem persoonlijk thuis vragen of hij daar iets voor voelde. Blij als een kind, maar uitwendig met lichte twijfel, nam hij het voorstel aan. De eerste proef werd afgelegd tijdens de maandelijkse uitstap van de fanfare. Vroeger sprak Petter van "***de sjosseteit van 't dorp***" maar nu was het "***darmennie***". En wee diegene die iets slecht over haar durfde zeggen. Zijn *armennie* en zijnen *drapeau* waren onschendbaar, daar zou hij desnoods voor vechten. Tijdens de gewone uitstappen droeg hij zijn zondags kostuum, waar hij ook naar de Hoogmis mee ging en zijn grijze klak. Maar in de processie en op bijzondere festivals zijn zwart kostuum met zwarte hoed met brede *corniche* en zijn witte handschoenen. Hij schoor zich dan heel zorgvuldig tot in de kleinste rimpel en gebruikte de reukzeep van het vrouwvolk. De kledij en verzorging van de vaandrig maakte samen met den *drapeau* één geheel. Die stond in een houten staander in de hal bij de voorzitter. Een kwartier voor de mis begon, belde hij aan bij de voorzitter. Dokter Van Asch - sommige noemden hem "***Van Aske***", maar dat kon Jan nu moeilijk zeggen - en madam kwamen hem samen binnenlaten.
- " Dag Jan, kom binnen vriend en drink eerst een glaasje wijn want het zal weer warm worden, of: de wind staat weer hevig, of: als het maar niet regent. Dat glas moest alle mogelijke nadelige weersomstandigheden compenseren. Een remedie tegen alle kwalen. Die mensen begrepen dat een *drapeau* van een koninklijke harmonie waardig en met klasse gedragen moest worden. Elke muzikant, elk bestuurslid, ja zelfs een gewone "***mamber***" was nuttig, soms noodzakelijk in de groep, maar diegene die het symbool van de maatschappij hoog hield, steeds op de voorste rij als het ware de weg baande voor de anderen, dat was de vaandrig. "***Jan onze vaandrig***" werd hij dikwijls door de voorzitter genoemd. En den *doktoor* is nu toch niet de eerste de beste, als die iets zegde, woog dat zwaar door. Zelfs de bestuursleden noemde hij bij de familienaam alleen Jan, dat was iets aparts. Als Jan intussen zijn glas met kleine voorzichtige slokjes had uitgedronken, was de voorzitter paraat om samen te vertrekken.

Jan Petter trok zijn hagelwitte wanten aan, nam met eerbiedige schroom het vaandel met veel goud borduursel en rinkelende krans medailles uit de staander, stelde zich op de hoogste trap, zette de stok in de holster, haalde nog eens diep adem en schreed dan plechtig door de voortuin. Op zijn weg naar de kerk stapte de *doktoor* als voorzitter met ernstig gelaat aan zijn linker zijde. De vlaggen van de drie muziekmaatschappijen stonden broederlijk naast mekaar, vooraan in de kerk langs de manskant. De vaandels van de andere organisaties langs de vrouwenkant.

Heel de processieweg droeg hij zijn troetelkind waardig en fier. De twee anderen muziekmaatschappijen waren nog maar "***fanfare***" maar Sint-Martinus was "***Koninklijke Harmonie***". Na de ommegang zorgde hij dat de vlag terug op zijn plaats kwam. Na nog een gezellig babbeltje met madam ging hij terug naar "Meulemakers" waar zijn stoel aan de bestuurstafel klaar stond. Enkele pinten werden hem door de omzittenden aangeboden. Weldra begon Jan te blozen en werd hij meer spraakzaam. Een pint terug betalen was er niet bij. "Als er iemand voor de groep onmisbaar is, dan is dat de vaandrig." Een vaststelling waarmee iedereen duidelijk maakte wat Jan presteerde.

Driemaal per jaar in de processie, elke maand de rondgang naar de leden herbergiers, tussendoor een begrafenis, en regelmatig naar festivals en Vlaamse kermissen. Het was een zware opgave, in dienst van de muziek en de cultuur.
Vele jaren heeft Jan Petter zijn taak trouw vervuld en is dan zijn opvolger, Jef Callaerts, gaan opleiden in alle finesses van deze verheven opdracht. Eens zijn tijd gekomen, bleef hij nog mee opstappen aan de zijde van Jef in keurig zwart kostuum, met hoed en witte wanten. Zo is hij stilaan uitgebold.

Die beelden gleden ook aan zijn geest voorbij, hier tegen de achtergevel van de schuur in het kiekenkot. Hij had een gelukkige oude dag, zonder veel miserie of ouderdomskwalen, werd goed verzorgd door Nie en Louis en de twee kleinkinderen.

Iedereen groette hem in het voorbijgaan, en over de betonnen muur zag hij de boeren hierover, bij Zjang van 't Schoem, een jong verken kopen. Zijn overbuur bracht ze in het kot, hij had ze er jaren lang uitgehaald. Het mysterie van komen en gaan, van geboorte en dood. Het lag hier maar een straatbreedte van hem, het lag bij hem. Daar dacht hij toen ook aan, Jan Petter, aan die film van zijn leven die naar zijn einde afrolde. Hij had vele jaren zijn "*drapeau van darmenie*" met fierheid gedragen. Aan de *drapeau* van zijn leven rinkelden zovele medailles, niet van opvallende heldendaden maar van een eerlijk mens, eenvoudig en goed.



Jef Callaerts, de opvolger van Petter, in de processie.

Century 21 Woonservice 0478/80.00.13

KBC We hebben het voor u. Bankstraat 7 HOMBEEK Tel. (015) 41 53 90

Metaalconstructies EDMOND PHLIPS Mechelen

Jeugdhuis HOJE Bankstraat 88 HOMBEEK

PISCAER ELECTRO-GROOTHANDEL FEGIBEL PARTNER N.V. PISCAER BATTELSESTEENWEG 449-151 2800 MECHELEN





In 1961 werd in de zaal “De Leeuw van Vlaanderen” een parochiefeest. De zaal was volledig ingenomen door feesttafels. Pastoor Van Dijck en Rosa Selleslagh presenteerden dia’s.

't Ridderke

Trimestrieel heemkundig tijdschrift van Hoembeka
20ste Jaargang 2005 * Nr. 2 * april - juni



In 1905, waren ze reeds in de processie en de oorsprong niet meer kennend, noemde men ze “de drie kerkvlaggen”.

verantwoordelijk uitgever: Ward De Kempeneer, Diepestraat 2, 2811 HOMBEEK tel 015 423326

afgiftekantoor
1980 ZEMST

Bij een tentoonstelling over processies



Toen Erfgoed Vlaanderen ons het thema voor 2005 aankondigde, zaten we met de bestuursleden wat sceptisch te kijken: Gevaar !

Zo bedreigd voelden we ons niet. Hombeek had in de loop der eeuwen veel van zijn patrimonium zien verdwijnen maar wat weg is, is niet langer meer in gevaar.

Dat zou men ook van de processies kunnen zeggen. Ze zijn er niet meer en niets duidt erop dat ze nog ooit weerkeren. We bezaten fotomateriaal en zelfs filmen over die feestelijke optochten maar wat was er gebeurd met die vele rekwisieten? Dat zouden we opzoeken en dat zou de invulling worden die Hoembeka aan Erggoeddag zou geven.

Met de moed der wanhoop zijn we op zoek gegaan. De berichten waren onheilspellend. Veel was vernietigd en de regenvlaag van de laatste keer had alles doorweekt met de gevolgen vandien. We hebben gelukkig beroep mogen dien op alle instanties van het kerk- en schoolbestuur.

Stilaan kwamen de rekwisieten van 1967 terug aan het licht. Van uit duistere en minder duistere hoeken werden ze bovengehaald. Dit weekend evoqueren we dan met een zekere nostalgie de betere tijden toen ze in alle schittering werden meegedragen in de optochten.

Niemand kan beseffen hoeveel energie er gaat in een dergelijk opzet. Weken lang is een vlijtig team van de kring er al mee bezig. Vrijwilligerswerk is niet meer zo vanzelfsprekend de tijd van vandaag. Daarom wil ik ze ook allemaal bedanken zonder uitzondering, zowel zij die meedachten, ontwikkelden, verhuisden en sleuren, herstelden, optimmerden en organiseerden als de velen die ons bereidwillig foto's en ander materiaal ter beschikking hebben gesteld.

We zijn er van overtuigd dat dit thema zeer velen zal aanspreken zoals trouwens al onze vorige tentoonstellingen. Niet enkel daarom voelen we ons een beetje gelukkig maar vooral omdat we door dit opzet de aandacht hebben kunnen trekken op een belangrijk patrimonium van de gemeenschap dat gevaar liep definitief verloren te gaan. Alles is opnieuw geregistreerd en zal een goed beschermde plaats krijgen waar het veilig de toekomst opwacht.

We vonden het ook gepast bij deze gelegenheid de historische achtergrond van processies in Hombeek eens op te sporen en toe te lichten. Het is nuttig werk van onze redactie om een nummer van ons kringblad speciaal aan dit fenomeen te wijden.

de voorzitter

PROCESSIES te HOMBEEK

Ward De Kempeneer

Deze bijdrage kon maar tot stand komen dank zij de medewerking van vele leden van de kring. Ze bezorgden ons foto's, teksten, interviews. Bijzonder vermelden we Angèle Selleslagh, Ward Verbergt, Wim Baetens, lotti Moens, Gerarda Marien (†), Eddy Solie (Louis Van den Heuvel, †), Gust Keuleers, Willem Meuldermans.



inleiding

Wie heeft ze in Hombeek nog gekend, de vrome ommegangen met vlaggen en vaandels en als einddecorum de "hemel" met daaronder in wijd brokaten ornaat de priester met de monstrans ? Men moet al een voldragen veertiger zijn om hiervan nog iets in gedachte te hebben. Wat nu nog rest zijn de vermaarde ommegangen zoals de boetprocessie van Veurne, de H. Bloedprocessie van Brugge, de Hanswijkprocessie in Mechelen, de Virga Jesseommegang in Hasselt enzomeer.

De laatste processie ging in Hombeek uit in 1967. En toch was het tot dan een fenomeen geweest dat op geregelde tijden verscheen zoals de jaarlijkse seizoenen. Er waren er drie: de eerste met Sacramentsdag[1], een tweede met Hombeek zomerkermis, een derde met O.L.Vrouw-hemelvaart op 15 augustus. Vooral de kinderen werden op één of andere plaats ingepast. De eerste communicanten en de plechtige communicanten of vormelingen waren zeker present en kregen een bijzondere missie. Het was vanzelfsprekend dat elke vereniging, het Sacrament begeleidde, de vlag op kop: de drie fanfares en de talrijke verenigingen zeker deze met "K" maar met uitzondering van de sport- en politieke formaties. Voor de katholieke vakbond werd een uitzondering gemaakt. Ook het gemeentebestuur stapte steeds mee op.

De processies waren echte publieke manifestaties. Allen die mee opstapten, kwamen uit voor hun grote verbondenheid met kerk en geloof maar uitten hierdoor ook hun overtuiging alhoewel men er zich niet door geëngageerd voelde in het katholieke kamp. Iets wat manifest wel het geval was bij de optocht van Rerum Novarum als tegenhanger van de 1 meibetogingen. Politieke tegenstand was er nauwelijks. Toen er midden de vijftiger jaren al eens wat smalend gelachen werd met de vromigheid en toen ook al eens een arm uitgestrekt de hoogte inging als de Chiro passeerde in bruin uniform, dan was dit eerder olie op het vuur. Onderpastoor Pauwels was een bezeten drijver die geen gelegenheid liet voorbijgaan om geloof in de publieke belangstelling te brengen. Hij herontdekte Leliëndaal en zette een religieuze beweging op gang die ook in de processie weerklank vond. Dit moet het absolute hoogtepunt geweest zijn, niet enkel van de vrome ommegangen in Hombeek maar van de godsdienstbelevenis in het algemeen. Tegenstand kwam ditmaal niet vanbuiten maar van binnenuit, veel fundamenteler en op alle niveaus. Deze implosie heeft alles opgeblazen.

Dat neemt niet weg dat het fenomeen processie ooit bij het leven heeft behoord van de ouders, grootouders, overgrootouders van onze schooljeugd van vandaag. Het is moeilijk in te schatten hoe de jongsten hier nu tegen opkijken; iets carnavalesk of een folkloreverschijnsel ? Wat dan ook, het is ooit een echte belevenis geweest en heeft zeker een diepere betekenis gehad. We trachten hiernaar te peilen. Er zijn de herinneringen bij de ouderen. Er zijn de getuigenissen van wie het beleefde, de foto's en filmen, de rekwisieten die nog zijn overgebleven. Welk patrimonium aan processiegoederen had overleefd, was tot voor kort zeer onduidelijk. Het zat zeer verspreid en de aandacht en zorg ging tanen. Het gevaar voor teloorgang van dit erfgoed was niet denkbeeldig. Is het niet onze taak behoedzaam om te gaan met ons patrimonium? Processierekwisieten hebben deel uitgemaakt van het erfgoed van onze parochie, ook ons erfgoed, ERFGOED IN GEVAAR !

[1] **Door paus Urbanus in 1264 ingesteld feestdag van het heilig sacrament op de tweede donderdag na Pinksteren omdat het boetekarakter van Witte Donderdag het feestelijk herdenken van het Laatste Avondmaal en de instelling van de eucharistie in de weg stond.**

Hoe en wanneer ontstonden onze processies ?

Vanaf het begin van de 20ste eeuw is er een zeer duidelijk beeld nagebleven van onze processies. Voor zover ons bekend zijn de eerste fotografische opnamen gemaakt eind januari 1904, bij de inhaling van de nieuwe pastoor. Het jaar daarop in 1905, juist honderd jaar geleden dus, heeft pastoor De Bruyn de bevolking weten te sensibiliseren om een totaal nieuwe processiestoet te creëren. Hij liet ook een nieuwe kapel bouwen in de Bankstraat die werd voortaan het einddoel van de processie werd. Vandaar zou ze, na de zegening, naar de kerk terugkeren.

Waren er dan geen eerdere processies? Vanzelfsprekend, maar hoe ze waren samengesteld en waarnaar de optocht ging, is niet zo duidelijk. Het feitenmateriaal komt maar fragmentarisch aan het licht. Het is wat verwonderlijk dat deze vorm van devotie die zeker na het Concilie van Trente (1545-1563) bij de aanbevelingen of misschien zelfs de voorschriften voor geloofsuitdrukking moet behoord hebben, bijna geen sporen heeft achtergelaten in de visitatieverslagen. Ieder jaar werden we immers bezocht door de landdeken, tussen Pasen en Pinksteren. In een rapport beschreef hij de toestand van onze parochie vrij nauwkeurig op materieel maar ook op geestelijk gebied. Hij verzuimde niet op te tekenen hoe het stond met de godsdienstbeleving van de parochianen, hun vroomheid, hun gedrag betreffende biecht en communie, de leer van de catechismus aan de jeugd, de toewijding van de koster en van de schoolmeester maar ook de pastoor en zijn entourage werden kritisch gescand. Er waren bovendien ook nog de vragenlijsten die de aartsbisschop regelmatig naar onze pastoor stuurde en waarin hij schriftelijke uitleg vroeg over het religieuze en morele leven in zijn parochie. Dit gaf een mooi beeld van de toestand op bepaalde tijdstippen. Ze werden dan ook de "**status**" [2] van de parochie genoemd. Sommige zijn verloren gegaan maar in deze van Hombeek van het jaar 1654 vernemen we duidelijk dat er in onze parochie ieder jaar twee solemnele processies waren; één op de feestdag van het H.Sacrament en één op de dag der kerkwijding.

De twee data zijn belangrijk. We nemen aan dat de processie op Sacramentsdag een uitvloeier is van Trente, toen contrareformatorisch veel nadruk is gaan liggen op de consecratie, de hostie, het H.Sacrament[3]. Deze vorm van ommegang moest dan een huldebetoon zijn aan de meegedragen hostie, wezenlijk het lichaam van Christus.

De tweede uitgang van de processie gebeurde op de dag van de kerkwijding. Dat zou kunnen teruggaan op nog oudere ommegangen maar die Trente toch zou hebben behouden. Dit zal een huldebetoon geweest zijn aan de patroon van de parochie. Dat kan men bekijken als een smeekbede aan de H. Martinus zowel om gunsten te bekomen voor een goede oogst als om onheil van ziektes en ontij te voorkomen maar er zat een diepere ondertoon in. Het was gebruikelijk dat de landheer jaarlijks een tocht deed langs zijn goederen en aldus manifest zijn heerschap bewees over de grond en de pachter ervan. Hij ging ter plaatse zijn pachtgelden innen. De pastoor van de parochie bezat de patronaatsrechten op vele gronden en uit de belastingen hierop, zijnde één tiende der opbrengsten, kon hij goed leven. Als dan ook ieder jaar het beeld van de patroon langs velden en landerijen gedragen werd, mag daarin wellicht de zinnebeeldige baas gezien worden die zijn kerkelijke goederen kwam overschouwen en eraan herinneren dat er wat te betalen viel. Het woord "patroon" betekent heden immers nog zowel 'beschermer' als 'beschermheilige' als 'eigenaar van een bedrijf', zeg maar 'de baas'.

Dat de dag van de kerkwijding in de derde week van juni viel, het feest van St.-Jan, heeft de twijfel over Martinus niet kunnen oplossen. Was onze patroon de bisschop van Tongeren of de belijder-bischop van Tours? Algemeen werd deze laatste aangenomen en zijn schilderij naar Van Dijck kwam in de 17de eeuw in onze kerk. We bezitten een relikwie van hem en zijn mooie afbeelding als bisschop door Van Geel gesneden, werd vele jaren in de processie meegedragen.

Er is nog een oudere vermelding dan deze in de status van 1654 naar de Hombeekse processie. In de kerkrekeningen van Leest [4]van het jaar 1649 wordt vermeld dat aan twee dragers ieder zes stuivers betaald werd om met twee kerkvlaggen van Leest de Hombeekse processie te vervoegen.

---

[2] **Zowel de rapporten van de visitaties als de "status" van de parochie worden op het archief van het Aartsbisdom bewaard.**

[3] **Het concilie van Trente legde in 1551 het dogma vast van de '"transsubstantiatie": brood en wijn veranderen in het lichaam en bloed van de gekruisigde en weer opgestane Christus. Dit dogma werd fel bestreden door de protestanten.**

[4] **SAM, Kerkrekeningen van Leest (1641-1680), 1949, *uytgaven; XII stuyvers aen 2 jongmans die onse kerck vanen inde processie tot Hombeeck om gedraghen hebben.* (mededeling van Wilfried Hellemans)**

Samenstelling en volgweg

Hoe de processie er in de vroegere tijden juist heeft uitgezien is niet duidelijk. De priester met de monstrans was een vast gegeven. De leden van de gilde van Sint-Maarten en Sint-Sebastiaan stapten zeker mee op met hun vaandel. De kinderen die in de loop van het jaar hun communie gedaan hadden, werden ook vermeld. Over muziek is niets geweten. Pas na de oprichting van een eigen muziekmaatschappij in 1863 heeft deze er deel van uitgemaakt en weerklonken de processiemarsen in de stoet. Het was ooit anders geweest. In 1751 werden door bisschop **Thomas Philippus kardinaal d'Alsace** nog eens de puntjes op de i gezet betreffende profane muziek en trommelgeroffel in de processie. Er was al sedert 1680 veel beroering in de omliggende parochies over jongerenbijeenkomsten. Deze zogenaamde "gilden der jonkheyt" stuitte op rigoureus verzet van de bisschop omdat het dansen op de tonen van vioolmuziek tot verderf leidde. Alle pogingen om dit te beletten liepen faliekant uit. Blijkbaar werd het zelfs erger en hebben muzikaal aangelegde jongelingen getracht deel te hebben aan de vrome ommegangen. Dat stuitte vanzelfsprekend op verzet. Vioolmuziek en trommelgeroffel werden prompt verboden en wie er geen oren naar had, werd op de vingers getikt. De pastoor werd verplicht processies met profane wanklanken rechtsomkeer te laten maken en naar de kerk terug te keren. Ook kostumering en te paard meerijden was uit den boze. In Leest ontstond een rel en daar keerde in 1754 de processie daadwerkelijk naar de kerk terug en werden de ordeverstoorders berecht[5].

In Hombeek ontstond in 1683 grote herrie rond de jonge **Jan Michiel Locquet**, landheer van Hombeek-Brabant. De heren van de magistraat van de stad Mechelen verboden hem plaats te nemen in de processie van 27 juni, met St.-Janskermis. Het kon niet geduld worden dat een vreemde heer achter het Allerheiligste zou stappen over Mechels grondgebied. De Mechelaars vreesden zelfs dat Locquet de processie zou durven omleiden om ze enkel over Brabantse wegen te laten gaan. Daar was geen denken aan. Hij kon zich ook niet veroorloven mee te lopen als hoofdman van de Hombeekse gilde omdat hij nog geen hoofdman was. Uit dit geschil leren we dat de processie meerdere straten aandeed, dat plaats nemen in de processie een voorrecht was voor bepaalde personen zoals de gildenhoofdman en dat de burgerlijke overheid zijn hoogste gezagdrager of diens afgevaardigde aanduidde voor de processie.

De processie deed dus toen al meerdere straten aan. Spoor en spooroverwegen waren er niet en veroorzaakten destijds geen hinder. Den Dries was een belangrijk centrum en met de Kattestraat goed bewoond. Ook de schuttersfeesten hadden veelal op den Dries plaats waar de staande wip stond. In de nabijheid stond een vermaarde kapel. Daarom durven we veronderstellen dat de grote processie een toer maakte via de Zink en de kapel aldaar naar de Dries en Kattestraat om zo via de Heikesweg terug naar de kerk te komen of omgekeerd.

In 1710 moest **Jan Michiel Locquet**, intussen ook schout van Mechelen, optreden tegen overdadig kappen van groen hout en lover langs de kanten en in de bossen. Men had de gewoonte jong en ook bloeiend hout te gebruiken om wagens die meereden in de processie op te smukken of om loof te strooien langs de volgweg en om meiboompjes te plaatsen op het parcours. Hij ordonneerde op 16.11.1710:

> ***Er wordt gestolen in de bossen, kanten, stadsvesten of op andere plaatsen, door het kappen van "meyen" bewerende dat ze dienen om er de processies mee op te smukken. Daarom is het verboden meibomen te plaatsen op straf van 3 guldens en confiscatie. Er mogen ook geen meibomen opgesteld worden voor het huis of het erf tijdens de processie, alware ze gekapt op eigen goed, op boete van 6 guldens. Het is ook verboden te schieten met "Feusiecken, Camers, oft andere Schietgeweir, mitgaders Fuséen, Duyveltjens en andere vier-wercken" op boete van 6 gulden. (getekend: J.M.Locquet)***

De kapel van de lijdende Lieve Vrouw

Er is veel te doen geweest over een kapel op de weg naar Zemst (Hoogstraat). Ze was gelegen tussen Eglegem en de Dries en zou toegewijd geweest zijn aan de heilige Willebrordus. Deze bekeerder die over Friesland naar Echternach is gegaan waar hij rust, zou in Hombeek geweest zijn of er een volgeling gehad hebben die een kapel naliet met het beeld van de doopheilige. Een Sint-Willebrordusbeeld werd in de loop der tijden wel opgetekend in onze kerk. Eind van de 16de eeuw of begin van de 17de eeuw moet het uit de kapel verwijderd geweest zijn en vervangen door een lijdende Onze Lieve Vrouw. Soms spreekt men van O.L.Vrouw van zeven smarten maar de pastoor zegde in 1686 aan de bisschop: "In Hombeek is er ook een kapel met een passiebeeldje van Maria die het lichaam van Christus in haar armen draagt [6] ".

[5] **Meer hierover in de bijdrage van Guido Hellemans in dit blad over "Processies te Leest".**

[6] **Archief van het Aartsbisdom. Oud Archief, Hombeek, Status 1886: "… est tamen sacellum ubi visitatur devote**

Een piëta dus. Hij voegde eraan toe dat de kapel druk bezocht werd door de parochianen die er kwamen bidden vooral op de zaterdagen.

Hierin vinden we nog geen bewijs dat de processie ook naar deze kapel is getrokken. We vermoeden van wel omdat het begin 1900 nog gebruikelijk was dat men in stoet tot aan de kapel in de Zink ging. Een kapel als eindpunt van een processie kwam vrij veel voor. In andere omliggende parochies was dat ook het geval zoals in Heffen waar men naar de kapel van O.L.Vrouw-ten-Doorn ging.



De bedetocht naar een genadebeeld gaf aan de processie een bijkomende dimensie. Het was niet enkel meer een verheerlijkingen van het H. Sacrament maar kreeg iets van een soort bedevaart. Leed en onheil zijn van alle tijden, ziektes en dood waren ook nooit ver weg. Het zal weinig moeite gekost hebben om de gelovigen op weg te zetten naar het beeld van de moeder van smarten, het hart met zeven zwaarden doorboord. Dat beeld is in de processies van Hombeek een primaire rol blijven spelen. Een uitbeelding van O.L.Vrouw van zeven smarten heeft er steeds deel van uitgelaakt. Als er in 1905 een nieuwe kapel is gekomen bij "het patronaat" in de Bankstraat, dan zal daarin ook dit beeld van Maria prijken.

Hombeek is echter nooit een bedevaartsoord geweest. In Leest had men naast de patroonheilige Sint-Niklaas de genadevolle heilige Cornelius weten binnen te halen. Geen enkele pastoor is erin geslaagd de mensen te motiveren in een meer rendabele devotie zoals in onze buurgemeente. Niet dat men er geen moeite voor gedaan had. De belangrijkste poging was wel deze met de heilige Guido geweest[7]. Men liet zijn beeldje maken uit de miraculeuze boom, men kocht relikwieën van hem, men was er rotsvast van overtuigd dat deze heilige die aanbeden werd voor goede oogst, tegen dierenziektes, tegen zoveel menselijke kwalen als huidziektes en andere, het in het landelijke Hombeek goed zou doen. Er werden prentjes gemaakt en aflaten toegezegd bij het vereren van zijn beeld, het heeft niet moge baten. De gul offerende bedevaarders bleven weg en pastoor De Coster was diep ontgoocheld en liet zich ontvallen: "Ik heb er alles aan gedaan, maar de boeren gaan liever op een ander." Eerdere vrome pogingen met de heilige Laurentius en anderen waren ook op een sisser uitgelopen. Hombeek kende wel godvruchtige genootschappen waarbij de gelovigen zich konden aansluiten. Mits wat praktische oefeningen, gebeden en offeranden, konden de leden van deze broederschappen de toegang tot het hemels paradijs versnellen met honderd dagen of meer; de zogenaamde dagen aflaten.

De broederschap van de Heilige Drievuldigheid

De bijzonderste broederschap in Hombeek is wellicht deze van de Heilige Drievuldigheid geweest. Deze kwam in 1661 tot stand en werd zoals het heette opgericht "ter verlossing van de Christen slaven". Na een korte opheffing tijdens de Franse Revolutie, bloeide hij weer op en heeft bestaan tot de 20ste eeuw. Bij de vernieuwde processie in 1905 van pastoor De Bruyn werd het vaandel van deze broederschap nog meegedragen.



Het embleem in het vaandel van de H. Drievuldigheid

imago B. Mariae praesentantis Christum passum, maxime diebus sabbathinis."

[7] **Meer hierover in 't Ridderke, 17de jaargang, 2002, nr3.**



Het embleem in het tweede vaandel ;"de verlossing van de zielen".

Naast deze broederschap zijn er nog andere geweest zoals deze van het H. Sacrament en we bezitten nog een vaandel van de apostel Petrus dat ook in 1905 werd meegedragen. Wellicht behoorde het ook toe aan een broederschap van deze eerste apostel.



Het embleem in het vaandel van de H.Petrus: "Tu es Petrus."

Daarnaast, van latere datum, was er het genootschap van de H. Vincentius. Dit beoogde echter meer de milddadigheid. De geldinzamelingen moesten helpen het leed der armsten te lenigen. De heilige had zijn beeld bij de laatste pillaar rechts in de kerk met eronder de offerblok. Zijn beeld is tot het laatst meegedragen in de processie. De ultieme ijveraar was Louis Slachmuylders van de Bankstraat die zolang het hem gegund was, met de schaal centjes ophaalde in het kerkportaal na de zondagsmis.



Het beeld van de H. Vincentius in 1939

De broederschap van de H. Drievuldigheid werd in 1733 [8] als zeer actief bestempeld. Vermoedelijk heeft de familie Locquet die nogal op etiquette uitwas hier stimulerend gewerkt maar fundaties zijn niet bekend. Wel werd aan de leden van de broederschap 40 dagen aflaat verleend telkens ze op het feest van de H. Rochus, van de H. Anna of van de H. maagd Maria voor haar altaar 5 weesgegroetjes en 5 vaderonzen lazen. Voor zover ons bekend zijn de mooie vaandels van deze en van de andere broederschappen die in 1905 te zien waren, na 1918 niet meer meegedragen in de processies.

In het Hombeeks parochiearchief op het aartsbisdom lezen we:

Correspondet 14 Maij 1837
Morgen is het tweeden Sinxendag. De diensten zullen geschieden als op de zondagen. Zondag toecomende is het den feestdag der Allerheiligste Drievuldigheid; een vollen aflaet voor ingeschrevenen in de broederschap van de H.Drievuldigheid. Na de solemnele mis absolutie. De gilden worden verzocht in de processie.

De zondag na Sinksen was er dus een processie voor deze broederschap. Er werd beroep gedaan op alle gilden om mee op te stappen. Welke gilden het waren is niet expliciet gezegd. We moeten het woord "gilde" hier ruimer zien dan enkel "schuttersgilde". Het staat voor "vereniging". Er waren er wel meerdere en van alle aard, ook van sportverenigingen als de kegelaars en er was een zeer oude "biegilde" of vereniging van de

[8] **Archief van het Aartsbisdom. Oud Archief, Hombeek, Status 1733.**

honigkwekers of de "bieboeren". Deze processie op sinksendag was niet de grote solemnele sacramentsprocessie naar de kapel in de Zink maar wel de processie rondom de kerk.

De processies om en binnen de kerk

Totdat in 1853 onze kerk verbouwd werd en haar huidige dimensies heeft gekregen, was er een ommuurd kerkhof dat de kerk omsloot. Er was een kerkhofpad dat rond de kerk liep, ook achter het koor en de kleine sacristie. De kleine processies gingen rond de kerk. Bij de verbouwing ijverde pastoor Nobels ervoor dit parcours te behouden. Hij wenste een nieuwe kerkhofweg aan te leggen achter het verruimde kerkkoor. Er was echter plaatsgebrek en de boerderij van Asselberghs-Wouters zou er moeten aan geloven. Daar had men zich misrekend. Boer Asselberghs bleef halsstarrige weigeren één steen van zijn huis af te breken. Als de pastoor zijn kerk wilde vergroten, dan moest dat niet per se in de lengte zijn maar kon hij ze evenzeer verbreden, was zijn stelling. Hij haalde het en zijn hoeve, later bewoond door Frans Lauwers-Vermeulen, alias "Sooi de grafmaker en Rinneke van Keusters, bleef overeind. Slecht een gering deel van zijn voortuin moest eraan geloven. Er bleef maar net genoeg breedte over voor een smalle straatweg die zich rond het koor van de kerk kronkelde. De weg was zo eng dat de boerenkarren met hooi er maar nauwtjes doorkonden.

Het kerkhof werd in twee delen gesplitst en de ommegang rond de kerk verdween. De pastoor kon zijn kerkhof toch wat verruimen door grond bij te kopen aan de zijde van boer Vekemans (later hoeve Goossens).

De kleine processies werden nu gehouden binnen de kerk. Op de derde zondag van iedere maand en na de hoogmis kondigde de pastoor ze op voorhand aan als:
"Na de hoogmis is er Sacramentsprocessie binnen de kerk en zegening met het Allerheiligste!"

Aan het altaar van Sint-Martinus stond de houder met de lantaarns voor de mis reeds klaar. Naar het einde toe zorgde Mil van Smeres (Emiel Stroobants), de stoeltjeszetter, ervoor dat de kaarsen werden aangestoken. Later werd hij hierin bijgestaan door Peerke Van Praet, de facteur. Voorop gingen de notabelen en de kerkmeesters ieder met een flambeeuw, dan volgden de zangers. Achteraan kwamen de misdienaars en de celebrant met het H.Sacrament. De stoet vertrok al zingend langs de middengang, kwam langs de rechter zijgang naar voor, ging langs de linker zijgang terug naar achteren en kwam door de middengang naar het altaar terug. De gelovigen bleven geknield op hun stoel zitten. Op het hoogkoor teruggekomen werd het ***Tantum Ergo*** aangeheven dat door alle aanwezigen werd meegezongen. Tenslotte gaf de priester de zegen met het H.Sacrament. In de betere tijden, vóór de laatste wereldoorlog, werd deze processie voorafgegaan door de Swis (Fierens) mooi uitgedost in zwarte afgebiesde jacquet, met Napoleonhoed en met de blinkende hellebaard in de hand.



Het koor van de kerk breidde in 1853 zodanig ver uit dat het de hoeve Asselberghs zeer kort benaderde. Het kerkhof werd in twee gedeeld en er was dan ook geen plaats meer voor een ommegang rond de kerk.

De processies te velde

Een paar teksten op het Archief van het Aartsbisdom bewaard wijzen er op dat eveneens processie gehouden werden langsheen de velden. Wij hebben ze ook nog gekend als de "Kruisprocessie".

We lezen:

Correspondet 23 aprilis 1837
***Dinsdag aenstaende is het den feestdag van den heiligen Marcus. De mis zal geschieden ten 5 ueren, tot bevrijdenis van alle gevaerlijcke ziekten onder de menschen en beesten en opdat God de vruchten der aerde wilt geeven en bewaeren, en naer de m*is de processie. Het is op die dinsdag oock verboden vleesch te eten.**

Correspondet 30 aprilis 1837
Donderdag aenstaende wezende de feest van O.H.Hemelvaert en zondag daerop is er een vollen aflaet te verdienen voor diegenen die ingeschreven zijn in het 'Broederschap der Geduerige Aenbidding van het Alleheiligste Sacrament des Autaers'.
Maandag, diensdag en woensdag zijn het kruisdagen. De missen zullen geschieden ten 5 ueren tot bevrijding van alle gevaerlijcke ziekten onder de menschen en beesten en opdat God de vruchten der aerde wilt geeven en bewaeren, en naer de mis de processi. Het is op verboden vleesch te eten op de drie daegen.

Op 25 april, de feestdag van de H.Marcus, de evangelist, was er dus de kruisprocessie door de velden. De eigenlijke kruisdagen waren op maandag, dinsdag en woensdag voor O.H.Hemelvaart. Elke dag werd langs een andere weg gestapt terwijl de litanie van alle heiligen gezongen werd. Vooral de boeren waren op deze plechtigheid aanwezig.

De kruisdagen hadden hun ontstaan te danken aan de H.Mamertus, bisschop van Vienne in Frankrijk. Nadat zijn bisdom door talrijke rampen geteisterd was, besloot de bisschop een boeteprocessie te houden op de drie dagen voor O.H.Hemelvaart (5de eeuw). Door een verordening van het Concilie van Orléans van 511 werd dit gebruik aan Gallië voorgeschreven en in 816 door Paus Leo III aan de hele katholieke kerk opgelegd.

Deze processie is in de zestiger jaren in onbruik geraakt. Eerst werd er nog 's avonds een mis opgedragen in een van de weinige boerderijen die Hombeek nog rijk was en volgde de zegening van de velden. Ook daar kwam een einde aan en nu gebeurt er niets meer.

Geen manifestaties in oorlogstijd

Bezetters beschouwden processies als echte burgerlijke manifestaties. Het godsdienstig karakter deed nog maar weinig ter zake in tijden dat elke vorm van betogen subversief geacht werd. Zowel in de eerste wereldoorlog (van 1914 tot 1918) als tijdens de tweede wereldoorlog (van 1940 tot 1944) werden optochten en stoeten verboden. Een echte antigodsdienstige houding was er geweest in de Franse Bezetting (van 1796 tot 1803). Ondanks het feit dat alle kerkelijke activiteiten al waren lamgelegd, klokken geroofd, kerkdiensten verboden, pastoors met verbanning bedreigd, vreesde men toch nog dat pastoor De Backer de Sacramentsprocessie in 1796 zou laten uitgaan. De plaatselijke mandataris Léveque richtte een brief aan hem om te zeggen dat samenscholingen verboden waren, dus ook processies. Zeker een priester had de heilige plicht te gehoorzamen aan alle hoger gezag dat enkel door God aan de oversten kon gegeven zijn. Hij zou hem helpen door de bereden politie toezicht te laten houden. Als de pastoor bij wanordelijkheden toch zeer nadelige gevolgen zou oplopen, lag alle schuld daarvoor bij hem want hij was tijdig gewaarschuwd. Léveque verwachtte dan ook dat de pastoor broederlijkheid zou preken in plaats van openlijk verzet. Op Sacramentsdag bleef het kalm in Hombeek in tegenstelling met Willebroek waar de betogers uiteen geknuppeld werden. Daar is toen een ondergronds verzet ontstaan dat tot de militie geleid heeft die zich twee jaar later openlijk verzette in de beruchte Boerenkrijg.

Een derde processie

In de 18de eeuw is er al sprake van een derde processie[9]. Dat was vrij algemeen het geval, ook in de omliggende parochies. Enkel de datum van de derde ommegang durfde wel eens verschillen. Bij ons opteerde men voor het feest van O.L.Vrouw-Hemelvaart op 15 augustus. Stilaan werd ook gewerkt aan betere uitbeelding en meer groepen. Midden de 19de eeuw was dat blijkbaar nog een vrij sobere tocht van verenigingen (gilden) en de kinderen (plechtige communicanten) en de notabelen die het H. Sacrament voorafgingen. Zo lezen we:

Correspondet 21 Maij 1837.
Donderdag aenstaende is het den feestdag van het heiligste sacrament des Autaers.
De diensten zullen geschieden als op de zondagen. Welcke solemniteyt zal gevierd op zondag toecomende met vollen aflaat voor die gebiegt en gecommuniceerd hebben, eene

[9] **Archief van het Aartsbisdom, Dekenale visitetaties 1743.**

kerk zullen bezoeken en aldaer eenige tijd godvruchtelijck zullen bidden tot de gewoonlijke intentien van onze moeder de Heilige Kerk.
Naer de mis processie waerin de kinderen van den catechismus verzogt worden alsmede de gilden dezer parochie en andere geloovige inwoonders om het allerheyligste Sacrament met licht te vergezellen.

Muziek in de processie werd nu ook niet meer zo geschuwd als honderd jaar eerder. In 1863 werd de 'fanfare' Sint-Martinus opgericht. Zij was de eerste muziekmaatschappij en heeft de volgende veertig jaar als enige mogen musiceren in de Hombeekse processies. Dat dit zolang duurde heeft alles te maken met dorpspolitiek. In 1876 werd immers politiek hoog spel gespeeld en werd godsdienstonderwijs niet langer toegelaten in de gemeentescholen. Catechismus behoorde buitenschools onderricht te zijn voor wie dit wenste. Dat gaf aanleiding tot een tweede schoolnet. Buiten de gemeenteschool kwam er nu ook de vrije katholieke school. Begin der tachtiger jaren, toen de Liberalen van het toneel verdwenen, bekoelde alles door de twee schoolnetten te behouden, weliswaar de gemeenteschool enkel voor jongens en de vrije school enkel voor meisjes. In 1907 verhuisde deze laatste van de Bankstraat naar de Hombekerkouter. Het oude schoolgebouw werd toen patronaatsgebouw voor katholieke werking.
In die tachtiger jaren was Jef Van Doren een opkomende ster in Hombeek. Hij was in 1850 te Zemst geboren maar, vroeg wees zijnde, werd hij bij zijn rijke oom, Tist Wouters, op de Plein opgevoed. Hij huwde de zuster van koster Vermeulen en was van zijn 26 tot 29 jaar bestuurslid van de fanfare van het dorp. Zijn voogd en schoonvader waren zelfs medestichters van Sint-Martinus. Jef Van Doren ging in de politiek en werd op 24-jarige leeftijd Liberaal raadslid van Hombeek. Hij maakte de moeilijke jaren mee van de schoolstrijd en de zware nederlaag die burgemeester Vincent Ceulemans onderging in 1880. Hij bleef raadslid onder de katholieke burgemeester De Saegher tot 1882 en werd ook Liberaal provincieraadslid.

Hij was de grote bezieler voor een nieuwe fanfare op de Plein. Deze werd opgericht op tweede Paasdag in 1895. Dat pastoor De Coster in de paasmis zeer zwaar zou uitgehaald hebben tegen deze stichting, waarin hij een politiek manoeuvre zag van de Liberalen, had een averechts effect[10]. De zaak had niet alleen een politieke dimensie maar er zou ook een regionaal verzet geweest zijn tegen het dorp. Bij de stichters waren echter prominente Liberalen uit het dorp aanwezig zoals Frans Van Eetvelde, baas uit De Kroon en schoonbroer van meester Vleminckx van de gemeenteschool. De herberg van Van Eetvelde werd daarop met blauwsel overstrooid. Anderzijds hebben de stichters hun nieuwe fanfare de naam "Sint Cecilia" gegeven en het meest verwonderlijke is dat Jef Van Doren in de stichtingsakte van de nieuwe vereniging nergens vermeld werd, noch als stichter, noch als lid maar wel zijn zoon. Dat alles nam niet weg dat zolang pastoor De Coster in functie was, de nieuwe fanfare St. Cecilia geweerd werd in de processies. Van Doren heeft zich zijnerzijds ook niet onbetuigd gelaten om waar hij kon de pastoors roet in het eten te strooien[11]. Niet enkel onder pastoor De Coster maar nog in 1906 onder pastoor De Bruyn die toch verzoenend was, ijverde hij bij de gouverneur om de vrije school af te schaffen.

In februari 1898 zag nog een derde fanfare in hombeek het levenslicht[12]. Ze ontstond uit een zangvereniging, de Coeurs genaamd, en kreeg de naam "De Vrolijke Vrienden". Ze was regionaal sterk verbonden met de mensen van het Heike. Er is nergens gewag gemaakt dat deze fanfare in de processies mee zou opgestapt zijn voor 1905. Het is mogelijk dat pastoor De Bruyn bij zijn vernieuwde ommegang niet enkel "St.-Cecilia" maar ook "De Vrolijke Vrienden" toen voor het eerst heeft opgenomen. Sinds dit jaar hebben tot het einde in 1967 steeds drie muziekmaatschappijen gemusiceerd en hebben ze zelfs na een zekere tijd hun 'eigen patroonheilige' uitgebeeld: Sint Martinus, Sint Cecilia, Sint Agnes.



St.-Cecilia, patrones van de muziekmaatschappij van de Plein.

[10] **Hoembekania 3, 1988, *Francine Leen, Gerd Hermans, Ward Verbergt: "Sint –Cecilia – Hombeekplein, een fanfare waar pit in zit", blz. 94 e.v.***

[11] **Archief van de Provincie Antwerpen, Hombeek, School, bundel 6 en 7: brieven van april 1885 van de gouverneur aan de minister en van de minister aan de gouverneur, een nota aan de gouverneur en brief van de gouverneur aan de burgemeester van Hombeek van december 1897, brief van De Saegher aan de gouverneur van januari 1898, SAM, gemeentearchief Hombeek, schepenverslagen 1906.**

[12] **Hoembekania 3, 1988, *Stan Behets en Angèle Selleslaght: "Koninklijke Fanfare De Vrolijke Vrienden", blz. 150 e.v.***

De nieuwe processies van pastoor De Bruyn







Bij het begin van de 20ste eeuw wordt alles veel klaarder. Pastoor De Coster gaf als zeventigjarige zijn wens te kennen op rust te gaan eind 1903. Op 23 januari 1904 werd Mathias De Bruyn benoemd als pastoor van Hombeek. Hij was 53 jaar oud en had tot dan in de parochies van Meise en van St.-Gillis, Brussel gediend als onderpastoor. Het nieuws was in Hombeek maar pas bekend of diverse wijken en verenigingen staken de koppen bij mekaar om de nieuwe pastoor plechtig in te huldigen. Dit zou gebeuren op donderdag 29 januari in de na-middag. Het was bar koud maar de hoofdonderwijzeres Lemesle en juffrouw Mathilde Hellemans van Leest, die reeds enkele jaren in Hombeek onderwees, hielden er toch aan de jonge meisjes-communiekantjes in hun witte kleedjes mee te laten opstappen in de stoet. Het was eigenlijk geen processie maar eerder een optocht waarin een tiental boerenwagens meereden, ruiters te paard, de vier heemskinderen enzovoort. De inspiratie haalde men zowel uit de bijbel als uit de actuele politiek. Zo was er naast de intocht van Jezus in Jeruzalem ook een groep boeren uit Transvaal met Sari Marijs. Er waren historische figuren zoals de genoemde 4 heemskinderen maar ook landelijke taferelen als jonge meisjes met schapen. Een met loof getooide wagen droeg het opschrift : "Bij uitscheiding van het bedrijf". Wat hiermee bedoeld werd, is niet zo duidelijk of was er toch een verwijzing in te zoeken naar de bedrijvigheid waarachter pastoor De Coster een punt had gezet? De beelden van deze stoet [13]spreken voor zichzelf.

[13] **We hadden een drietal foto's van deze inhuldiging van pastoor De Bruyn in 1904. We danken Wilfried Hellemans die in het familiearchief een twaalftal ingekaderde foto's terugvond over dit evenement. Afkomstig van zijn grootttante Mathilde Hellemans, destijds onderwijzeres in Hombeek, zijn ze een uniek document over het dorpsleven van weleer.**



Januari 1904

Hombeek huldigt zijn nieuwe pastoor De Bruyn









100 jaar kapel in de Bankstraat toegewijd aan O.L.Vrouw van 7 Weeën.

Pastoor De Bruyn kon zijn parochiewerk aanvatten in betere omstandigheden. De grote polariserende spanning rond de schoolstrijd was weg. Nu kwam het er op aan te verzoenen en te reorganiseren. De vrije katholieke school waar hij verantwoordelijk voor was, stond maar open voor meisjes en kleuters. Dat hadden de gemeenteraadsleden zo beslist. De jongens werden onderwezen in de gemeenteschool. Daar waren voldoende leerkrachten en meester Vleminckx had de leiding. Hij begon met zijn gezondheid te sukkelen en in 1910 zou hij als hoofdonderwijzer vervangen worden door Alfons Mariën die van 1902 in dienst getreden was. ook Ida Govaerts was er onderwijzeres, de latere echtgenote van meester Alfons Mariën.

De parochiale meisjesschool in de Bankstraat kampte intussen zowel met een plaatsprobleem als met een personeelsprobleem. De oprichtster, Julie Lemesle, was in oktober 1900 gestorven en de leiding berustte nu bij haar jongere zuster Sophie. Mathilde Hellemans verving Julie Lemesle maar eind 1904, het jaar dat pastoor De Bruyn is gekomen, ging ze naar haar geboortedorp Leest terug om daar les te geven. Ze werd vervangen door Maria Theresia Van Causbroeck, de latere echtgenote van meester Bertens. Als derde kracht was er nog Petrus Moons.

De pastoor kreeg tijdelijk toelating van de gemeenteraad om een kleuterklas onder te brengen in de gemeenteschool. Hij moest dringend onderwijzend personeel vinden en deed beroep op de zusters van Huldenberg. Datzelfde jaar nog kwamen er drie zusters. Ze woonden eerst in de Bankstraat in een huis van Muyldermans maar in juli 1905 trokken ze in de leegstaande woning op de Leestsesteenweg, eigendom van de Mechelse dokter Jules Frans Brusselmans. Het jaar daarop werd het huis gekocht en als klooster ingericht. Op de aanpalende gronden van juffrouw de Meester de Betzenbroek verrees de nieuwe school die in september 1907 werd in gebruik genomen.

Tussen de pastoor en de zusters van Huldenberg was de verhouding optimaal. Ze hadden alle eerbied voor de man die hun de opvoeding en het onderwijs van de kinderen in zijn parochie had opgedragen. In de wachtkamer van hun nieuwe klooster hing tegen de schoorsteenmantel een levensgroot geschilderd portret van pastoor De Bruyn. Hij zou dan ook steeds dankbaar beroep op de zusters kunnen doen. Een eerste bekommernis van de nieuwe herder was alle Hombekenaren opnieuw en beter te betrekken bij het godsdienstig leven. De oude vetes moesten nu maar eens definitief achter de rug zijn en iedereen moest zich opnieuw aangesproken voelen bij de geloofsbelevenis. Niets zou deze de goede verstandhouding met alle parochianen beter kunnen tonen dan een nieuwe processiestoet. Dit zou zijn verzoenende houding manifest uitdragen. Wellicht had hij al ervaring opgedaan met optochten en processies in zijn vroegere parochies en was zijn carnavaleske inhaling hiermee in schril contrast.



1938, De zegening aan de kapel in de Bankstraat

Eerst pakte hij het parcours van de processie aan. De Zink en de kapel aldaar was eerder afgelegen en dat was niet zo aantrekkelijk voor een passerende processie. De Bankstraat werd meer en meer bebouwd. Dank zij de gulle steun van de zeer katholieke familie Gielis was er de nieuwe parochieschool gebouwd op een door hen geschonken grondstuk. Van deze grond schoot nog een spie over. Hierop zou de nieuwe kapel gebouwd worden ter ere van O.L.Vrouw van zeven Smarten. De familie Gielis, die ook al haar mooie grafzerk had te Hombeek, naast de trap naar de sacristie, bekostigde de bouw. Deze vrome schenking gebeurde uit dankbaarheid maar ook om de genezing te bekomen van een ernstig ziek familielid. Het mooie beeld van Onze Lieve Vrouw van zeven weeën uit de kapel aan de Zink werd in de nieuwe kapel geplaatst. Aan de buitenmuren werden de zeven weeën in bas-reliëf uitgebeeld.

De ganse parochie was sterk gemotiveerd om mee te werken aan de nieuwe processie. De bestaande vaandels werden hersteld. Nieuwe kleren werden genaaid voor diverse groepen. Er werden 15 kleine vaandels gekocht en aan rode kruisen opgehangen. Ze beeldden de drie mysteries van de rozenkrans uit in 15 taferelen. De processie kwam niet klaar tegen Sacramentsdag maar zou in september 1905 twee zondagen na mekaar uitgaan; de eerste keer voor de inhuldiging van de kapel en de tweede keer voor de verjaardag van 75 jaar België. Dit groots evenement van juist 100 jaar geleden, vond veel weerklank in de plaatselijke kranten.





De Gazet van Mechelen kondigde dit als volgt aan:

Godsdienstige stoet ingericht ter gelegenheid der inhuldiging van de kapel toegewijd aan O.L.V. van zeven Weeën.

De stoet zal gevormd om 14 uur, buiten het dorp langs de steenweg op Leest.

Programma :

1) Maatschappij de Oud-soldaten,
2) Kruis en koorkinderen,
3) Schoolkinderen, jongens,
4) Vaandel van St. Jan Berchmans,
5) Fanfare De Vrolijke Vrienden,
5) Schoolkinderen: meisjes
6) Vaandel O.L.V. van Lourdes,
7) Maatschappij kegelspel
De Eendracht,
8) Maatschappij kruisboog
De Eendracht,
9) Lijfrentekas,
10) Heilige Kindsheid,
11 Herders en de Drij Koningen,
12) Apostelen en Christus,
13) Spaarkas :
De moedige spaarders,
14) Fanfare St. Cecilia,
15) Boerenbond,
16) Drij vaandels der kerk,
17) Geloof, hoop en liefde,
18) Koor van het meisjespatronaat,
19) Negen koren der engelen,
20) Koor van het jongenspatronaat,
21) Fanfare St. Martinus,
22) Vaandel van
den Heilige Rozenkrans,
23) Koninginnen met gevolg,
24) Flambeeuwdragers,
25) Zangers,
26) Groep O.L.V. van zeven Weeën,
27) Beeld van
O.L.V. van zeven Weeën,
28) Geestelijkheid,
29) Gelovigen.

De stoet zal ontbonden worden aan de kerk, aanstonds na de ontbinding: plechtig lof.

Wat valt er op bij deze nieuwe processie?

Voor het eerst stapten de drie muziekmaatschappijen broederlijk achter mekaar in de processie. De jongste fanfare van de Vrolijke Vrienden liep eerst, dan volgde St. Cecilie en tenslotte de oudste fanfare van het Dorp. Deze volgorde is later nooit gewijzigd.

Er werden taferelen uitgebeeld door acteurs zoals een groep van koninginnen met hun gevolg maar ook taferelen uit het nieuw testament zoals herders, drie koningen en de apostelen met Christus.

Er werden zes vaandels vermeld: dat van St.-Jan Berchmans, van O.L.Vrouw van Lourdes en dat van de Rozenkrans. Dan spreekt men van "***de drie vaandels van de kerk***". Deze drie vaandels zien we naast mekaar op de foto's van deze processie. Ze bestaan nu nog. We erkennen het vaandel van de H. Drievuldigheid, van de verlossing der Zielen en van de H. Petrus. Blijkbaar heeft men toen niet stilgestaan bij de oorsprong van deze vaandels. Ze waren "van de kerk" en men vond ze mooi, zonder meer. Hoe lang ze reeds kerkbezit waren, is niet duidelijk. De voorstelling duidt erop dat ze ooit gemaakt werden voor de oude broederschappen van de parochie.

De kinderen waren goed vertegenwoordigd, zowel deze van de jongensschool als die van de meisjesschool en er was ook een kinderkoor. Daarenboven had het jongens- en het meisjespatronaat ieder ook zijn koor. Er was in 1905 dus al een jeugdbeweging. De "Helige Kindsheid" stapte mee op en daarmee bedoelde men waarschijnlijk het kind Jezus en Sint-Jan, een groep die steeds gebleven is.

Ook profanere groepen zoals de lijfrentekas, de spaarkas, de kegelmaatschappij en de kruisbooggilde "De Eendracht" waren aanwezig en ook de Boerenbond en de Oud-soldaten. Een oorlog hadden we in 1905 niet gekend en de Brabantse omwenteling lag te ver af om nog strijdmakkers af te vaardigen. Met de maatschappij zal men hier wel de soldatenvereniging "Trouw aan de Kroon" bedoeld hebben.

De negen koren der Engelen en de groep van O.L.Vrouw van zeven Weeën zijn creaties van toen. Ze bleven sindsdien steeds deel uitmaken van de processies maar het beeld van O.L.-Vrouw van zeven Weeën werd later niet meer meegedragen. De kapel in de Bankstraat is tot midden 1960 het eindpunt van de processies gebleven.

Eens dat de oude parochieschool het "patronaat" geworden was en open stond voor diverse katholieke werking, werd het ook de zetel voor allerlei verenigingen, jeugdbeweging (MAP, OLMAP, CHIRO), kruistochters, kajotters, boerenjeugd, turnvereniging, vrouwenbeweging, ouderenvereniging enzovoorts. In 1907 was in Hombeek de zeer actieve onderpastoor Dierckx gekomen. Hij was proost van vele verenigingen en heeft mee geijverd opdat ze hun plaats verwierven in de processies.

Zo hebben er onze processies uitgezien voor de Eerste Wereldoorlog. Tot 1914 zal er niet zoveel aan veranderd zijn geweest.

Pastoor De Bruyn stierf tijdens de Duitse bezetting en gedurende deze vier sombere jaren waren optochten verboden.

Bloeiend verenigingsleven

Pastoor De Ridder nam het roer over in volle oorlogstijd. Dat was niet het geschikte ogenblik voor een vreugdevolle inhaling. De bezetter liet het immers niet toe. Onderpastoor Dierckx was bij het leger als aalmoezenier. De Duitsers logeerden in het patronaat.



Na de oorlog heeft de pastoor veel aandacht besteed aan de uitwendige godsdienstbeleving. Zo verfraaide hij de kerk en kocht nieuwe beelden voor de kerststal. Aan de processie werd ook grote aandacht besteed maar zijn eerste zorg was het patrimonium van de vrije school zeker stellen. Intussen waren de gebouwen van de "zusterschool" op de Hombekerkouter te klein geworden. Er moesten nieuwe klassen opgetrokken worden boven het hoofdgebouw. Ook het klooster werd uitgebreid met een kapel en een refter voor de zusters. Er drong zich ook dringend een regeling op voor het eigendomsrecht. De akte was beschreven op de vier eerste zusters van Huldenberg en er was onduidelijkheid of nu de kloostergemeenschap dan wel de kerkgemeenschap dit patrimonium bezat. Pastoor De Ridder richtte een nieuwe vzw op van de Parochiewerken waaraan deze rechten werden overgedragen.

Zowel de pastoor als de parochie en de verenigingen deden grote inspanningen in die jaren om de processie aantrekkelijker te maken. Er werd in een nieuwe "hemel" aangekocht. Deze was uit rood fluweel met goudbrokaat en zilver borduursels en vier blinkende pinnen bovenop. Hij werd door vier personen gedragen. De priester stapte eronder met de monstrans. Vier reuzenhoge sierflambeeuwen flankeerden de hemel. Er

werden nieuwe draagstoelen aangekocht voor de beelden van Maria, Sint-Martinus en Sint-Vincentius. Een kleinere draagstoel was er voor het kindeke Jezus. Het Mariabeeld van het linkeraltaar in de kerk kreeg een sierkleed en werd nu ook meegedragen.







Processiebeelden van voor de Tweede Wereldoorlog met De H. Theresia (Philomeen Dons), onderpastoor Dierckx, O.L.V. van 7 Weeën (Marieke De Greef), De Mariameisjes en de groep van de H.Kindsheid van Jezus.





De zusters gingen de voornaamste rol spelen bij de samenstelling en opbouw van de processies. Ze ijverden voor nieuwe kledij en nieuwe groepen ontstonden. Zo kwam er een uitbeelding van de H. Theresia van Lisieux en van Maria, Ster der Zee. Bestaande groepen als de koren der Engelen en de kindsheid van Jezus werden verder fraai uitgewerkt met nieuwe attributen. Er werd een nieuw kleed voor Maria en het kind Jezus gemaakt en een verguld spitsbaldakijn met bovenop de gouden kroon. Dit beeld werd gedragen door de zogenoemde "Mariamaagden" en was vergezeld van een groep jonge dames, voordien de kruistochters, in witte gewaden en met palmen in de hand.





Deze groep ging kort voor het Allerheiligste dat werd voorafgegaan door de misdienaars met wierookvat en met bel. Een bloemenmeisje strooide bloemblaadjes uit gemengd met papiersnippers en wit zand. Dan volgden de notabelen met hun fakkel en tenslotte het biddende volk. Een grote menigte was dat niet omdat de meesten in de processie zelf al geëngageerd waren.

Het was de periode dat de meeste katholieke verenigingen gesticht werden. Ieder had zijn vlag en daarachter schaarde zich een ruime afvaardiging. De ijveraars van de Bond van het H. Hart trachtten ook zoveel mogelijk leden achter hun vlag te verzamelen.

Ze zongen het lied dat ook in de processie van Hanswijk gezongen werd:

Gegroet in 't onvergankelijk licht
En vlammend goud van 't eindeloos heden
Waar zonneluister voor U zwicht
En sterren tanend voor U treden
In 's hemels onbevlekt azuur
Ons blanke koningin, o kuise
Door alle eeuwigheden duur.

Ref.: Halleluja, de wereld zingt de hemel na,
Halleluja, want alle volkeren, alle talen,
Halleluja, eenstemmig 't glorielied herhalen
Halleluja, halleluja, halleluja.

Gegroet waar reeds van eeuwen her
Ter kimme van een groots verleden
Uw tempel schittert heind en ver
Van wijd en zijd, van zuid en noord
Zijnduizenden met smekende ogen
Voor uw altare hier gekomen
En niemand bad er onverhoord

Ref : Halleluja....



De biddende leden van het Marialegioen stapten doorgaans mee bij het vaandel van O.L.Vrouw van Lourdes of bij de groep van de Rozenkrans. Hier waren de 15 oorspronkelijke vaandels nu vervangen door houten panelen met op ieder de illustratieve afbeelding van een "mysterie". Ook de paarden verschenen in die jaren in onze processies en stoeten. De Boerenjeugd had haar rijvereniging en zij verzorgden nu steevast de opening en het bestuur van de BB was steeds present met de vlag.



Eremissen en inhalingen

De kleine buitenparochie van Sint-Martinus in Hombeek had nooit zo demonstrant het "Rijke Roomse Leven" beleefd en getoond als in die jaren tijdens het interbellum. Al waren de processie dan wel extra geloofsmanifestaties, de kers op de taart kwam er telkens weer bij speciale kerkelijke vieringen zoals de inhaling van een nieuwe pastoor, de eremis van een Hombeekse priester of pater en de opgezette feestelijkheden rond de zogeheten "missies". De "missie" was een soort retraite van één week waarbij alle gelovigen gesensibiliseerd werden dagelijks de prediking van een vreemde geestelijke bij te wonen. Ze sloot meestal af met een groots spektakel in en om de kerk.





Een niet eerder geziene manifestatie was de stoet voor de nieuwe pastoor Frans Nijs. Alle straten waar hij passeerde, werden voorzien van met papieren bloemen en guirlandes versierde dennenboompjes. Alle huizen waren gepaleerd en bevlagd en vaak van leuzen of rijmdichten voorzien.



De rekwisieten van de processies werden bo-vengehaald maar boven-dien reden er ook versierde wagens mee en losse ruiters die een of ander historisch persoon verzinnebeelden. Dat gebeurde eind 1938 en in 1939 was er weer zo een luisterrijke stoet ditmaal voor eremis van pater Louis Mariën, oblaat.

Met deze climax sloot de vooroorlogse periode van stoeten en processies dus af maar dan kwam weer de bezetting. Weer vier jaar dat stoeten verboden werden en het processiemateriaal zag in die jaren het daglicht niet.













Naoorlogse herbeleving



Eens bevrijd in september 1944 kwam het normale leven terug op gang. Toeval of niet maar het eerste grote kerkelijk feest na de oorlog was weer een stoet voor een wijdeling. Willem Mariën, de tweede zoon van de hoofdonderwijzer, deed zijn eremis in 1945. Hij werd dan ook gevraagd om dat jaar in de eerste naoorlogse processie de monstrans te dragen en het volk te zegenen aan de kapel. Louis Van den Heuvel was chiroleider destijds en schreef een verslag over deze eerste naoorlogse processie. Het is een tijdsdocument dat in zijn integrale versie best het beeld weer oproept van die jaren.

Meer dan vijf jaar is het geleden dat er nog een processie uitgeweest is. Vele van hen die er vandaag voor de eerste maal ingaan, hebben zoiets als een vage herinnering van voor de oorlog, toen ze als onooglijke bengeltjes, gezeten op moeders arm, naar de schone kinderkens gingen kijken. De ouderen, die hun vooroorlogse traditie vandaag hervatten, zijn ontroerd omdat ze na vijf jaar terug het H; Sacrament mogen vergezellen door de straten.

En ook het zonnetje is van de partij en zet gouden en zilveren gewaden meer glans bij. De koperen punten van vlaggenstokken en de vergulde kronen der engelen schitteren met verblindende stralen.

Voorop een tiental paarden bereden door de B.J.B. Dan de schoolkinderen, twee lange rijen. De fanfare van het Heike speelde de processiemars. De paarden verschrikten en bevuilden de straten maar vlijtige handen waren 't allenkant bereid om met bezems alle onheil te weren. Achter de fanfare, hand in hand, stappen Jezus en St. Janneke. Ze hebben zeker schrik voor die grote bombardon met zijn zware klanken ? En daar is dan onze Chiro. Een prachtige groep, gevormd door 41 leden en 10 leiders. Spijtig maar dat onze groene uniformen zo zeldzaam worden. Nog slechts 11 uniformen vertellen dat Chiro daar is. Wat de afdeling zelf betreft, mogen we volmaakt tevreden zijn. Als we bij de groep nog 32 leden voegen die op andere plaatsen hun taak vervullen, dan denken we niet dat er nog veel afwezigen zijn.

Minder in getal maar beter voorzien van uniformen komen de K.A.J. en de B.J.B., en dan volgen de 9 koren der engelen. Het beeld van onze parochieheilige wandelde, met zegenend handgebaar boven de hoofden. Een gans nieuwe groep, O.L.Vrouw van Lourdes, wekte overal bewondering. Belgeklinkel: het H.Sacrament komt nader en iedereen zinkt op de knieën. E.H.Heer Mariën, sinds één week bekleed met de grote waardigheid van priester, draagt het H.Sacrament zegenend door de straten van het dorp. De eerste naoorlogse processie moest zeker niet onderdoen voor de vooroorlogse. Niet minder dan 39 groepen waren vertegenwoordigd of werden uitgebeeld, waarvan hier de lijst volgt:

1. Paarden B.J.B.
2. Kruis met twee misdienaars
3. Schoolkinderen (jongens)
4. Vaandel van O.L.Vrouw van Lourdes
5. Schoolkinderen (meisjes)
6. Fanfare (Heike)
7. Jezus en St.-Jan
8. Beeld van het kindeke Jezus
9. Chirojeugd - K.A.J. - B.J.B.
10. De negen koren der engelen
11. Beeld van Sint Vincentius
12. Boerengilde met vlag
13. De drie kerken
14. Beeld van Sint-Martinus
15. Sinte-Cecilia
16. Fanfare van de Plein
17. Groep van de H. Rozenkrans
18. Vaandel van de H. Rozenkrans
19. Geloof, Hoop en Liefde
20. Groep van de H. Theresia
21. Groep van O.L.Vrouw van zeven weeën
22. Katholieke werkliedenbond met vlag
23. Kruisstochters (jongens)





24. Groep van de 12 beloften
25. Vaandel van het H. Hart
26. Beeld van O.L.Vrouw
27. Fanfare van het dorp
28. Kruistochters (meisjes)
29. Boerinnenjeugd met vlag
30. O.L.Vrouw van Lourdes
31. Bond van het H. Hart met vlag
32. Vaandel van het H.Hart
33. Zangers
34. Misdienaars
35. flambeeuwdragers
36. H. Sacrament
37. Kerkmeesters
38. Burgemeester en schepenen
39. Volk













Leliëndaal herontdekt



Bij de komst in 1949 van de gedreven onderpastoor Jos Pauwels was het of Hombeek door een vlammend zwaard getroffen werd als Paulus voor Damascus. Jong en dynamisch, het apostelbloed in de aderen, trok hij naar alle hoeken van zijn parochie om de getrouwen nog meer te bezielen en de lauwen zo vlug mogelijk te bekeren. Hij schuwde er niet voor om zijn damesfiets tegen het raam van café Forum te zetten om er binnen een pint te gaan pakken met BSP-leden. Hij ijverde voor de jeugdbeweging om Chiro met het groots mogelijk vertoon te doen opmarcheren met nieuwe vlaggen onder luid tromgeroffel en bij schallende klaroenen. Hij stimuleerde ook de leden van het in stilte biddend Marialegioen en toen 1954 tot Mariajaar werd uitgeroepen door de bisschoppen, had hij een verrassing in petto.

Ergens was het hem bijgebleven dat op de grens tussen Hombeek en Leest een klooster geweest was aan Maria gewijd. Hij liet dit opzoeken en vrij onmiddellijk kwam hij tot de conclusie dat Hombeek, waar eens het zo welvarende Leliëndaal had gestaan, aan Maria moest worden toegewijd. Hij zou de Hombekenaren herbegenadigen door ze opnieuw onder de bescherming te plaatsten van deze moeder Gods die hier sedert mensenheugenis aanbeden werd. Een passend beeld vond hij in de frontgevel van de kerk van de jezuïeten te Mechelen. Deze kerk was tot de Franse revolutie het klooster geweest waar de zusters van Leliëndaal hadden gewoond na hun uitdrijving uit het Hombeekse klooster in 1580. Een beeldhouwer uit Bonheiden werd aangesproken om een kopie te maken van dit beeld van Onze Lieve Vrouw van Leliëndaal.

Er werd een comité opgericht. Men ging op beeweg naar het Schalam, waar het klooster gestaan had, en daar werd een beeldje opgehangen en een historische evocatie over de zusters van Leliëndaal opgevoerd. Emiel Keuleers schreef hiervoor de tekst. Hij maakte ook het vers over Onze Lieve Vrouw van Leliëndaal dat door priester Frans Neirinckx op toon gezet werd. In die jaren stichtte René Leen ook het nieuwe koor "de Koralen van Leliëndaal". In het dorp werd een nieuwe kapel opgericht met het beeld van Leliëndaal. Kleinere afgietsels ervan werden bij tientallen gemaakt en verkocht over heel de parochie. Aan vele huizen verscheen in die jaren een houten kapelleke met dit Mariabeeld erin.

De herontdekking van Leliëndaal heeft meerdere tochten op gang gezet, eerst bij de opvoering op de plaats zelf, later een kaarskensprocessie en tenslotte een hele manifestatie bij de plaatsing van het beeld in de kapel. Van dat jaar af is een groep zusters van Leliëndaal en een uitbeelding van O.L.Vrouw van Leliëndaal ook deel gaan uitmaken van onze processies.













Iedereen in de weer



De processies brachten veel volk op de been. Wie thuis bleef zorgde ervoor dat er een passende versiering werd aangebracht aan elk huis waar de processie voorbijtrok. Ofwel werd de vensterdorpel met een mooi wit geborduurd kleed afgedekt en werd er een heiligenbeeld geplaatst met brandende kaarsen ofwel werd een tafel geplaatst, eveneens versierd met kaarsen en bloemen. De processie werd door de ganse familie en de bezoekers in ogenschouw genomen. Het belgerinkel kondigde de komst van het Sacrament aan en dan ging iedereen op de knieën of knielde men op de rand van een omgekeerde stoel.

De straten werden speciaal mooi gemaakt en met drie stroken witte zand bestrooid. De week voor de processie kwam de zandboer langs. Wie zijn voorraad niet tijdig had kunnen opdoen, kon steeds bij Van Rompay terecht op de Zemstsesteenweg. Het wit zand lag er opgeslagen achter een houten schutsel. Voor een emmer betaalde men voor de oorlog 1 à 2 frank. De kinderen hadden weken voor de processie hun bezigheid om papier te snipperen. 's Avonds zaten ze in groep op de stoep voor de huizen en werd er uren aan een stuk geknipt. Allerhande papier kwam in aanmerking maar het helst gekleurd en het zilverpapier genoot de voorkeur.



De formatie van de processie gebeurde grotendeels op de koer van de meisjesschool. Zuster Theresia had de leiding. Ze was één en al stress en met luide stem riep ze de verschillende groepen af en duidde de plaats aan op de koer van de meisjesschool. Daar werden de grotere groepen gevormd. De muziekmaatschappijen en de dragers met beelden stonden opgesteld op de weg tussen de kerk en de Hombekerkouter. De paarden, die de stoet openden, maakten lang op voorhand hun opwachting aan het huis Phlips. Eens de processie op gang, pasten de groepen bijna automatisch in mekaar. Tussen de groepen van de school schoven de fanfares en de kerkgroepen in zoals zuster Trees het aanduidde. Alles werd door haar georkestreerd.



Zo trok de processie dan plechtig door de straten, langs het dorp, over de bareel langs de Bankstraat tot aan het kapelleke. Daar werd de zegening gegeven aan de knielende aanwezigen Lange tijd werd bij de zegening ook met "kamertjes" geschoten. De luide knallen waren ver te horen en kondigde aan dat de processie rechtsomkeer maakte. De paarden werden veilig langs de binnenweg achter de beenhouwer en via de Midenveldweg terug naar de Bankstraat geleid. Ze werden op veilige afstand van het geschut gehouden. De laatste jaren werd er niet meer geschoten maar op de klaroen geblazen. Daarvoor zorgde André Briat.



Zingen en blazen droogt de keel









De kosten waren verdeeld. De fanfares en de verenigingen zorgden voor een grote opkomst van de leden maar namen na een tijd ook een uitbeelding van een heilige voor hun rekening; Martinus, Cecilia, Agnes en Gudula voor de Middenstanders. Er waren ook particulieren die hun kinderen kleedden en "vleugeltjes" gaven. Er waren de zusters die kleren herstelden en bijmaakten en er was de kerkfabriek die ook een duit in het zakje deed. Ieder jaar werd voor de processie een budget gestemd[14]. In de periode van pastoor De Ridder (1928-1939) liep dat op van 200 frank tot 400 frank. De oorlogsjaren werden wel begroot maar er was geen uitgave en in 1945 is er wel veel uitgegeven maar zonder begroting. Vanaf 1946 werd grotendeels 2.000 frank per jaar voorzien aan processie-uitgaven. Pastoor Van Dijck stopte ermee en vanaf 1958 wordt er geen geld meer uitgetrokken voor de processies.

Het parochiebestuur zorgde er wel voor dat de medewerking beloond werd. Aan de leden van de fanfares en aan de andere volwassenen werd een pint getrakteerd. In 1939 gaf men 448 frank uit aan pintjes en 68,50 aan bougies. Eerwaarde heer Louis Mariën kreeg 10 frank voor zijn "hulp in de processie". De oorlogsinflatie zal er wel voor iets tussen gezeten hebben want in 1945 kreeg zijn broer, eerwaarde heer Willem Mariën, 45 frank. Dat jaar gingen de pintjes goed van de toog en de uitgaven liepen op tot 1.337,50 frank in totaal. De consumpties werden genomen bij Stroobants (94,50 en 87,50 frank), het Bergske (168, 178 en 170 frank) en bij Van Steen (203, 225 en 213,50 frank). Er werd dat jaar ook 2.437,50 frank uitgegeven om het materiaal te herschilderen en 150 frank voor nieuwe draagriemen.

De uitgaven die in het register van de kerkfabriek als processiekosten genoteerd werden waren voornamelijk deze traktaties in de reeds genoemde café's. De totaalkosten liepen wel eens uit tot 2.500 frank (1946) maar doorgaans lag dat beneden de 2.000 frank. De pintjes kostten destijds 5 frank en dan werd toch aan 400 personen getrakteerd. In 1952 werd ook bij Carlo Phlips gedronken en nadien ook bij Bertha Van Assche (den Beek) en bij Mandus (De Kroon). In 1954 werden voor de laatste maal pintjes in rekening gebracht. Ofwel werd er bij pastoor Van Dijck niet meer getrakteerd, ofwel werd het niet meer geregistreerd.

[14] **Parochie Hombeek (pastorij) Archief van de kerkfabriek. Informatie ons medegedeeld door Ward Verbergt.**








H GUDULA BUO




PILS
PILSOR LAMOT
LAMOT




PARK
H MARTINUS
BESCHERM ONS

De drie kerken

Dat was ooit een thema in de processie: de lijdende, strijdende en triomferende kerk. Aan strijd en triomf had men reeds deel kunnen hebben; het lijden was niet ver meer af. Nooit in de geschiedenis is zo snel hoogtij in ontij omgeslagen.

Bij de komst van pastoor Van Dijck zag het er nog goed uit. Al was zijn inhaling in 1954 al niet meer zo uitbundig als die van pastoor Nijs, toch bracht ze Hombeek nog op de been. De notabelen waren er nog om met de nieuwe pastoor de stoet in ogenschouw te nemen. Daarna werden hem de sleutels van de kerk plechtig overhandigd. Het enthousiasme van 1954 met de drie processies en de triomfalistische optochten van Leliëndaal zou in tien jaar tijd omslaan in een hinderlijke rompslomp. Kort daarop ging onderpastoor Pauwels naar Tremelo.



De grote animositeit voor rituelen en symboliek taande. Alles werd kritisch in vraag gesteld en heiligenverering ging op afgodendienst lijken. De profanatie was compleet na het concilie. Ook de processie werd meer en meer problematisch. Omdat het scepticisme van binnenuit kwam, sloeg het des te vlugger over op het volk. De enkele heiligenbeelden die in de kerk mochten blijven, werden niet meer op de draagstoel geheven om in de processie mee uit te gaan. De andere, van krijt, waren tot krijt wedergekeerd. De grote vaandels gingen nu ook te zwaar wegen en bleven thuis.



De sierlijke hemel met vergulde zijpanelen werd ontdaan van alle ballast en er bleef nog het lichte sierdoek over. Het goudvergulde barokke baldakijn van Maria verdween.

Het vuur taande zienderogen en hoewel de muziekmaatschappij nog een nieuwe partituur had aangeleerd, klonk het “Wij willen God” absoluut niet meer overtuigend.

De laatste twee jaar werd ook de volgweg gewijzigd. De Bankstraat was te gevaarlijk door het toegenomen verkeer. De kapel van 7 Weeën werd een opslagplaats voor oud papier en kwam in de schaduw te staan van een aartslelijk buskot. De processie ging nu door de Leliëndaalstraat en de zegening werd gegeven op het einde aan de kerk.

In 1968 stond de processie vertrekkens-klaar. Een stormvlaag met heftige regen joeg de deelnemers uiteen. Niets of niemand heeft ze nog ooit bijeengekregen. Processies behoren sindsdien tot het land van de fantasie, van elfen en kabouters. Wellicht hebben die nooit bestaan maar processies wel.



PROCESSIES in Leest

Wilfried Hellemans

Aansluitend bij de vele gegevens over de Hombeekse processies, vindt de lezer hierna een paar aanduidingen over de Leestse. Ook daar ging de grote processie uit tot in 1969.



Hoeveel en welke processies?

Uit de oudst bewaarde Leestse kerkrekeningen (uit de zestiende eeuw) blijkt dat er in het dorp *rond 1600 twee grote processies* uitgingen. Mogelijk trokken ze zelfs eerder door de straten, want het is bekend dat processies al wat eeuwen voordien bestonden. Een eerste op de zondag na *Sacraments-dag* en een tweede amper veertien dagen later op het *kerkwijdingsfeest* of de kermisdag, op pinkstermaandag. Pas eeuwen later werd *een derde rondgang* toegevoegd op *rozenkranszondag* of de eerste oktoberzondag.
Elk jaar na de processie op de kermisdag bood de pastoor een maaltijd aan. Daaraan namen deel: de pastoor en de vreemde priesters die geholpen hadden, de koster en de zangers, de H. Geest- en de kerkmeesters. Een kok stond in voor de goede gang van zaken.

Behalve de dorpsprocessies waren er nog de maandelijkse *processie in de kerk* met het H. Sacrament en de driedaagse *kruisprocessie* langs de velden. En ook stapte een kleine Leestse afvaardiging met vlaggen mee op in de Hombeekse en Heffense processie op hún kerkwijdingsdag**.**

Plechtige processies

Terecht vraagt men zich af hoe de grote processies eruit zagen.
Vooraan droeg iemand een *kruis met een vane* en het *H. Sacrament* sloot de processie af. De pastoor of een andere priester - want altijd waren er wel priesters uit Mechelen of een buurdorp aanwezig - droeg het H. Sacrament onder een baldakijn of 'hemel' - in 1642 nog ge- of herschilderd door **Franchois Van Ophem** - terwijl een paar mensen er omheen een toorts hielden. Al vroeg *speelde* '**Ghielis** den spelman' voor *Sint-Niklaas* (1599) en enkele jaren erna (1604) heeft ook '**Wolff** den spelman (...) voer onze *L. Vrouwe gespelt'*. Wellicht tot dat gebruik verboden werd. Zeker werden ook de *beelden* van de H. Maagd Maria en van Sint-Niklaas meegedragen, want daartoe werden (in 1602) de nodige draagstokken gemaakt. Toen ook werd **Cornelis Verlinden** betaald 'voor dat hy inde prochessie heeft hulpen singghen', al waren vast ook de gewone zangers present. Waarschijnlijk droeg men ook de *twee vlaggen* mee die de Leestse kerkfabriek (in 1637) had laten maken en waarvan de kruisen geschilderd waren door **M. Labē**. In een visitatieverslag (uit 1743) lezen we dat in de twee grote processies het beeld van O.-L.-Vrouw werd meegedragen en de *relikwie* van de patroonheilige[15]**.**
Mogelijk was de Sacramentsprocessie soberder dan die op de kermisdag.

Een processierel (1755)

[15] **Zie de aangegeven jaartallen in: *Kerkrekeningen 1590-1640* (SAM). Ook: *Visitationes decanales*, register M 7 (AAM). Zie 1743: folio 49 v° (tit. 4, ad 3).**

In '1755 was de gemeente op den feestdag van het allerheyligste Sacrament van 's morgens vroeg opgepropt van vremdelingen, de processie ging uyt volgens gewoonte, maar nauwelyks was zy tot op de dorpsplaats gekoomen, of den vaendrager der gilden ~~Philippus N...~~, die ook lid was van den gemeente raed bevool de trommel te slaen, deed de klokken luyden, als of er iemand gestorven was, en vergezeld van eenege ~~gildebroeders, zyn~~ aenhangers, stiet hy de godvruchtige menschen uyt 9. rangen, den Pastoor ~~keerde weder~~ vergezeld van de geestelykheyd keerde weder naer de kerk, terwyl de belhamels den processie weg al trommelende rondliepen met de Beelden van OLV en van den H. Nicolaus. den oprichter van dezen verergerenden opstand wierd aengeklaegd, en nu stond dien zegepraelenden vaendrager, dit hoogagtbaer lid van den gemeenteraed met open mond en waggelende beenen voor zyne rechters, hij beleed zyn mesdaed en is by vonnis van 20 november van het zelve jaer veroordeeld tot de onkosten van het proces, hy moest bovendien aen den Pastoor op eene behoorlyke wyze vergiffenis vraegen en daermede was hy er af.'

Thomas Philippus kardinaal d'Alsace had (op 5 juni 1751) verboden in de processie met het Allerheiligste 'de trommel te slaen of op de viool te spelen hetgeen maer eenige jaeren te vooren aenvang had genomen. dit verbod was billyk; wyl door die gerugtverwekkende, en deeltyds slegts heydende toonen den kerkzang gestoord, en de godvrucht die men het Allerheiligste schuldig is, onderbroken word. in geheel deze omttrek was men 's bisschops bevel gehoorzaem uytgenomen te Leest alleen.'

Een kleine maand eerder (op 9 mei) had de aartsbisschop al verboden in die processie 'te peerd of in tonneel kleederen tegenwoordig te zyn, en indien er overtreeders gevonden wierden, legde Zyne eminentie aen de Pastors op van nae hunne kerk te rug te keeren.' [16]

In de twintigste eeuw

In de twintigste eeuw waren de drie grote processies optochten geworden met groepen in bijzondere klederdracht en met de beide fanfares[17] erin. Ze gingen voor het laatst uit in 1969.

G. Herregods beschrijft ze zo: 'Met statige stap en begeleid door de dorpsfanfare, met geflapper van kleurige vlaggen en het getrappel van maagdekes, engelkes, paters, heiligen en martelaren, elk met zijn gevolg. De straten waren één bloemtapijt. Laatst van al kwam de "hemel" met de pastoor in zijn beste gewaad die "Ons Heer" droeg, geëskorteerd door de kerkmeesters met hun glimmende koperen lantaarns. Op die momenten stond de wereld en de tijd voor een paar uren stil.'[18]

Processies in de kerk

Eén keer in de maand, na de hoogmis, werd het H. Sacrament ook binnen het kerkgebouw rondgedragen onder de kleine 'hemel'. In die processie stapten de priester(s), de misdienaars en de zangers op terwijl de gelovigen op hun stoel knielden. Dit gebruik bestond reeds in 1743[19].

Kruisprocessie(s)

Op de zgn. 'kruisdagen', de drie laatste dagen voor O.-H.-Hemelvaart, trok deze processie over Leestse landwegen. Ze was bedoeld als een smeekgebed om zegen over de velden. Men hield ze 's morgens na de eerste mis en men stapte er biddend in mee in gewone kleding.

Ook die praktijk evolueerde. De laatste jaren werd nog één jaarlijkse 'kruisdag' gevierd. In 2001 bv. was dat op zaterdag 19 mei om 20 uur in het bedrijf bij Julien De Prins[20]

---

16 **[G. HERMANS]** ***Notulae historicae.*** **(z.j.) (AAM); respectievelijk p. 71-72, p. 65 en 71, p. 65.**

17 **De fanfare 'Arbeid Adelt', gesticht in 1898, bestond tot 1964; de fanfare 'Sint-Cecilia' werd gesticht in 1899.**

18 **"De Band", maart 1977 p. 17-18. En G. HERREGODS (1978) p. 214-216 toont vier foto's uit een processie van honderd jaar geleden. Recentere processiefoto's staan op p. 53, p. 219 en p. 220.**

19 **Zie:** ***Visitationes decanales*****, register M 7 (AAM). 1743: folio 49 v° (tit. 4, ad 3).**

20 ***Kerk en Leven*** **nr. 19 van 9 mei 2001 onder: 'Leest St.-Niklaas'.**

DE KRINGWERKING

Zondag 1 mei Dauwtrappen

Al de leden kregen een afzonderlijk bericht voor in te schrijven op de morgentocht dit maal in Hofstade.
We zijn met 40 deelnemers. Wie vlug is, kan nog inschrijven bij Raymond Lauwers.

Vrijdag 9 september

Voordracht door Guido Hellemans. Bovenzaal van het cultuurhuis om 20 uur

Donderdag 5 mei tot zondag 8 mei : Naar Dijon en Bourgondië

We zijn met 40 ingeschrevenen om dit jaar de lang aangekondigde reis naar Bourgondië te doen. Dijon en Champmol staan zeker op het programma. Anderzijds maken we van uit Dijon de rondrit langs het Canal de Bourgogne, Châteauneuf, Autun, Tournus en Beaune. De deelnemers ontvangen een gedetailleerde informatie.

Zondag 11 september : Erfgoeddag

De heemkundekring verleent zijn medewerking en zal die zondag aanwezig zijn in de tuinen van kasteel Expoel om de bezoekers toe te lichten over de historie van het kasteel en over de merkwaardige bomen in het park.

Raadpleging

Iedere donderdag van 19.30 uur tot 20.00 uur kunnen de leden van de kring onze bibliotheek en ons archief raadplegen. In juli en tot 15 augustus is er geen raadpleging tenzij op aanvraag.

Century 21 Woonservice 0478/80.00.13

KBC We hebben het voor u. Bankstraat 7 HOMBEEK Tel. (015) 41 53 90

Metaalconstructies EDMOND PHLIPS Mechelen

Jeugdhuis HOJE Bankstraat 88 HOMBEEK

PISCAER ELECTRO-GROOTHANDEL FEGIBEL PARTNER N.V. PISCAER BATTELSESTEENWEG 449-151 2800 MECHELEN


ECCE PANIS ANGELORUM
O.L.V. VAN DEN H. ROZENDRAAD
REGINA
BID VOOR ONS
APOSTELSCHAP DES GEBEDS
HOOGE DER VRIENDEN VAN HET H. HART
IHS

't Ridderke

Trimestrieel heemkundig tijdschrift van Hoembeka
20ste Jaargang 2005 * Nr. 3 * juli - september



Het classicistisch kasteel EXPOEL werd ca 1715 opgericht door Balthazar Moretus van de Plantijn-Moretusdrukkerij te Antwerpen.

Hij legde ook tegenover de ingang van het kasteel de 'herenstraat' aan en verfraaide het kasteel met een park op Franse wijze. Twintig jaar later kochten de vier kinderen de Meester dit goed van de erfgenamen van Balthazar Moretus.

Sindsdien bleef het familiebezit de Meester. Rond 1850 werd de barok-tuin een open landschapstuin.

verantwoordelijk uitgever: Ward De Kempeneer, Diepestraat 2, 2811 HOMBEEK tel 015 423326

afgiftekantoor
1980 ZEMST

DE KRINGWERKING

Tuinen van Expoel 11 september 2005

Het thema dit jaar is "HOUT". Hout en bomen, struiken en planten, groei, verzorging, ziektes, tuinaanleg krijgen dan ook de volle aandacht. Leden van de kring zullen de bezoekers een beter beeld brengen van de tuinstructuur van vroeger en nu. Zo ook hoe de klassieke Franse tuin met symmetrische sierhaagjes in buxus, tuinbeelden en een gloriette in 1840 zijn veranderd in een Engelse parktuin. Er wordt ook een kleine evocatie vertoond over de historiek van het kasteel zelf dat in 1736 van de erfgenamen Moretus is overgegaan op de vier kinderen de Meester.

Het park is open van 10 uur tot 18 uur. De wandelaars kunnen er ook wat verpozen bij een fris drankje.

In samenwerking met de DORPSRAAD VAN HOMBEEK zal er die zondag op het terrein van Expoel ook de kans geboden worden om uw fietsen te laten graveren door de politie.
Er is ook door de dorpsraad een wandeling uitgestippeld rondom het kasteel van Expoel met enkele merkwaardige punten en blaadjes met de becommentarieerde volgweg zijn daar ter beschikking.



KANUNNIK MUYLDERMANS IN BEELD

Naar aanleiding van de 150ste verjaardag van zijn geboorte is er te Kapelle-op-den-Bos een gepaste viering **tussen donderdag 8 september en zondag 25 september.**

Opening van de tentoonstelling **Donderdag 8 september om 20 uur**.
administratief centrum - gastspreker de heer **A. Jans**, oudleraar van het St.-Romboutscollege, oud-archivaris van het Aartsbisschoppelijk Archief, erevoorzitter van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst te Mechelen. Thema: **De vormingsjaren van kanunnik Muyldermans.**
De tentoonstelling. Op zaterdag en zondag van 14 tot 17 uur. Op donderdag van 9 tot 12 uur. Gratis toegang.

Kanunnik Muyldermans op wandel **Van donderdag 8 tot zondag 25 september**
De geburenkring van **Oxdonk** richt een wandeling in langs pittoreske wegen in zijn geboorteplek. Vertrek aan het Coninckxsteen. Elke wandelaar krijgt een brochure met volgweg en achtergrondinformatie.
Geleide bezoeken op **zondag 18 september** om **14.30 uur** en **16.00 uur**. Gratis deelname.

Hulde aan kanunik Muyldermans **Zondag 25 september om 15.00 uur**.
Bij de afsluiting wordt die zondag hulde betoond bij het graf. Muziekconcert om **16.00 uur** in de nieuwe polyvalente zaal van het St.-Godelieveinstituut. Uitvoering door alle muzikanten van de vier Kapelse fanfares. Voorstelling en uitvoering van **"Haexdonk"**, een nieuw gecomponeerd muziekwerk voor deze gelegenheid.

9 december: Algemene ledenvergadering in het Cultuurhuis 20 uur

Alle leden zijn vriendelijk uitgenodigd op deze gezellige avond waarop een kort thema besproken wordt maar ook de twee reizen: deze naar VENETIË in Maart en deze naar BOURGONDIË in mei 2005.

TUINEN VAN EXPOEL

Ward De Kempeneer



HOUT grondstof en stof tot nadenken! Dat is het thema van "Open Monumentendag 2005". Zoals ook vorig jaar verleent Hoembeka zijn medewerking aan dit Vlaams evenement. Ditmaal doen we dat door het openstellen van de tuinen van Expoel.

Over Expoel verscheen in ons Hoembekania-boek, deel 2 "*Het kasteel Expoel te Hombeek*" van Bernard de Meester de Ravestein. Daaruit vernemen we dat dit kasteel, dat hij heeft bewoond, in familiebezit is sedert 1736.

Ten geleide van de bezoeker aan de tuinen op 11 september schetsen we nogmaals kort het historisch overzicht met vooral aandacht voor het park en de boomaanleg in en om het domein.

De vroegste geschiedenis [1]

Het kasteel, zoals we het nu kennen in classicistische stijl, werd rond 1710 opgericht. Expoel heeft in de loop der eeuwen meerdere namen gehad zoals "**Jan de Calenshoef"** of **"Moretushof"** naar zijn vroegere eigenaars. De huidige naam grijpt terug naar de vroegst bekende bezitters: de familie Van Axpoele of Van Expoele.



zegel van familie Expoele (Van Axpoele) (Van Expoele)

Als een leen van Grimbergen behoorde het in 1272 aan **Catherina Raduwaerts** die met **Jan Van Axpoele** huwde. Het bleef drie generaties familiebezit van de Van Expoeles.

In de Bourgondische tijd waren de betere residenties in de omgeving van Mechelen zeer in trek. Ze werden opgezocht door de leden van de Grote Raad die zich rond de raadsstad Mechelen trachtten te vestigen.



Jan de Leeuw

Op Expoel treffen we in 1456 raadslid **Jan de Leeuw** aan. Zijn verwantschap met familieleden **Van Steynemolen** die in de onmiddellijke omgeving een gelijknamig goed bezaten, heeft hem wellicht naar deze contreien gebracht. Na hem bleven er nog zijn zoon **Reynier de Leeuw** en zijn kleinzoon **Godevaert de Leeuw** wonen tot diens overlijden in 1507.

Philip Doublet is in 1536 de nieuwe eigenaar maar in 1547 werd het " 't Hoff ten Expoele' verkocht door zijn zoon **Jan Doublet** aan **Peter de Cale.**

---

[1] **Environs de Bruxelles**, Alphonse Wauters, 1855, deel 2, blz 561, le ferme d'Expoele
Geschiedenis van de Gemeente Hombeek, 1931, F. De Ridder; blz.111 Expoel
KKOLK, jaargang 1948; baron de Meester: ***Expoel***
Hoembekania 2, 1986; baron de Meester: "***Het kasteel Expoel te Hombeek***"
Bouwwen door de eeuwen heen, 13n² blz.152, Kasteel Expoel
Antwerpse plaatsnamen II, Hombeek, J.Lindemans & F. De Ridder † ; blz 28 Ekspoel

Het Brabantse Hombeek

Koning Philips II van Spanje verpandde Hombeek in 1561 [2] maar vond geen plaatselijke gegadigde die zich valabel genoeg achtte. De Antwerpenaar **Laureys De Rijcke** deed het verhef van Hombeek-Brabant en zijn zoon **Jan De Rijcke** is hem nog opgevolgd tot in 1603. Na hem voelde **Daniel Pellekens** zich geroepen als "heer van Hombeek-Brabant". Hij woonde op "De Witte Hoef" in de omgeving van Expoel dat toen de eerste secretaris van de heerdij leverde. Het duurde slechts 12 jaar en na een korte tussenpauze werd de zoon van **Anna Kerremans, Robert de la Tour,** heer van het slot Carmosteyn aan de Zenne gelegen, de nieuwe heer van Hombeek-Brabant. Dit alles had plaats gegrepen in de zeer moeilijke jaren van burgeroorlog. De strijd tussen katholieken en hervormden had de ganse gemeente omzeggens plat gelegd.

In deze woelige jaren was op Expoel **Pieter de Cale** opgevolgd door zijn zoon **Jan de Cale.** Hij werd secretaris van de nieuwe Hombeekse schepenbank. Nog meer dan honderd jaar na zijn dood zal zijn naam verbonden blijven aan zijn woning als de "**Jan de Calenshoeve"**.

In 1626 volgde zijn schoonzoon hem op: **Willem van Everlooghe,** gehuwd met **Catherina de Cale.** Hij was ook schepen van Hombeek-Brabant. Hun kinderen trokken weg en de volgende jaren werden gronden en eigendommen te Hombeek te koop gesteld. **Elisabeth de Cale**, zuster van Catherina, gehuwd met **Cornelis Raps** woonde te Antwerpen en is eigenares van de hoeve geworden.

Pachters op de Jan de Calenshoeve

De 'Jan de Calenshoeve' werd in 1661 uitgebaat door **Jan Stevens** en **Maria Van Nieuwenhuyse** en daarna door hun zoon **Jacob Stevens,** gehuwd met **Catherina Moortgat.** Zij hertrouwde met **Merten Sutewey**, ook Hombeeks schepen. Tenslotte werd de hoeve nog aan haar zoon **Cornelis Stevens** verpacht. Cornelis overleed in 1706 en **Anna Verbruggen**, zijn weduwe, bleef achter met de twee minderjarige kinderen. Bij de inventaris van het sterfhuis werd ook vermeld dat er nog een debet was van 364 gulden als pachtgeld op de hoeve van **Antoon van Grysperre**[3].

Antoon van Grysperre woonde te Antwerpen en bleef ongehuwd. Zijn vader **Jacob van Grysperre,** grootaalmoezenier van Antwerpen, was in een tweede huwelijk met **Maria van Battel** getrouwd. Beiden waren in 1671 omgekomen van de pest. De zuster van Maria was **Anna van Battel**, echtgenote van **Peter Raps**, de zoon van de hogergenoemde **Cornelis Raps** en **Elisabeth de Cale**, de eigenares van de 'Jan de Calenshoeve' [4]. Vermoedelijk is het goed na de dood van **Cornelis Stevens** niet meer of niet lang meer verhuurd. Van **Antoon van Grysperre** is het in die jaren overgegaan op zijn nichtje Isabella, de dochter van zijn zuster **Anna van Grysperre** en **Jacob Jan de Mont Brialmont**.

De nieuwe eigenares van de Calenshoeve was dus **Isabella de Mont Brialmont** die in 1702 gehuwd was met **Balthazar Moretus** (1682-1723).

Een buitenverblijf voor de Antwerpse drukker

Balthazar IV Moretus (1679-1730) was de vijfde in de rij die de wereldbekende drukkerij Plantijn beheerde. [5]





Het museum Plantijn – Moretus te Antwerpen: zicht op de binnenkoer en een drukkerijzaal

[2] Hombeek-Mechelen had zeer vroeg zelfstandigheid maar had deze met de laatste Berthout in 1306 verloren en was sindsdien onderhorig aan de schepenbank van Mechelen.

[3] S.A.M., Schepenbank, Hombeek-Brabant, bundel 92, akte van 9.2.1706

[4] Bernard de Meester de Ravestein heeft hierin de logische overgang gezien van dit goed van de 'de Cales' op de 'van Grysperres'.

[5] **Met dank aan het Museum Plantin-Moretus, Vrijdagmarkt 22, Antwerpen waar we de foto's Moretus maakten waarvoor we toelating kregen van de conservator van het Prentenkabinet voor gebruik bij dit artikel.**



Isabella de Mont Brialmont (1682 – 1723), echtgenote van Balthazar IV Moretus, was de dochter van Anna van Grysperre. Ze erfde Expoel van de van Grysperres die in Hombeek diverse gronden en ook Expoel bezaten op het einde der 17de eeuw.

Het erfgoed in Hombeek van zijn vrouw **Isabella** moet hem zeer ter harte gegaan zijn. Waarom hij daar zijn "maison de campagne" wou hebben, weten we niet. De stiefmoeder van zijn vrouw was de kleindochter van de beroemde schilder **Peter Pauwel Rubens.** Hij had ook grond in Hombeek gehad en het buitengoed van deze familie lag in het nabijgelegen Elewijt. Vast staat dat Balthazar geld noch moeite spaarde om op de oude vestingen van Expoel een riant gebouw op te trekken. Dit gebeurde tussen 1712 en 1717 met aanleg van het park tot 1720.

Hoe de hoeve er uitzag die Moretus kocht, is moeilijk te achterhalen. De onderbouw van zijn nieuw huis is wel over de ganse lengte maar slechts op halve diepte een restant van het vroegere gebouw. Daarvan getuigen in de huidige kelderruimte de zware muren, een oude schouwmantel (zonder afvoer), een waterput en aan de noordelijke buitenmuren - aan de tuinkant dus - zijn de plinten en witte hoekstenen nog origineel van het oude gebouw. In de bakstenen muur aldaar zijn de oude vensters nog afgetekend. Het kasteel werd aan de zuidzijde dubbel zo breed en volledig ommantald met nieuwe façadesteen. Aan de tuinzijde was aanvankelijk geen uitgang buiten de vroegere toegang nu op kelderniveau.

Het lijkt erop dat het niveau verhoogd werd zodat de restanten van de oude bouw nu deels ondergronds zijn gaan liggen.

Een Baroktuin



Buste van Balthazar Moretus IV (Plantijn-Moretusmuseum)

Evenzoveel aandacht als aan zijn kasteel besteedde Moretus aan de inplanting ervan en de tuinen. Het ligt voor de hand dat in de infrastructuur van de omgeving zwaar is ingegrepen. We kunnen niet meer achterhalen hoe de vroegere toegangsweg naar de 'Jan de Caleshoeve' heeft gelopen. In een schepenakte van 1717 spreekt men over de weg die van het kasteel naar Hombeek dorp loopt "***soo ende gelyck deselve nu ghegraven is van aen de bascour van dienselven joncker Moretus tot aen de grote bet-randens van paep Mertensbosch in deselve straet gelegen".***

Hij legde dus een nieuwe weg aan of verlegde de oude weg voor een gedeelte en kreeg van **Michiel Locquet**, heer van Ophombeek, de toelating om dat wegdek met bomen te beplanten [6]. Moretus wenste aan zijn kasteel de allure te geven van een Herengoed met klassieke toegangsdreef. Hiervoor moest hij een stuk grond van de Kerk van Hombeek zien te verwerven dat het "*Kerckenbloksken"* heette. Het lag pal over zijn kasteel bij het begin van de geprojecteerde dreef. Hij verkreeg een ruilakkoord van de bisschop waarin expliciet werd vermeld: (vrij vertaald) [7]

---

[6] **Volgens Bernard de Meester de Ravestein gaat het hier over de Bededriesstraat. Dat was destijds de rechtstreekse verbindingsweg met het dorp. De Gijsbeekstraat werd pas in 1848 aangelegd.**

[7] **Archief Aartsbisdom., bundel 1, Hombeek : "…*qui libenter priorem applicaret pro complemento et majori ornamento cujusdam deambulationis (vulgo dreve) arborum, quam con-***

" *Moretus zou in de eerste plaats (deze grond) graag als aanvullende opsmuk willen gebruiken om er een bomendreef van te maken die hij wil aanbrengen voor zijn buitenverblijf dat hij recent heeft opgericht*".



De 'Herenstraat' van Moretus, nu de Rechtestraat

Voor de aanleg van het nieuwe park kocht Moretus tusen 1716 en 1720 nog een hoeve met 2 ha grond en verscheidene gronden en bossen zoals het "Groot Stockebosch" en het "Cleyn Stockebosch" aan de overzijde van de huidige Expoelstraat gelegen.

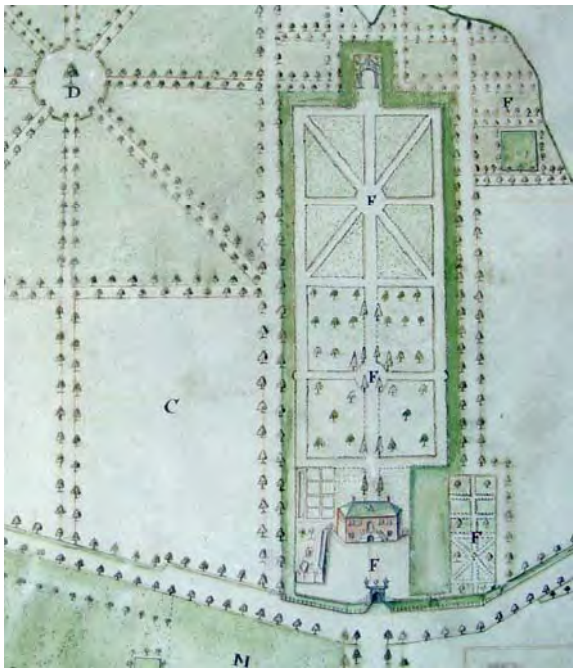
Alhoewel de woning een rationeler concept had en classicistisch van opvatting was, [8] werd de tuin zelf aangelegd in de voor die tijd nog geldende en typerende barokstijl. De zogenaamde Franse tuin had symmetrische inplantingen omsloten door buxushaagjes, sierbeelden op consoles en achteraan de onvermijdelijke gloriette. Naast deze siertuin was er nog een park met bomenlanen die in een achthoekige ster samenliepen. Een gracht omsloot de tuin en in de siertuin waren rechte waterpartijen aangebracht met wandelpaden erlangs.

Expoel was voor Moretus een buitenverblijf waarvan enkel in de zomer bij zonnig weer gebruik gemaakt werd. Vele jaren heeft hij er niet van genoten. In mei 1723 stierf zijn vrouw en bleef hij over met drie minderjarige kinderen. Hijzelf zou zeven jaar later overlijden en was toen slechts 51 jaar oud.

De kinderen waren nog vrij jong: Balthazar jr. was 25 jaar, Maria Isabella 23 jaar en Simon 17 jaar. Ze hebben kort daarop een koper gezocht voor het riante buitenverblijf in Hombeek van hun ouders.

***ficiet ante domum campestrem, quam habet recenter extructam.*" (brief van 25.1.1717)**

[8] **Een paar jaar eerder was door de zusters van Leliëndaal in Hombeek nog een hoeve voor de proost opgericht in de Larestraat met een vol-barokke voorgevel.**



De tuinen van Expoel (plan van 1739) zoals ze door Balthazar Moretus werden aangelegd

Kanunnik Pieter Jan de Meester brengt de familie naar Hombeek.

Pieter Jan de Meester (1695- 1757) was kanunnik van Zellaer en was in die functie zijn oom **kanunnik Antoon Blondeau** opgevolgd. Kanunnik Blondeau en zijn familie waren die jaren grootgrondbezitters in Hombeek. Alleen al in Hombeek-Mechelen hadden ze meer dan 15 ha aan grond [9]. Ook op Hombeek-Brabant bezaten ze huizen en gronden maar tevens in Zemst, Weerde, Kampenhout, Leest en Mechelen [10].

Het gezin **de Meester** waarin de kanunnik grootgebracht was woonde in Mechelen. Zijn vader **Pieter III de Meester** was in augustus 1731 te Mechelen overleden en in de O.L.Vrouwkerk begraven. Zijn

[9] J. Van Accoleyen, kaartboek Hombeek-Mechelen van 1712

[10] Familiebezit was o.m. ***de hoeve Tilborgt*** te Zemst met nog een tweede hofstede eraan verbonden, een hoeve met nieuw huis te Zemst in huur door **Wauter Goovaerts**, de hoeve "***De Biest***" te Zemst gehuurd door **Peter Goovaerts**, een hofstede "***Het Saeghsken***" te Zemst gehuurd door **Lauwers**, de hoeve "***Cruyneghem***" te Leest gehuurd door **Jan Verlinden**, een huis te Hombeek gehuurd door **Jan Verlinden**, een hofstede te Hombeek gehuurd door **Jacob Rens**, een vijftiental huizen in Mechelen.
Het geheel kwam in handen van de ongehuwde juffrouw **Elisabeth Blondeau**, die op haar beurt de erfgename was geweest van haar twee ongehuwde zusters en van haar broer kanunnik **Anthoon Blondeau**. Zij vererfde alles enerzijds aan de nakomelingen van **Barbara Blondeau**, gehuwd met **Peeter de Meester** (1662-1731), en anderzijds aan de nakomelingen van **Anna Maria Blondeau**, gehuwd met **Jan Brants**, wiens dochter **Joanna Maria Brants** huwde met **Christiaen Hillema**. Hun dochter **Anna Maria Hillema** huwde op haar beurt met **Antoon Jozef de Meester** (1696-1749) (zoon van de bovengenoemde **Peter de Meester**) waardoor het vermogen **Blondeau** volledig aan **de Meester** is toegekomen.

moeder **Barbara Blondeau** was hem reeds in 1712 in de dood voorgegaan.



Wapenschilden Antoon de Meester – Barbara Blondeau op hun grafsteen in de rechter dwarsbeuk van de O.L.Vrouwkerk.

In het gezin **Antoon de Meester – Barbara Blondeau** waren 4 kinderen:

Barbara Catherina de Meester (1693-1747),
Kanunnik Pieter Jan de Meester (1695 – 1757)
Antoon Josef de Meester (1696 – 1749)
Elisabeth de Meester (1699 – 1776)

Deze vier Mechelaars besloten in onverdeeldheid dit buitengoed in Hombeek te kopen. Daarbij zijn ze wellicht aangespoord geworden door hun suikertante **Elisabeth Blondeau** die veel zakelijke bindingen met Hombeek had. De twee zussen van de kanunnik bleven ongehuwd. Zijn jongere broer, **Antoon de Meester,** was toen reeds meer dan 10 jaar weduwnaar van **Anne Marie Hillema** van wie hij een zoontje had, de toen twaalfjarige **Pieter Jan de Meester jr.** De aankoopakte werd afgesloten te Antwerpen voor notaris De Rees op 16 december 1736.

Het goed werd omschreven in koop 1 als volgt:

"seker hoff van plaisantie rontsomme in sijne waeteringhen, met de huysingen, stallingen, schuere ende remisen van coetsen daerop staende, mitsgaeders landen, bosschen, vijvers, dreven en plantagien daer medegaende, gestaen ende gelegen onder Hombeeck in Smalbrabant, gemynelijck genaemt ***Jan de Caelenshoeve"****.*

De verkoop bevatte verder nog 8 kopen waaronder ook een hoeve en de twee bossen Stockebroeck die Moretus had bijgekocht. Het geheel werd verkocht voor 15.000 gulden.

De kinderen de Meester hebben deze aankoop niet gedaan om er hun vaste woonst van te maken. Ze bleven te Mechelen maar Expoel werd van dan af hun geliefd buitenverblijf.

Enkele jaren later vond de kanunnik het welletjes om tijdens zijn oponthoud in Hombeek zijn dagelijkse mis in de parochiekerk te moeten opdragen. Hij liet de aartspriester **Hoynck van Papendrecht** bij hem komen om hem zijn nieuw aangebouwde kapel te tonen. Deze was het met de kanunnik roerend eens en vroeg de bisschop zijn goedkeuring. Zijn advies luidde als volgt: (vrij vertaald)

"Ik heb de kapel bezocht die D. de Meester, kanunnik Zellaer, in steen vande grond af heeft opgericht aan de zijkant van zijn villa Expoel onder de parochie St.-Martinus Hombeek. Ze is totaal nieuw aan zijn woonhuis verbonden maar toch van de huiselijke bezigheden gescheiden. Ik vond ze behoorlijk ingekleed met een nieuw altaar met stenen tafel en alle toebehoren, vasen en gewaden zoals het is voorgeschreven.

Zijn huis ligt immers meer dan een halve mijl van de parochiekerk verwijderd langs slechte en slijkerige wegen. Hij vraagt er de mis te mogen doen voor zijn broer en ook voor zijn neef en voor zijn inwonende zusters die niet gehuwd (maagd) zijn. Hij houdt eraan ook zijn vrienden priesters die op bezoek zijn er de mis te laten lezen.

De parochie maakt niet het minste voorbehoud en steunt een goedkeuring. Van de licentie zal geen misbruik gemaakt worden en er zal angstvallig toegekeken worden dat wie de dienst bijwoont, waardig bevonden wordt en daarom vragen we U.E. deze gunst toe te staan om de grote afstand van de parochie(kerk) en omdat alles in deze kapel zo voortreffelijk is ingericht zoals ik dat nog nergens in mijn district, noch binnen noch buiten de stad, heb meegemaakt…

(Mech. 27 juni 1742)

Pastoor De Backer zat toen in diepe geldnood omdat hij zijn pastorij wilde verbouwen. Dat hij de kanunnik liefst als goede vriend kon behouden blijkt uit een lening van 800 guldens die hij kort daarop, op 7 augustus 1742, bij hem deed. De lening werd in 1750 afgelost.

Pieter Jan IV de Meester geadeld

In juli 1757 stierf kanunnik de Meester. Zijn broer Antoon was hem reeds tien jaar eerder voorgegaan en ook zijn oudste zus Barbara. Zij had samen met haar jongere zuster Elisabeth ingestaan voor de opvoeding van het neefje **Pieter Jan de Meester**, enig kind van hun broer Antoon.

Pieter IV de Meester (1724-1784) ging in 1746 op 22-jarige leeftijd te Antwerpen een huwelijk aan met **Maria Jeanne Mols** (1723-1766). Bij het overlijden van zijn oom-priester kwam Expoel hem toe. De overdracht is echter pas later gekomen, bij de dood van zijn tante Elisabeth in 1776.

Datzelfde jaar 1776 werd hij op 19 juli door keizerin Maria Theresia in de adelstand verheven. Zijn vrouw was toen reeds 10 jaar geleden gestorven. Geen enkel rechtstreeks familielid kon met hem de vreugde van deze bekroning delen behalve zijn zeer talrijke kroost. Hij had immers 12 kinderen.

Dit gezin woonde te Mechelen maar verbleef geregeld zowel op Expoel, het vaderlijk goed, als op Ravestein te Hever, het goed dat hij van zijn moeder **Anne Marie Hillema** had geërfd. In 1784 is hij gestorven, 60 jaar oud. Meermaals stelde hij een testament op. Het was ook geen sinecuur als enige overdrager van het fortuin [11] dat op 1.500.000 gulden geschat werd.

Zijn 5de kind **Pierre de Meester de Ravestein** (1755-1818) erfde het kasteel Ravestein te Hever.
Gaspar Antoon de Meester (1751-1823) erfde bij testament Expoel, tegen de schatting van 25.000 gulden. De prijs werd aangevochten en in de zitting van 23.12.1784 op de Grote Raad werd opgelegd de reële waarde op te leggen om de kinderen evenredig te laten erven en niet "naar verdienste".



Steen met wapen de Meester – Mols boven de ingangsdeur van het kasteel Expoel te Hombeek

De Franse en Hollandse periode

De nieuwe heer op Expoel was nu **Gaspar Antoon de Meester de Ravestein** (1751-1823) die in 1778 gehuwd was met **Jeanne du Trieu** (1748-1810). Hij was advocaat bij de Grote Raad tot deze door de Fransen werd opgeheven. Hij beleefde drie regimes; het Oostenrijkse, Franse en Hollandse. Bij de eerste inval van de Fransen kozen de inwoners van Leest hem als hun "représentant". Zijn broer **Jean Pierre Chretien de Meester** viel dezelfde eer te beurt in Muizen.
Het lijkt erop dat Gaspar Antoon zich toch meer betrokken voelde bij het Hombeekse gemeenschapsleven. De Fransen hadden de gespleten toestand van Hombeek-Mechelen en Hombeek-Brabant opgelost door er één gemeente van te maken: la commune d'Hombeeck. Er waren nu verkiezingen en Gaspar werd in 1810 ook verkozen als mandataris van Hombeek. Het heeft niet lang geduurd want bij de eerste zitting reeds verliet hij de raad met slaande deuren. De pachters Ceulemans en Horckmans hielden de blauwe teugels strak in de handen.

In 1814 werd door hem voor Russische en Duitse officieren - belegeraars van Napoleon - een jachtpartij georganiseerd in de bossen rond zijn kasteel. 's Avonds was er op Expoel een jachtmaaltijd. De Russen waren niet zo gesteld op waterhoen en schoten liever Vlaamse gaaien. Ze werden ook wel klaargemaakt maar vielen niet in de smaak.

In 1823 stierf **Gaspar de Meester** op Expoel. Hij werd op het kerkhof van Hombeek begraven, achter het koor van de oude kerk. Zijn zoon zou later een familiekelder bouwen, die er nu nog is en waarin hij werd bijgezet.

De burgemeester van Hombeek

Pierre de Meester, de jongste van de zeven zonen van Gaspar, zal hem in Hombeek opvolgen.

Pierre de Meester (°Mech. 1790 - † Hombeek 1847) huwde in 1824 met zijn nicht **Catherine Geelhand de Merxem** (1798-1866).

Ze hadden drie kinderen:
Leopold (1825 – 1885)
Melanie (1826 – 1842)
Athanase (1829 – 1884)

Van 1818 tot 1836 was hij burgemeester van Leest en van 1836 tot 1847 werd hij burgemeester van Hombeek. In deze beginjaren van de nieuwe Belgische staat en de voortschrijdende industrialisatie is de aanleg van de tweede spoorlijn Mechelen – Dendermonde een ingrijpende gebeurtenis. Bij deze werken in 1836 was het niet te vermijden dat het mooie park door de 'ijzeren weg' zou geschaad worden. Gelukkig werd het tracé aangepast zodat de siertuin er net buiten bleef. Toch werden de achterliggende gronden nu van het park afgesneden. De belofte van de Spoorwegen om een verbindingstunnel te maken, is er nooit gekomen.

In 1842 overleed in Antwerpen zijn enige dochter **Melanie de Meester.** Ze werd te Hombeek begraven. De burgemeester maakte van Hombeek de necropolis van de familie de Meester. Hij liet achter het koor van de oude kerk een ruime familiekelder bouwen, op de plaats waar ook zijn ouders begraven lagen. Sindsdien worden er alle familieleden bijgezet. Door uitbreiding van de parochiekerk in 1855 is deze kelder nu onder de linker dwarsbeuk komen te liggen, dus onder de kerk-

[11] Buiten Expoel bezat hij o.m.
- het kasteel Ravestein te Hever
- het kasteel Planckendael te Muizen
- een buitenverblijf te St.-Katelijne-Waver
- het leen Wolfslinden (Ter Vijff) te Eppegem
- het hof van Haelen te Leest,
- Scheurcapruyn te Leest,
- de Cruyninghemhoef te Leest,
- de Bemortel in St.- Kathelijne-Waver
- de Winckelhoeve in St.- Katelijne-Waver
- de Ravaertsbemden te Eppegem
- de Horick in Weerde
- het leen Tilborg te Zemst en De Ossenbempt

vloer. In de kerk prijken nu de obiits van de familieleden.

Een andere zorg van de burgemeester was een degelijke verbinding van Kapelle-op-den-Bos met Hombeek. Onder het spoor was er een tunnel maar van aan Expoel liep de weg over de kronkelende Brededriesstraat naar de Zepstraat. Een nieuwe doorsteek zou de oplossing brengen en zo werd de Gijsbeekstraat toen aangelegd. De werken waren zo goed als klaar. Bij een laatste inspectie kreeg de burgemeester een hartstilstand en stierf ter plaatse in zijn koets.



Zijn echtgenote liet op deze plaats een kapel bouwen met de inscriptie: "*Hier stierf 5 juni 1847 weled. H. Pieter de Meester, borgemeester van Hombeeck. Bidt voor de ziele"*. Het oude Mariabeeld in deze kapel werd in 1914 vernield. In 1918 werd de kapel gerestaureerd en het beeld vervangen door een Maria met kind Jezus.

Een Engelse landschapstuin

Van 1847 tot 1866 heeft de oudste zoon **Leopold de Meester** het beheer van de familie en dit van Expoel waargenomen. Leopold was een man van zijn tijd en dweepte met de Romantiek. Dat vertaalde zich ook in de aanleg van een totaal nieuw park. Hij herschiep het in een Engelse landschapstuin wat toen erg in de mode was. Er ontstonden nu kronkelende wandelwegen, bomenpartijen op lichte hellingen, bloeiende struiken, valleien met open zichten en afgeronde vijvers. Enkele restanten van de Franse tuinen zijn nog overgebleven zoals consoles voor beelden en een deel der rechte grachten. De bomenlanen met centrale steraanplanting werden herschapen in akkerland.



Hier en daar zijn nog consoles overgebleven waarop de beelden hadden gestaan in de Baroktuin.

Ook de omgeving werd stelselmatig verder ontbost, iets wat met Gaspard de Meester al een aanvang genomen had. Vele reuzendikke bomen werden toen verkocht. Leopold de Meester, een dichterziel, beschreef het vellen van een reuzeneik in het Stockenbroeck, getuige van zoveel eeuwen geschiedenis. Als attente botanist plantte hij met zijn broer Arhanase in het nieuwe park een zeer rijke variëteit van bomen.



Bij het overlijden van hun moeder, **Catherine Geelhand de Merxem**, staat Leopold Expoel af aan zijn jongere broer Athanase.

Leopold de Meester (1825-1885) huwde met **Anna de Coussemaecker** en woonde eerst te Leest. Hij kocht daarna het kasteel van Ramsdonk waar hij bleef wonen en na hem zijn zoon **Emmanuel de Meester** (1866-1943) en zijn echtgenote **Theresia van Outryve d'Ydewalle.** Hun zoon **Bernard de Meester de Ravestein** gehuwd met **Cécile Drion du Chapois** is in 1936 teruggekomen naar Expoel in Hombeek.

Verbouwingswerken op Expoel

Athanase de Meester (°Antwerpen 1829 - 1884) huwde (Antwerpen 1855) **Eudolie de Terwagne** (1831 –1873). Hij was senator en tijdens de zomermaanden verbleef hij met zijn vrouw en zes

dochters op Expoel. Hij brak de oude bijgebouwen af die vooraan het kasteel stonden, dempte de linker grachten waarop hij nieuwe remises en bijgebouwen oprichtte.



Expoel, tuinzijde, met de kleine kapel links zoals het er uit zag toen Athanase de Meester er woonde

Tijdens de schoolstrijd zette hij zich in om de vrije school in de Bankstraat te lanceren, sponsorde de bouw en bracht de gezusters Lemesle van Antwerpen naar Hombeek als onderwijzeressen. Zijn broer Leopold richtte in die jaren in Leest en in Ramsdonk een vrije school op. Athanase was een verwoed jager en ook in het jachtseizoen was Expoel voor hem de gedroomde plaats. Het kasteel was niet verwarmd. In de winter van 1873 deed hij er een longontsteking op en overleed.

De vierde dochter, **Romaine de Meester** (1861 – 1926) was gehuwd (Antwerpen 1890) met **François Xavier Montens** (1858 – 1937). Zij werden de nieuwe eigenaars van Expoel.



Inscriptie in een parkboom MXMR wat teruggaat op de jaren 1888 toen de verloofden Montens Xavier Meester Romaine in het park vertoefden

Direct na haar huwelijk deed haar man belangrijke verbouwingen aan het kasteel: de oude kleine kapel van kanunnik de Meester werd afgebroken en vervangen door een veel grotere en aan de voorzijde werd een imposantere dubbele trap gebouwd. Montens legde aan de tuinzijde een terras aan dat volledig door een glazen serre werd ingenomen. In 1923 stierf hun dochter **Marguerite Montens** (1989 – 1923). **Xavier Montens** testeerde toen dat Expoel terug in handen van de familie de Meester zou moeten komen.

Hélène Montens, de tweede dochter, vervulde de wens in 1937. Zij heeft Expoel overgemaakt aan haar achterkozijn **Bernard de Meester de Ravestein.** In 1959 is ze te Antwerpen overleden.

Een vaste woonst

Na ingrijpende aanpassingen qua verwarming, verlichting, sanitair en algemeen comfort betrokken **Bernard de Meester de Ravestein** en echtgenote **Cécile Drion du Chapois** Expoel als vast verblijf.



Expoel, voorzijde,zoals het heden is met stenen façade

In 1946 werd het kasteel ontdaan van de witte plaasterlaag en kreeg het terug het uitzicht van de 18de eeuw met roze baksteen en witte Franse steen. De volets werden weggenomen en enkele nieuwe stenen werden ingebouwd in het annex aan de westzijde voor een harmonieuzer ensemble.



Bernard de Meester de Ravestein met zijn zonen Emmanuel, Christian en Dominique

Hun oudste zoontje Bernard (° Rome 1936) was bij de geboorte te Rome overleden en er bijgezet op Campo Verano. Bernard de Meester is van 1958 tot 1976 de laatste burgemeester geweest van het zelfstandige Hombeek. Dit gezin is op Expoel blijven wonen met de drie kinderen: Emmanuel, (°1937-1975), Christian (°1940) en Dominique (°1943-1996).

En toen... werd er gevloekt!

Eddy Solie

Een cursiefje dat verhaalt hoe je als kleine knaap het iets krachtigere 'Hoembeiks' machtig kon worden.

We schrijven midden de jaren zestig van de vorige eeuw.

Vooral de zomerperiode, die begon zowat in de maand mei, was zeer leerrijk omwille van het feit dat het leven zich vooral buiten afspeelde. De buurman, die ondanks de eerste tekenen van modernisering van het landbouwbedrijf in het algemeen, halsstarrig bleef vasthouden aan zijn ambachtelijke manier van de boerenstiel, was een enorme bron van informatie. Het aspect geschiedenis is mij met de paplepel ingegoten daar ik eigenlijk in een operationeel museum kon vertoeven.



Neem nu de Max, het Brabants trekpaard.
Hoe ver moet je nu al niet zoeken om dit dier in zijn volle glorie aan het werk te zien. Het gaat hier om een paard waarvan je meteen zag dat er meer dan één pk aan kracht kon geleverd worden. Ik heb het genoegen gehad om op deze imposante, maar toch zo tamme knol, te mogen rijden. Een aantal jaar later zelfs mocht ik er het land, met '*den breker*' (een eg met vervaarlijk uitstekende pinnen) mee bewerken. Zo leerde ik ook het paard de goeie kant opsturen met de instructies 'jutweg' (rechts) en 'woerrie' (links) naast het onvermijdelijke 'juu' en 'oohw'. Tenminste, zo heb ik het van de boer himself geleerd. Achteraf heb ik gemerkt dat andere landbouwers blijkbaar andere instructies gebruikten om hun paard de goeie kant op te sturen.

Verder zag ik ook nog een schare van vreemde, meestal zeer roestige, tuigen de revue passeren.
Zo was er de mechanische grasmaaimachine die met oorverdovend geratel de grashalmen vlak boven de grond afsneed. Eens die lange grashalmen dan een dag of twee te drogen hadden gelegen trok de Max weer een ander, nog meer lawaaimakend, tuig door het weiland.



Een *hooikeerder* komt als benaming het dichtst in de buurt met wat het ding deed. Een soort mechanische gaffels of rieken zwiepten het halfdroge gras zowat twee meter op en als bij wonder kwam het met de vochtige zijde naar boven terug op de grond terecht. Nadat het gras, bij goed weer binnen de week, helemaal omgevormd was tot hooi werd het bij elkaar geharkt door een nog vreemdsoortiger en roestiger ding. Het telde zeker dertig erg vervaarlijk uitziende gebogen harkpinnen.



Men pleegt het *hooigrijper* te noemen. Eens het hooi op rijen samen geharkt, kon het handwerk beginnen. Met man en macht werd dan met behulp van gaffels

een hooiwagen geladen tot op een hoogte van zo'n vier meter.



Dit werk diende in een aantal gevallen nogal snel te gebeuren, want het was alsof de duivel zich ermee moeide: dreigende onweerswolken poogden haast elke keer het droge hooi een beetje naar de knoppen te helpen.
Naast de weilanden die voor hooiproductie in gebruik waren, diende de Max ook nog het veld te bewerken door er een *kantelploeg* doorheen te trekken. Het was wederom een roestig ding met twee metalen wielen en wat hefbomen. Het beest moest dagenlang zijn kilometers doen, om bij elk keerpunt ongeveer 40 centimeter op te schuiven naar de zijkant van het veld. Net voor dat geploeg had het brave beest een houten *beerbak* mogen rondtrekken waaruit de aal op het veld werd gespoten en de hele buurt voor minstens twee dagen opgezadeld werd met iets wat ze nu als geurhinder zouden bestempelen. Na het geploeg werden dan de grootste aardkluiten wederom met de *eg* in stukken gebroken. Vervolgens was het een houten bak met twee grote ijzeren wielen die ten tonele werd gevoerd. Het was de *zaaimachine*.



Iets wat mij van al die machines is bijgebleven, is hun hels lawaai dat zij produceerden tijdens het werk en hun specifiek gerammel wanneer ze over de kasseien van den Dries hotsten en botsten.
Het is vooral tijdens deze werkzaamheden dat ik voor het eerst kennis gemaakt heb met een specifiek aspect van de 'Vlaamsche taal', namelijk de krachtterm of zeg maar plat gevloek.

De boer, Fons, mocht terecht een specialist genoemd worden. Hij vloekte gewoon recht wat krom stond. Ook de Max moest het regelmatig ontgelden, alhoewel je van dit machtige, maar onwaarschijnlijk tamme, trekpaard nauwelijks kon verwachten dat het iets fout zou doen. De landbouwmachines en aanverwante tuigen deden blijkbaar ook niet altijd echt wat Fons in gedachte had. Het was blijkbaar zijn tweede natuur om bij alles wat hij zei of deed steevast een 'godver' of een 'nondedju' ter ondersteuning te gebruiken. Als het hem echt te machtig werd kwamen er nog wat 'miljaarden' en allerlei godlasterende varianten bij. Ik moet toegeven dat ik vrij snel leerde en ook al vlug een hele bibliotheek aan parate kennis ter beschikking had om mijn eigen daden wat extra kracht te geven. Graag laat ik u enkele sfeerbeelden mee beleven. Niet het gevloek centraal stellend, het hoort er natuurlijk bij, maar een greep uit het dagelijkse leven. Het leven zoals het toen was.

Den Blitz

Voor de mensen die iets ouder zijn en die ook wat van auto's weten, met name lichte vrachtwagens, zal dit type camion geen echte onbekende zijn: de Opel Blitz.



Hij had enorme afgeronde spatborden met daarop koplampen die bij draaiende motor hun licht naar alle kanten lieten dansen. Een stuurcabine, waar zich het enorme wiel dat voor stuur moest doorgaan bevond en verder nog plaats bood voor een man of twee op de zeer harde banken, gaf aan de inzittenden wel een mooi uitzicht over de straat. Je zat immers op een verhoog. Alleen spijtig dat de ruitenwissers wat in de weg zaten en dat hun motor net onder het cabinedak een dikke bobbel vormde waarvoor je, bij het plots remmen van de camion, echt moest opletten om er geen pijnlijk hoofd aan over te houden. Meerijden in de laadbak was een van de meest fantastische belevenissen. Je moest wel uitkijken dat je er niet uitbotste wanneer weer even een iets diepere put in de kasseibaan de zeer harde vering deed kreunen. Het was zo'n camion die Fons kocht.

Ze kwamen hem brengen op een zaterdagvoormiddag. De hele buurt was paraat om naar dit lelijk groene ding te komen kijken.

En dan kwam het grote moment. Fons ging zijn eerste rit maken met zijn camion. Hij was in de week daarvoor naar het gemeentehuis geweest om er zijn rijbewijs te gaan halen, toen was dat nog een simpele formaliteit. Fons nam plaats, stak een contactsleutel in het startcontact en drukte vervolgens op de startknop. De motor sloeg aan en loeide meteen op hoog toerental om vervolgens weer pruttelend stil te vallen. Uit de stuurcabine, het raam had Fons naar beneden gedraaid, kwam een resem 'godvers' en 'miljaardes' naar buiten. Hij drukte een tweede maal op de startknop en de motor sloeg niet aan. Nog meer 'gegodver' weerklonk. Bij de derde poging lukte het wel. Den Blitz stond naast het karhuis van de boerderij daverend lawaai en rook te maken. Fons schakelde, het nodige gekraak overstemde zijn gevloek, en den Blitz kwam schokkend in beweging. Fons draaide achter het karhuis het erf op, miste op een haar na het muurtje bij het afdak en reed verder richting kippenhok.

Ik hoor het nog altijd: "Ooohw ooooohw godver... miljaarde oohw". De Max zou wel gestopt zijn, maar den Blitz reed met het nodige geschuur en gekraak door de draad van het kippenhok en kwam met een schok tot stilstand tegen een dikke canadaboom. Iedereen liep naar de camion. Fons stapte, nog heviger vloekend, uit en zei dat het godverse ding "*op niks en trok*". Gelukkig was de snelheid niet hoog en maakte Opel nog camions van oerdegelijke kwaliteit zodat de schade zich beperkte tot wat kippen met minder pluimen en een bumper waar een klein knikje in zat. Na nog meer gevloek omdat het kippenhok kapot was, werd den Blitz achteruit gereden tot op het erf door mijn vader, Louis, die voor zijn werk geregeld al eens met een camion reed en dus zo een ding onder controle kon houden. We hebben allemaal geholpen om de kippen terug in hun hok te krijgen en de draad provisoir te herstellen. Na de middag heeft Fons nog wat geoefend op meer open terrein. Tegen de avond aan reed den Blitz met Fons (niet omgekeerd) vrij normaal over den Dries. Het aantal vloeken die zaterdag bereikte wel een eenzame recordhoogte.

Den Blitz en zijn laatste rit

De camion was van bij zijn eerste rit voorbestemd om een bijdrage aan het kippenhok van Fons te leveren. Na een jaar of zes is het voertuig op pensioen gestuurd. De stuurcabine werd eraf gehaald en werd het nieuwe onderkomen voor de kippen. De laadbak kreeg ook een bestemming als onderdeel van een kar. Het geraamte van den Blitz werd naar het kleine stukje wei, naast het karhuis, gereden en daar geparkeerd naast de perelaar. Dit was nog niet de laatste rit van de camion. Voor ons, jonge kinderen was dit het speeltuig bij uitstek. In onze fantasie hebben wij wereldreizen gemaakt met dit antieke voertuig.

Tot die bewuste dag. Een van de zonen van Fons, Wilfried, had de contactsleutel van de camion gevonden. Het grote experiment kwam er aan. We zouden proberen om het ding te starten. Wilfried stak de sleutel in het contact. Wij bleven met een man of drie aan de kant staan, want helemaal vertrouwden we het zaakje toch niet. De startknop werd ingedrukt. Een geratel en een motor die meteen aansloeg. Helaas stond de camion in versnelling en schoot hij meteen vooruit. Rakelings naast de perelaar boorde den Blitz zich eerst in en vervolgens door de beukenhaag en belandde met zijn twee voorwielen in de achterliggende beek. Wilfried die wist dat Fons, zijn vader, niet mals zou zijn nam meteen zijn toevlucht tot de perelaar en klom er zo hoog mogelijk in. Wij stormden ook weg, want onrechtstreeks waren we er toch ook bij geweest. Om een uur of vijf, Wilfried zat zeker al twee uur in de perelaar, kwam Fons van het land thuis. De laatste meters voor hij zijn boerderij bereikte klonk een allesvernietigend gevloek door de Driesstraat. Wij waren veiligheidshalve thuis toch al gaan vertellen wat er gebeurd was. We hadden een enigszins gekleurde versie van het voorval voorzien die vermeldde dat we het enkel hadden zien gebeuren. Fons moet zo wat een hartinfarct nabij geweest zijn omdat hij zijn zoon maar niet kon vinden, toch het eerste halfuur niet.

"*Komt godverd... uit die boom! Maakt nondedju da ge beneden zijt...*". Deze monoloog van Fons heeft een hele tijd geduurd. Wilfried ondernam geen poging om uit de perelaar te komen. Het was allang donker voor hij naar beneden kwam en in de tussentijd was Fons enigszins gekalmeerd geraakt. Den Blitz was met behulp van de Max terug naar zijn eerdere parkeerplaats getrokken. Daar heeft hij nog een paar jaar gestaan tot een oudijzermarchant het ding meegenomen heeft. Wilfried is er niet zonder een goed pak slaag, dat kracht werd bijgezet door een hele verzameling vloeken, vanaf gekomen.

De plas vuile olie

Nu den Blitz definitief afgevoerd was zat Fons nog met al de vuile olie die hij uit zijn vrachtwagen had afgelaten. Hij had dit goedje, door de jaren heen, in een olievat opgeslagen. Hij gebruikte er af en toe wel een beetje van om zijn rollend materieel tegen het roesten te behandelen, maar den Blitz had een zodanig hoge olieproductie dat er een vat met ongeveer 120 liter olie in de schuur stond. Omdat er een kleine reorganisatie in de schuur werd doorgevoerd moest dit vat weg. Fons vond niet beter om dit vat olie te laten leeglopen in een kuil achter het erf. Milieuvervuiling van de bovenste plank. Maar het ergste moest eigenlijk nog komen. Die plas olie bleef gewoon staan. Na een week kwam Fons op het illustere idee om het boeltje in brand te steken.

Met wat gazetten en een tiental minuten 'gegotver' begon de olie aan een hoekje van de kuil te branden. In een mum van tijd werd een zwarte rookpluim gevormd die ze vermoedelijk tot in Mechelen konden zien. Nu olie die begint te branden gaat al snel over in kokende olie die zelfs begint te spetteren. Het gevolg laat zich raden. Het wat verderop gelegen grasveldje vatte op een paar plaatsen vuur. Het gevloek kende weer een hoogtepunt terwijl Fons met een spade het vuur trachtte te doven. Op het lawaai afkomende buurbewoners hadden al snel in de gaten dat hier dringend iets moest gebeuren. Tot overmaat van ramp kon niemand beletten dat Fons een emmer water had gepakt om brandende olieplas te doven. Het water gaf een enorme stoomwolk af en een aantal liter brandende olie stroomde uit de kuil richting erf. Wij hebben nog nooit zo snel grond omgespit als toen om de vuurpoel gedoofd te krijgen. Fons hoorden we niet meer. Hij stond lijkbleek te kijken naar wat wij deden om alles onder controle te krijgen. Het was alsof hij het praten en vooral het vloeken had verleerd. Een vijftal minuten later, gelukkig zonder dat iemand ook maar enige verwonding had opgelopen, bleef er alleen nog een dampende plek aarde over ter hoogte van de kuil. Het heeft nog jaren geduurd voor er opnieuw iets wilde groeien, zelf onkruid lukte er niet in.

De hooizolder



Wanneer het hooi werd binnengehaald dan hadden de kinderen ook hun taak te vervullen. Zij werden op 'den tas' gezet om het hooi aan te stampen, te tassen zoals ze bij ons zegden. Het tassen was nodig om dat hooi, wanneer het gewoon op een hoop wordt gelegd, meer ruimte inneemt. Zodoende werden drie of vier kinderen belast met deze ruimte besparende taak. Het hooi werd met een gaffel naar binnen gestoken door iemand die boven op de hooikar stond. Binnen werd deze hooibundel dan door een tweede persoon aangepakt en gedeponeerd waar het moest. Eens het hooi een metertje hoog lag mochten wij beginnen te springen. Het was een leuke bezigheid, tenminste wat de eerste twee karrenvrachten betrof. Tussen de karrenvrachten die werden aangevoerd zat al snel een halfuurtje. Wij konden dan even op adem komen van al dat gespring op de bloedhete en stoffige hooizolder. Natuurlijk was het ook heel plezant, om tijdens de rustpauze, om van op een hoger gelegen balk in het hooi te tuimelen. Het gevolg was dat je dan wel in een mals kussen viel, maar dat je tasstructuur verstoorde. Als snel was het mooi aangestampte pak hooi weer herschapen in een ordeloze massa die zich over heel de hooizolder uitspreidde. Bij de volgende karrenvracht hooi kreeg Fons dit natuurlijk in de gaten met het alom bekende vervolg.
"*Gotver... g'hebt miljaarde den tas laten uiteen schijten! Nonde...*".

Na een tiental minuten van hard werken door Fons en de andere helpers lag het hooi weer waar het moest liggen. Wij moesten nogmaals springen om het aanstampingsproces te voltooien en we kregen na dit werk er meteen een nieuwe karrenvracht hooi bovenop. Tijdens het springen werden we meermaals, met de nodige straffe vloeken van Fons, ter orde geroepen en ter opfrissing van ons kortetermijngeheugen dat dit 'gotver...' de laatste keer moest geweest zijn dat we 'miljaarde' voor extra werk hadden gezorgd. Wij keken niet op en sprongen maar verder. 's Avonds wanneer we naar huis gingen zagen we eruit alsof we door een of andere schoorsteen waren gekropen. Met het nagalmend gevloek van Fons nog in ons hoofd zijn we na fris gewassen te zijn en na het avondeten als een blok in 't slaap gevallen.

Op 't heuske

De wc op de buiten, vroeger jaren, was niet meer dan een klein hokje met een deur, al dan niet voorzien van een hartje. Wij spraken altijd over *'t heuske*. Dit etablissement had als wc-bril gewoon een houten plank met in het midden een gat erin. Een bijbehorend houten deksel sloot de zaak af. Wanneer Fons naar de wc ging dan nam hij meestal een krant mee, die hij daar dan eerst zat te lezen en vervolgens gebruikte als wc-papier. Op een dag was er blijkbaar een iets dringender boodschap en Fons had nog net het 'heuske' gehaald maar zat daar wel zonder papier. In de hof aan het spelen hoorden we plots een geroep: *"Marja, waar zitte? gotver... Marja ... miljaarde"*.

Maria was de boerin. Nadat wij al een minuut of tien genoten hadden van Fons zijn tirade, kwam Maria uit de stalling en vroeg wat er aan de hand was.
"'k Hem gotver... geen papier, haalt een gazet miljaarde!".

Even later was Maria met de gazet terug en gooide ze in de richting van Fons. We hadden eens te meer een training vloekenleer gehad.

De verhuis van de koeien

Wanneer een weiland leeggegraasd was door de koeien, moesten die beesten naar een andere locatie gebracht worden. Een zaterdag was daarvoor de uitverkoren dag omdat de mannen van de hele buurt dan konden worden opgetrommeld om dit dierentransport te begeleiden. Zo ook, toen ik een jaar of vijftien was, moest ik mee om een jonge vaars, met een koord (teugel) rond de kop bij de verhuis te begeleiden. Om het dier onder controle te houden had iedereen ook nog een houten stok waarmee je de koe duidelijk maakte welke kant ze op moest. De mondelinge bevelen die werden gegeven werden in navolging van Fons kracht bijgezet door wat straffere taal. Gelukkig voor ons bestond toen GAIA nog niet. We zouden meteen voor de rechtbank zijn gesleurd, want de tikken met de stokken waren niet zelden van zeer doorslaggevende aard.

We waren nog geen vijftig meter weg of we moesten al aan de kant, want er kwam een auto door de straat. De Driesstraat was op dat moment nog een smal kasseiwegje. Fons, ook Maria, riepen iedereen tot de orde. De reeks vloeken van Fons, in verband met de auto die nu juist weer in de weg kwam rijden, was binnen de kortste keren niet meer in aantal te tellen.
Wat er toen gebeurd is weet ik nog altijd niet. Was het de auto die teveel lawaai maakte of heb ik een verkeerde beweging gemaakt, ik zat met de jonge koe plots in de gracht. Met vier man zijn we toch een kwartier bezig geweest om dat beest weer op de begaanbare grond te krijgen. Ik moet toegeven dat Fons de koe ongeveer uit de gracht vloekte en wij zijn voorbeeld zeer goed opvolgden. Na een uurtje zijn we dan toch bij de andere wei geraakt en zijn de koeien daar vredig beginnen grazen. Wij zijn terug naar huis gestapt en het verhaal van de koe in de gracht werd daar nogmaals, bijgekleurd, verteld.

Van den haan en den hond





Zondag was voor Fons echt de rustdag van de week. Het was dan ook het moment voor wat leuke actie. Vermits het erf van de boerderij en onze tuin aan mekaar grensden was Fons al snel bij ons achter het huis. Bingo, de hond van Fons, kwam trouw mee, net zoals hij trouw mee naar het land ging tijdens de week. Dan zat Bingo altijd op de hoek van de kar of in de laadbak van de tripporteur. Wij hadden ook een hond, Teddy. Fons had er het grootste plezier in wanneer hij Bingo even in het kot van onze hond kon zetten. Vermits Bingo een mannetje was en onze hond een teefje, kan je het vervolg wel raden. De bijbehorende uitleg van Fons ga ik hier om censuurredenen niet verhalen. Hij pleegde immers nogal onverbloemd het sexleven van mens en dier te omschrijven. Maar op die bewuste zondag had Fons niet alleen Bingo bij, hij had ook een haan onder de arm. Wij hadden toen een klein, jong Engels haantje in het kippenhok zitten. Fons had het idee om de twee hanen eens te laten vechten. Mijn grootvader, Joris, zag dat eerst niet zitten. Maar Fons wist hem toch te overtuigen na enige tijd. Mijn grootvader beweerde dat de Engelse haan het gevecht zou winnen. Fons geloofde daar niks van, want zijn bijna dubbel zo grote haan kon niet anders dan winnen. Einde discussie en de hanen werd bij elkaar gezet. We hebben het geweten. De pluimen vlogen in het rond en binnen de twee minuten zijn we met vier mannen het kippenhok binnen gestoven om de hanen te scheiden. De Engelse haan was sowieso de overwinnaar. Nu, vechtende hanen te pakken krijgen is een niet aan te raden dagelijkse bezigheid. Met Fons erbij had je wel extra steun onder de vorm van een hele resem bekende 'godvernondemiljaardes' en andere straffe vloeken. Na ongeveer een half uur jacht op de ontketende vogels hadden we de intussen halfdode haan van Fons te pakken. Den Bingo was ongeveer hees van het blaffen en compleet buiten adem van het op en neer rennen langs de draad van het kippenhok. De haan van Fons heeft het uiteindelijk wel overleefd maar heeft tot het einde van zijn dagen met een sterk ingekorte hanenkam rondgelopen. Wanneer Fons later in een gesprek weer even het voorval ter herinnering werd voorgeschoteld was het eerste wat hij zei: "Godverdoemme!'

Wie was nu eigenlijk 'Fons' [12]

Op den Dries stond hij bekend als Fons van Eullemuskes. Zijn echte naam was Alfons Hendrik Jacobs.

De grootvader van Fons, Wannes Jacobs - bijgenaamd 'Peter Ceuppe' - die afkomstig was van de Tilburghoeve te Zemst, had acht zonen. Eén van de acht zonen, Frans Jacobs (°1893) trouwde in op de boerderij van Eullemuskes met de weduwe Buelens, Maria Verspecht, afkomstig van Puurs. Hij werd al snel bedacht met de naam Sooi van Eullemuskes. Deze laatste trouwde een tweede maal (1930), met Maria Goovaerts, afkomstig van de Kleempoel. Uit het eerste huwelijk werd Fons geboren (°10 mei 1921 - † 25 augustus 1993).

[12] **Theo Slachmuylders; *De Hultendries te Hombeek* (1991) – pagina 29 en Theo Slachmuylders/Willem Muyldermans; *Landelijk Hombeek* (1986) – pagina 288 t/m 291**



Fons huwde met Maria Steemans (°1925) afkomstig van Battel
Dit koppel boerde 13 jaar lang te Heffen, in een huis van de ouders van Maria, voor ze naar den Dries kwamen in januari 1961.

Uit het huwelijk ontsproten vijf kinderen:

François (°1946)
Jozef (°1947)
Wilfried (°1951)
Marie-José (°1955)
Viviane (°1962)

Wanneer Fons eind jaren tachtig ziek werd nam Maria de boerderij volledig in handen. Een paar jaar nadat Fons overleden was, heeft Maria de boerderij verkocht (1997) en is ze op een appartement te Mechelen gaan wonen. Intussen is de boerderij afgebroken (1999) en staat alleen nog een stuk stalling recht. Op de plaats van het woonhuis is inmiddels een modern gebouw ingeplant.

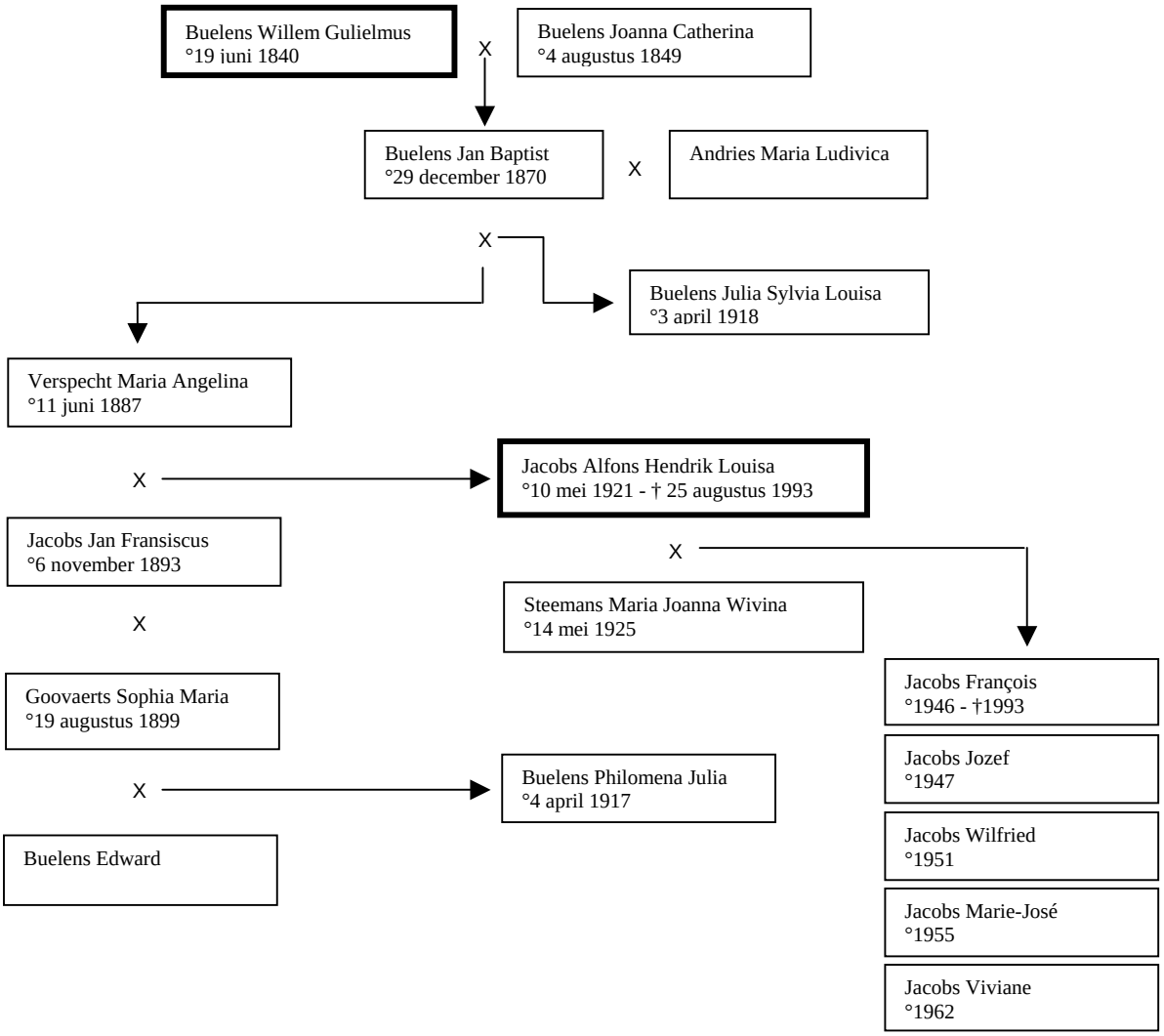




Foto boven: de boerderij anno 1950 tot 1999 en foto onder de toestand anno 2005

Zoektocht naar 'Eullemuskes'

Waar komt nu deze enigszins vreemde roepnaam vandaan?

We keren hiervoor terug naar 1840. Toen werd Willem Gulielmus Buelens geboren. De middelste naam 'Gulielmus' werd hier blijkbaar als roepnaam gebruikt. Wanneer je dit 'verhoembeikst' dan kom je al snel en automatisch uit bij 'eullemus'. Wanneer deze man dan ook nog een zoon krijgt is de link snel te maken naar 'zoon van Eullemuskes'. Welk verband bestaat er nu tussen Gulielmus en Fons. Overloop maar even de stamboom (pagina 79) en je bent er meteen achter.

Fons heeft langs moederszijde deze roepnaam over zich gekregen. Maar eigenlijk kan je stellen dat de naam is overgegaan op de boerderij van Eullemuskes en eenieder, die er woonde, deze extra naam er bij kreeg.
Een tweede punt is de uitspraak. Moet je deze naam nu met een 'H' ervoor of niet *declareren*. In de Hombeekse omgangstaal wil de 'H' nog wel eens wegvallen en mogen we stellen dat 'Eullemuskes' de meest correcte schrijfwijze is.

Wellicht zal 'Eullemuskes' de komende decennia vervagen nu de boerderij helemaal verdwenen is en er heel wat mensen in de Driesstraat komen wonen zijn die de voorgeschiedenis niet kennen.

ONDERWIJZERS OVER HUN DORP

deel 2:

LEEST door Jan Dumont en Constant Moons

Wilfried HELLEMANS

Inleiding

In een vorig nummer stond de letterlijke tekst die de toenmalige hulponderwijzer **Alfons Mariën** ca 1903 over Hombeek neerschreef. (Zie: "'t Ridderke" 19de jaargang 2004 *Nr. 4* oktober - december p. 98-101). Zoals beloofd hierbij deel 2: de eveneens ***letterlijke*** weergave van het stuk dat de Leestse hoofdonderwijzer **Jan Dumont** en zijn hulponderwijzer **Constant Moons** toen schreven over Leest. Ook dat werkstuk wordt bewaard in het Aartsbisschoppelijk Archief te Mechelen (A.A.M.) in de reeks '***parochiemonografieën***'. En zoals vorige keer volgt na hun tekst een eigen, beperkt commentaar.



meester Jan Dumont



meester Constant Moons

Hoofdschoolgebied Leest

23 Maart 1903, Mechelen

<u>Geschiedkundig Overzicht der gemeente Leest</u>.

I. Oorsprong en Naamverklaring.

Het juist ontstaan des dorps is niet gekend; doch sinds honderden jaren treft men zijnen naam aan in de Mechelse Kronijken.
De copijen der archiven - gemaakt door den Eerwaarden Heer S. d'Heucke (sic), pastoor in Leest ten tijde der Fransche omwenteling - geven de naamafleiding van "Leest" volgenderwijze:

De zenne, vroeger vischrijke rivier, werd druk bezocht door de Mechelse vischliefhebbers.
De moerasachtige straat, die naar de zenne leidde, noemde men "lees", dat zooveel beteekent als karspoor; vandaar de naam van "Leest".

II Ligging en Uitgestrektheid.

De gemeente Leest is gelegen aan de Zuidergrens der provincie Antwerpen, op eene mijl afstand Westwaarts der stad Mechelen op den linkeroever der Zenne.

Zij grenst ten Noorden aan de gemeente Heffen; ten Oosten aan het gehucht Battel; ten Zuiden aan Hombeek en Cappellen-op-den-Bosch, en langs den Westkant aan de gemeenten Cappellen en Thisselt.

III Uitzicht.

De grond helt af van het Zuid-Westen naar het Noord-Oosten.
Het Noord-(~~Oost~~)West gedeelte, den naam dragende van heide, was over vele jaren bedekt met bosschen en heiden. Langzamerhand zijn deze bosschen uitgehakt en herschapen in vruchtbare akkers, die overvloedige granen en voedergewassen voor menschen en vee opleveren.

Langs den Noord-Oostkant, in de valei der Zenne, treft men heerlijke beemden aan, overvloedig bemest door de vette waters dezer rivier.
Op gansch den loop(t) der Molebeek, - haar naam ontleenende aan "Steynemolen", dien zij voorbijspoelt, - welke de gemeente doorkronkelt van het Zuid-Westen tot het Noord-Oosten, bemerkt men insgelijks schoone, met bloemen versierde weilanden.

De dorpsplaats, gelegen in het Noord-Oost gedeelte der gemeente is omringd door een aantal nederige herbergzalen, waartusschen eenige kleine winkels.
Het bevallig raadshuis, langs den eenen kant en het nederig kerkje, met haren door puike grafkelders bezaaiden doodenakker langs de Oostzijde, met nog hier en daar eene fraaie woning, maken het gezicht op het dorp aantrekkelijk.

IV Uitgestrektheid en Bevolking.

De gemeente Leest, ~~later~~ vroeger met Sempst, later met Hombeek en ook met Mechelen vereenigd, beslaat thans eene oppervlakte van ruim 930 hectaren; en hare grootste doorsnede van Noord-Oost tot Zuid-West is omstreeks 5 Kilometers, terwijl de grootste breedte van het Noorden tot het Zuiden slechts 3 kilometers bedraagt.
Met de uitroeiïng der bosschen en het aanleggen van steenwegen vermeerderde het getal inwoners, dat vroeger klein was, merkelijk; zoodat Leest thans eene bevolking heeft van ruim 15 honderd vijftig zielen.
Daar er geene nijverheidsgestichten zijn en dat bijgevolg een groot deel der jongelingen jaarlijks de gemeente verlaten, om elders betere daghuren te verdienen, is het te voorzien, dat hare bevolking slechts weinig zal aangroeien.
Geen roem beheerscht haar verleden en alles doet ons veronderstellen, dat het steeds eene rustige landbouwplaats was zooals ten huidigen dage.
In 1150 schonk Hendrik III, hertog van Brabant, een groot deel aan de abdissen van Cortenbergh.
In 1270 vinden wij er als grondbezitters: Adelaïde en Baudewijn de Visschere; later de edele familiën Van der Aa, Van Winckele, Van Voisdonck en van Walle.

V Bezigheden der inwoners.

De grond op gansch zijne uitgestrektheid geschikt zijnde tot den akkerbouw zoo zijn de meeste inwoners van Leest landbouwers. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat houden zij zich druk bezig met het bewerken hunner akkers, het inoogsten der landbouwvoortbrengselen en het onderhouden (hunner dieren.) van hun vee.
Weinige ambachten, slechts deze van schrijnwerker, smid, kleermaker, wagenmaker, molenaar worden er uitgeoefend en dit nog op zeer kleine schaal.
Winkeliers zijn er schier niet: De meeste inwoners gaan met boter, eieren en andere landbouwvoortbrengselen ter markt van Mechelen en schaffen zich daar het noodige aan.

VI Godsdienst en Onderwijs.

De leestenaren zijn van over jaren reeds gekend als brave, zeer eenvoudige lieden. De ware eendracht bestaat nog onder elkander: Het zaad van het socialismus is er nog niet rondgestrooid.
Allen zijn steeds den waren godsdienst verkleefd en de meesten leven als vurige christenen.
Voor het jaar 1829 waren de inwoners van Leest, weinig of niet geleerd; slechts eenige konden lezen en schrijven. Die toestand verbeterde wanneer in voornoemd jaar eene school werd ingericht op de zelfde plaats, waar zij zich thans bevindt. De heer J.F. Van Vaerendonck, koster, werd met het bestuur dezer school gelast. Eenvoudige zitbanken voor omtrent 190 leerlingen vormden de toenmalige gewone bemeubeling. Als didactische bemeubeling bestonden er alleenlijk de letterkas en eenige leestafels. Een voorgeschreven programma (bestond) was er niet in voege; men onderwees slechts lezen, schrijven en een weinig rekenen; terwijl de dienstmeid zich gelastte met aanleren van den catechismus in de woning des onderwijzers.
Des winters werd de school bezocht door 130 à 140 leerlingen, behoorende niet alleen tot de gemeente Leest, maar ook van Hombeek, Heffen, Sennegat Warande en Stuyvenbergh. Des zomers daalde dit getal op ongeveer de helft. De leerlingen waren minstens 8 jaar oud vooraleer zij ter schole kwamen, doch woonden dezelfve bij tot 17 à 18 jarigen ouderdom.
Met de gemeentewet van '36 verbeterde stilaan de toestand merkelijk: zoo kwamen er in 1837 en 1839 banklessenaars en waarschijnlijk ook twee borden.
Ten gevolge der schoolwet van 1842 verbeterde op aanzienlijke wijze de schoolinrichting. Alzoo kwamen er, buiten voornoemde verbetering, aardrijkskundige kaarten, prenten en maten en gewichten.
In 1869 werd er een adulten- of avondschool ingericht.
In 1879, ten gevolge de nieuwe schoolwet, werd er eene vrije school gebouwd, die onder de wet van 1884 in gemeente school herschapen is. Deze school wordt thans uitsluitelijk door meisjes bijge-

woond.

In het jaar 1882 werd er eene onderwijzerswoning gebouwd, het schoollokaal vergroot en verfraaid en in twee lokalen geschikt. Van dit jaar dagteekent ook het aanleggen eener speelkoer, gaanderij enz. der leerlingen.

VII Bestuur.

Vroeger was de gemeente Leest met die van Hombeek vereenigd. De heer J. De Meester, burgemeester van Hombeeck, was terzelfdertijd ook met het bestuur van Leest gelast.
De tegenwoordige burgemeester (~~van Leest~~), benoemd in 1888, is de heer J. Bernaerts. Onder het wijs bestier van van dezen ieverigen en bekwamen man verbetert de toestand der gemeente onder alle opzichten.

VIII Gebouwen.

Alhoewel oude gemeente, zou men er niet te min vruchteloos vele over eeuwen opgetimmerde gebouwen gaan opzoeken.
Men weet niet met zekerheid ten welken tijde de kerk, aan den H. Nicolaüs toegewijd, werd opgebouwd; doch in 1305 stellen de Mechelsche kronijken het bestaan vast van eenen wassen zegel, den kerkraad toebehoorend. In de 17e eeuw werd zij door eenen brand vernield en zulks, volgens de aanteekeningen van Petrus De Mol, aartspriester van het distrikt Mechelen, door de onachtzaamheid der inwoners, welke er zich schuil hielden tegen de aanvallen van Hollandsche Staten.
Nauwelijks was zij weer uit hare puinen opgerezen of eene heiligschennende hand ontblootte haar van heuren eenigen tooi; namelijk: het zilveren vaatwerk en al de voorwerpen, noodig tot den dienst des Heeren. (16 februari 1742)
Rond het midden der 19e eeuw werd het nederig kerkje aanzienlijk vergroot met twee zijbeuken.
Het tamelijk uitgestrekt kerhof (sic) wordt nogal druk bezocht door de Mechelaars, daar het versierd is met een aantal fraaie grafkelders, waarin de laatste overblijfsels hunner bloedverwanten en vrienden berusten. Vooral dient hier aangestipt te worden de graftombe van de familie Empain.
Tot in 1829 heeft waarschijnlijk eene herbergzaal tot gemeentehuis gediend, aangezien in dit jaar tegelijk met de school een slechts zeer bekrompen raadshuis werd opgebouwd. Slechts in 1882 werd het tegenwoordige gemeentehuis, alsmede de onderwijzerswoning zeer bevallig in vlaamschen stijl opgericht.
Onder de merkweerdige woningen dienen nog aangestipt te worden: de Rendelbeekhoef, haar' naam ontleenende aan de beek, welke door hare landerijen spoelt; de Augustijnehoef, vroeger toebehoorend aan de paters Augustijnen; de witte hoef, hof ter Holsten, Chateau de Spange, vroeger versterkt kasteel; en het kasteel De Mot.

VIIII. Wegen en Waterloopen.

Vóór het jaar 1894 bestonden er in Leest enkel slijkerige en hobbelige straten, moeilijk voor de voetgangers, maar nog lastiger voor de trekdieren, wanneer er zware lasten te vervoeren waren. Op de grens tusschen Hombeek en Leest bevond zich vroeger eene breede baan, die nog een overblijfsel was der groote heirbaan ten tijde van Julius Cesar in België aangelegd.
In 1854 is men begonnen met de moerasachtige Mechelbaan door eenen Steenweg te vervangen. Langzamerhand is Leest met de overige omliggende gemeenlen (sic) door breede kasseiwegen verbonden. Alzoo heeft men in 1863 den steenweg gelegd van Leest naar Thisselt; in 1866 dien naar Hombeek; in 1880 dien naar Cappellen-op-den-Bosch langs de cappellebaan; in 1895 dien naar Heffen en Blaesvelt, langs de Blaesveltstraat.
In het Noord-Oostgedeelte, bijna de grens uitmakende tusschen Battel en Leest, kronkelt de Zennerivier door heerlijke beemden. Tot in 1890 waren de inwoners, naast de zenne gehuisvest, meermaals aan overstroomingen blootgesteld: Slechts van kleine dijken voorzien zijnde spoelde de zenne, bij hoogwatergetij heure waters buiten hare oevers, zoodat alsdan geheel de streek bij deze rivier gelegen onder water stond.
In 1890 heeft het Staatsbestuur een einde aan deze overstroomingen gemaakt met de Zenne te (~~voorzien van~~) verdiepen en te verbreeden en haar te voorzien van dikke en sterke dijken.
In 1892 heeft men over deze rivier eene ijzeren brug gelegd van omtrent 30 meters lengte en meer dan 60 000 kilo wegende.
Het water der Zenne, vroeger eenen overvloed van visch bevattende, verspreidt thans bij laag watergetij eenen verpestenden geur, ter oorzake van de vuile waters der stad Brussel, welke zich in deze rivier ~~uit~~storten.

De hulponderwijzer,	De Hoofdonderwijzer
[handtekening]	[handtekening]
J.C. Moons	**J. Dumont**

Kort commentaar

De auteurs

Jan Dumont werd geboren te Orsmaal-Gussenhoven (bij Tienen op 29-11-1851). Vanuit Zemst-Laar waar hij onderwijzer was, werd hij in oktober 1878 of net vóór de eerste schoolstrijd (1879-1884) benoemd aan de gemeentelijke school voor jongens en meisjes te Leest. Ook tijdens de schoolstrijd *bleef* hij er hoofdonderwijzer wat hem in conflict bracht met pastoor J.F. Vander Cruysen (1864-1891). Dit omdat de kerkelijke overheid de onderwijzers moreel verplichtte hun plaats aan een gemeenteschool op te geven. Daarop werd (in 1879) ook in Leest een gemengde parochieschool opgericht met als hoofdonderwijzer P.J. Hellemans die tot dan in Kraainem onderwijzer was aan de gemeenteschool. Na de schoolstrijd werd de parochieschool een '*aangenomen*' school. J. Dumont bleef hoofdonderwijzer (tot 1916) in de gemeenteschool en zijn tegenspeler werd zijn... hulponderwijzer die echter gauw overleed (1885). Gepensioneerd ging J. Dumont (in 1917) naar Evere waar hij (op 02-02-1931) stierf.

J. Constant Moons was Leestenaar (° op 19-11-1878) en werd onderwijzer gediplomeerd te Mechelen (1897) en tot hulponderwijzer benoemd te Leest bij J. Dumont. Nadat die op rust was, werd J.C. Teughels in januari 1917 tot hoofdonderwijzer benoemd aan de gemeentelijke jongensschool te Leest. Amper een jaar later overleed hij te Leest op (19-11-1918).

Datering en taal

Het stuk is geschreven op 23 maart 1903, uiteraard in de spelling van die tijd. Dat er zowel Zenne als zenne, Hombeeck als Hombeek staat, stoort. Het geheel leest vlot.

Onderwerp

Afgaand op de tussentitels behandelen de auteurs *negen* aspecten van Leest. Wie van de twee schoolmeesters welk onderdeel(tje) schreef, is niet meer te achterhalen. Ook hier een slordigheidje: 'uitgestrektheid' vernoemen ze in II en IV al spreken ze er natuurlijk maar één keer over: in IV.

Bronnen

Drie bronnen worden vermeld: 'kronieken' van de Leestse pastoor S. De Heuck (niet: d' Heucke), in Leest pastoor van 1773 tot 1812; Mechelse kronieken en ten slotte 'aanteekeningen', in casu een visitatieverslag, van aartspriester Antonius De Mol (die hier verkeerdelijk Petrus genoemd wordt). Blijkbaar hebben de beide onderwijzers deze stukken dus niet persoonlijk geraadpleegd. Zelfs koster-onderwijzer J.F. Van Vaerenbergh heten zij 'Van Vaeren*donck*' hoewel zijn naam (sinds 1801?) correct gebeiteld staat in de meest rechtse grafsteen in de buitenmuur van het koor. Mogelijk haalden zij hun kennis uit gesprekken met pastoor J. Verbist (1891-1911) en met burgemeester J Bernaerts (1888-1924).

Correctheid

In de tekst staan enkele onnauwkeurigheden. Over Leest wordt (in IV) gezegd dat het 'vroeger met Sempst, later met Hombeek en ook met Mechelen vereenigd' was. Mag het wat duidelijker? Kerkelijk werd Zemst wel eens de 'moederkerk' genoemd van o.a. zowel Hombeek als Leest. En ook bedienden enkele Hombeekse pastoors (van 1591 tot 1627) ook de Leestse parochie. Burgerlijk behoorde Leest (vanaf 1308 tot zeg maar 1795) zeker bij Mechelen. De auteurs schrijven (in VII) dat J. De Meester *tegelijk* burgemeester van Hombeek en Leest was. Dat is fout: Hombeek en Leest vormden nooit één enkele gemeente. Wel was Pieter Jan De Meester (° 1790, + 1847) de Leestse burgemeester van 1818 tot 1836 en bestuurde hij nadien Hombeek waar hij van 1836 tot 1847 burgemeester was.

Relevantie

Als eerste schets is dit werkje niet gek maar evenmin opzienbarend. Interessant lijken vooral de gegevens over het onderwijs, een 'eigen' materie voor de schrijvers. Dat ze (onder IV een aantal) grondbezitters en (onder VIII) hoeven en kastelen alleen maar vernoemen blijft jammer.

Drie generaties veldwachters te Nieuwenrode

François van der Jeught

Op 1 augustus 2005 ging Hoofdinspecteur van politie René Van den Brande op welverdiend pensioen als personeelslid van de Lokale Politie van de zone Kapelle-op-den-Bos – Londerzeel – Meise in de functie van wijkinspecteur van Nieuwenrode. Vóór de hervorming van 2001 was hij politieagent en inspecteur bij de gemeentepolitie van Kapelle-op-den-Bos en bediende hij Nieuwenrode als wijkagent. Tot eind 1989 was hij er veldwachter. Eigenlijk volgde hij zijn vader Emiel Van den Brande op die in september 1977 overleed en die de veldwachter was van Nieuwenrode gedurende 38 jaar.

Emiel Van den Brande had zijn vader Jan Baptist opgevolgd, toen die in 1939 eveneens als veldwachter van Nieuwenrode, na zijn 37 jaar dienst, de pensioengerechtigde leeftijd van 65 jaar had bereikt. Drie generaties veldwachters dus: een uniek gegeven in de geschiedenis van een (fusie)gemeente, in de geschiedenis van de (landelijke) politie.

Vooraf

Deze bijdrage beoogt geenszins de evolutie te schetsen van het politielandschap in de loop van de twintigste eeuw tot op de dag van vandaag tegen de achtergrond van drie generaties veldwachters. Evenmin is het de bedoeling de (re)organisatie van de politie en haar huidige werking te vergelijken met het veldwachterswerk van toen.

Onze maatschappij is trouwens dermate geëvolueerd, grootschalig, afstandelijk en ingewikkeld geworden dat ook de politie, als politiek orgaan, zich heeft moet aanpassen aan nieuwe noden en verwachtingen. Zij moest bijvoorbeeld professioneler worden en handelen, de tred kunnen houden met nieuwe fenomenen. Zo min als de structuur en de problemen in de maatschappij van vandaag te vergelijken zijn met deze van decennia geleden, zijn de taakinhoud en de vaardigheden van de veldwachter in een landelijke gemeente of van de politieman in een stad, niet meer te vergelijken met de eisen en verwachtingen van een politie-inspecteur vandaag. De veldwachters van toen hadden hun belangrijke plaats en functie in de gemeenten. De (r)evolutie in de maatschappij met zijn complexe problemen maakt dat een terugkeer naar (het stereotiepe beeld van) de functie van veldwachter irrationeel is. Toch heeft de hogere overheid bij de reorganisatie van de nieuwe politie zeker voor ogen gehad dat de lokale component ervan – de lokale politie - goed moet ingebed zijn in de gemeenschap, dat de functie van de wijkinspecteur en bij uitbreiding de wijkteams de hoekstenen zijn van de basisfilosofie voor de uitvoering van een degelijk politiewerk op mensenmaat. Dit nieuwe concept is gebaseerd op de zogenaamde gemeenschapsgerichte basispolitiezorg, een politiezorg gerealiseerd met aandacht voor en gedacht vanuit het standpunt van de inwoners. Wat dit aspect betreft is het mijn overtuiging dat, voor politiemensen van nu en morgen, nog veel te leren valt van de toenmalige veldwachters, bij wie vooral hun betrokkenheid dé essentie was van hun functie.

Deze bijdrage wil een schets zijn van drie generaties veldwachters in Nieuwenrode, voor een stuk als eerbetoon aan Jan Baptist Van den Brande, zijn zoon Emiel en zijn kleinzoon René, nu deze op pensioen gaat en waarmee onvermijdelijk een einde komt aan een bijna onafgebroken periode van bijna 100 jaar dat zij veldwachter en politieman waren in en van Nieuwenrode. Het was vooreerst dank zij de informatie van René Van den Brande, die ook zorgde voor de foto's, dat deze bijdrage tot stand kwam. Een hartelijke dank is bestemd voor burgemeester Leo Peeters, voor de faciliteiten die hij verleende voor m'n opzoekingen in het gemeentelijk archief en het gebruik van zijn rede ter gelegenheid van de begrafenis van Emiel Van den Brande. Dank ook aan Jean Craen, Jean Schaerlaeken, Frans Beukelaers en August Delestré voor hun verhalen.

De tweede veldwachter van Nieuwenrode: Jan Baptist Van den Brande (1874-1971)

Pas vanaf het einde van de 19de eeuw werd Nieuwenrode een zelfstandige gemeente en bleef dit tot in 1976, toen het met de fusie van gemeenten samensmolt met Ramsdonk en Kapelle-op-den-Bos. Voor 1875 behoorde het tot Meise.[13] De eerste veldwachter van het zelfstandige Nieuwenrode was Theodoor Nommers. Eind 1902, Nommers was dan 49 jaar, bood hij de gemeenteraad zijn ontslag aan omdat hij zijn ambt niet meer kon uitoefenen. Hij was vaak en langdurig ziek. De gemeenteraad aanvaardde zijn ontslag in zitting van 16 oktober 1902 en kende hem meteen een *hulpgeld* toe van 150 fr. per jaar, afgezien van een pensioen waarop hij recht zou hebben. De raad kende Nommers dit bedrag toe omdat hij de gemeente goede diensten had bewezen, hij als gehuwde nog vier minderjarige kinderen had en *in zeer geringen toestand van fortuin* verkeerde. Enkele dagen later, op 24 oktober 1902, overleed hij.[14]

[13] H. SPINAEL,*Nieuwenrode. Parochie 1140-1975. Gemeente 1875-1975*, Kapelle-op-den-Bos, 1974.

[14] Gemeentelijk Archief Kapelle-op-den-Bos, reg. gemeenteraadsbeslissingen van Nieuwenrode, 3 september 1902 – 13 augustus 1918, p. 3,4.

In dezelfde zitting van 16 oktober 1902 besliste het bestuur dat de nieuwe veldwachter een jaarwedde zou bekomen van 500 fr. en 50 fr. voor de aankoop van zijn eerste uniformstukken. In de volgende zitting van 20 november 1902 stelde de gemeenteraad de lijst van twee kandidaat-veldwachters op om spoedig de opvolger van Nommers te kunnen kiezen.[15] Er waren tien gegadigden: Jan Cleerbaut, Jozef De Muylder, Jan Baptist Van den Brande, Frans Van Herrewegen, Pieter Van der Trappen, Jaak Van Lier, Jozef Janssens, Casimir Van Roy en Jaak Wijns. Behalve Van Herreweghen, die in Beigem woonde, waren allen van Nieuwenrode.

Na twee geheime stemmingen werd als eerste kandidaat Casimir Van Roy (°Meise, 13 januari 1874) gekozen. Voor de tweede kandidaat waren eveneens twee stemmingen nodig. Nu werd Jan Baptist Van den Brande, (°Meise, 19 maart 1874) gekozen met vijf stemmen van de negen. Jaak Wijns kreeg vier voorkeursstemmen. Via de arrondissementscommissaris ontving de gouverneur van Brabant de raadsbeslissing met deze twee kandidaten.

Maar in zitting van 4 december 1902 moest de gemeenteraad van Nieuwenrode zijn vorige beslissing herzien.[16] De arrondissementscommissaris had de raad bij zijn brief van 26 november erop gewezen dat de procedure voor het opmaken van de lijst van kandidaten-veldwachters niet correct was gevolgd. Zij moest nu een keuze maken tussen Jaak Van Lier, Casimir Van Roy en Jan Baptist Van den Brande. Na de geheime stemming bekwamen Van Lier en Van Roy evenveel stemmen en werd Van Roy opnieuw als eerste kandidaat voorgesteld omdat hij van beiden de oudste was. Voor deze stemming mocht het raadslid Cauwenbergh niet aanwezig zijn, omdat hij de schoonvader was van Van Roy. Uiteindelijk werd Jan Baptist Van den Brande begin 1903 aangesteld en beëdigd als veldwachter van Nieuwenrode, hoewel hij de tweede kandidaat was.

[15] Idem, p. 5, 6.
[16] Idem, p. 7, 8.



Jan Baptist Van den Brande in veldwachtersuniform.

Het lijkt er sterk op dat de functie van veldwachter toen niet alleen zeer gegeerd was, maar ook een lokaal politieke, zeer delicate én belangrijke zaak was. Wat de jaarwedde van de nieuwe veldwachter betreft had de arrondissementscommissaris de gemeenteraad erop gewezen dat deze 600 fr. moest bedragen in plaats van 500 fr., omdat de provincieraad van Brabant dat reeds had bepaald op 6 juli 1900. De gemeenteraad van Nieuwenrode wou aanvankelijk zijn wedde gedurende het eerste jaar op 500 fr. houden, maar in zitting van 5 maart 1903 keurde zij uiteindelijk de weddeverhoging toch goed.[17]

Jan Baptist Van den Brande was de oudste zoon van Egidius (°Meise, + Nieuwenrode 9 juni 1924, oud 84 jaar)[18] en **Maria Anna Catharina Peremans** (+ Nieuwenrode 25 december 1931, 90 jaar oud), die woonden in de Veldstraat. Zij waren landbouwers.

Het echtpaar Van den Brande – Peremans had vier kinderen:

- **Jan Baptist**, °19 maart 1874
- **Maria Ludovica**, °6 juni 1877
- **Joanna Catharina**, °25 september 1878
- **Petrus**, °3 juli 1881.

Jan Baptist Van den Brande huwde **Joanna Maria Bulens**, afkomstig van Leest; het echtpaar kreeg acht kinderen:

- **Maria Anna**, °31 mei 1907
- **Maria Ludovica**, °13 oktober 1908

[17] Idem, p. 11.
[18] Egidius Van den Brande was de zoon van Jacobus en Regina De Cock, beiden overleden te Meise.

- **Joanna Catharina**, °30 juli 1909
- **Clementina Josephina**, °10 juni 1912
- **Emiel Theophiel Willem**, °13 februari 1914
- **Joanna Delphine**, ° 26 februari 1915
- **René Albert**, °1 juni 1917
- **Aline Catharina**, °27 oktober 1918

Joanna Maria Bulens overleed te Mechelen op 27 september 1943. Op 14 juni 1945 hertrouwde Jan Bapist te Nieuwenrode met **Maria Sylvia De Prins**, (°Nieuwenrode 15 december 1889, dochter van Antoon en Josephine Cloots). Zij was ongehuwd en herbergierster. Zij lieten hun huwelijkscontract opstellen op 6 juni 1945 voor notaris Nachtergaele te Londerzeel.

Jan Baptist Van den Brande overleed thuis, Veldstraat 11 op 15 september 1971 in de leeftijd van 97 jaar. Zijn zoon Emiel en Jeanne Van Corenbergh, de bediende op het gemeentehuis, deden de aangifte van zijn overlijden op de burgerlijke stand.

In de 37 jaar dat hij veldwachter was van Nieuwenrode had Jan Baptist Van den Brande een vast dagelijks schema. Eigenlijk was hij parttime veldwachter, want hij was ook landbouwer. Iedere dag ging hij 's morgens bij de burgemeester om de post op te halen, hem te informeren, van gedachten te wisselen. Dan begaf hij zich naar de gemeentesecretaris René Delestré, die thuis de administratie van de gemeente deed. Op dienst droeg hij steeds zijn kakikleurig militair uniform met kepie en een dienstpistool in een gesloten holster. Pas na 1945 zouden de veldwachters een donkerblauw uniform dragen. In de namiddag legde Jan Baptist zijn uniform af en was hij landbouwer en kweekte hij groenten. Rond 18.00 uur ging hij opnieuw naar de gemeentesecretaris.

Jan Baptist Van den Brande bereikte op 19 maart 1939 de leeftijd van 65 jaar en werd verplicht op pensioen gesteld. Hij had als veldwachter Nieuwenrode bediend van eind 1902 tot in 1939 of bijna 37 jaar. Toen waren de burgemeester, de gemeentesecretaris en de veldwachter de echte bestuurders van de gemeente. Voeg daarbij de pastoor en men heeft de notabelen van het dorp die iedereen kenden, alles wisten, alles regelden èn beslisten.

Hij was een zeer grote, rijzige en rustige man mét gezag. Het was voldoende dat hij een herberg binnenstapte waar de klanten wat moeilijk deden, om de rust te doen terugkeren. Op de kermis maakte hij zijn rondgang en dat bleek voldoende te zijn om incidenten te voorkomen. Hij was een kranig man. Tot op zeer hoge leeftijd fietste hij. Iedere zondagvoormiddag reed hij naar Kapelle om te kaarten met zijn schoonzoon **Jaak Troch** en zijn kleinzoon Paul in de herberg van *Bertha van Stieneke* in de Stationsstraat. Zonder veel moeite reed hij de statieberg op en tegen de middag keerde hij terug naar zijn woning aan de Veldstraat 123 waar hij bij zijn dochters woonde.



Jan Baptist Van den Brande zoals velen hem herinneren: per fiets en met een pijp. Op de keerzijde van deze foto en de volgende staat volgende tekst getypt: ***Meer dan negentig jaar oud met eenen velo van meer dan dertig jaar oud te Kapelle o/d Bos, de Statieberg op langs de Stationsstraat en meer dan enennegentig jaar oud langs de Molenstraat, 1965.***

Jan Baptist had zijn principes en een wat filosofische en relativerende kijk op het leven: zoveel jaren dagelijks het wel en wee meemaken in de gemeente en twee oorlogen ondergaan, waren hier zeker niet vreemd aan. Tegen een kennis van hem zegde hij eens, omdat die nogal op zijn centen zat: "*Jong, uw familie zit te wachten op uw dood, want eerder krijgen ze van u toch geen cent, terwijl die van mij hoopt dat ik nog zeer lang zal leven. Want met nieuwjaar deel ik al mijn geld uit; de volgende dag komt de facteur toch met mijn pensioen en dan heb ik weer verse sollen.*"

Over veldwachter **Jan Baptist Van den Brande** spreekt men nu nog met veel eerbied. Hij blijft in de herinnering als een man die als vanzelf autoriteit uitstraalde, waarvoor men gewoonweg respect en ontzag had.



Jan Baptist Van den Brande in de Stationsstraat.

Veldwachter Emiel Theophiel Willem Van den Brande, (1914-1977)

Op 24 april 1939 deden drie kandidaten op het provinciebestuur van Brabant te Brussel een examen voor veldwachter te Nieuwenrode: Jan De Mars, Jan Baptist Hermans en Emiel Van den Brande, de zoon van Jan Baptist. Zij slaagden en de arrondissementscommissaris drong bij het gemeentebestuur in zijn brief van 17 mei 1939 aan om *zoohaast mogelijk* hun kandidaten kenbaar te maken. In zitting van 30 mei van de gemeenteraad werd Emiel Van den Brande gekozen met zeven op zeven geldige stemmen als eerste kandidaat.

Jan Baptist Hermans (°2 juli 1912) werd gekozen als tweede kandidaat. Hij was de schoonbroer van Emiel en gehuwd met **Clementine Van den Brande**. Hij werd de veldwachter van Muizen. De definitieve benoeming van **Emiel Van den Brande** als veldwachter van Nieuwenrode door de gouverneur van Brabant, na gunstig advies van de arrondissementscommissaris en de procureur des Konings te Brussel, dateert van 28 juli 1939. Hij was dan 25 jaar.[19]

Hoewel Jan Baptist op pensioen was, bleef hij actief tot bij de aanstelling van zijn zoon. Méér nog, in de loop van 1939 dienden de oproepingsbrieven voor de mobilisatie rondgedragen en ging hij met zijn zoon mee naar al de gezinnen waar die brieven moesten betekend worden.

René Van den Brande, de andere zoon van Jan Baptist had ook examen afgelegd, slaagde en werd politieman in Vilvoorde.



Emiel Van den Brande in veldwachtersuniform en zijn broer René in uniform van de stadspolitie van Vilvoorde.

Emiel Van den Brande was net als zijn vader deeltijds veldwachter; ook hij was tuinder. Hij huwde met Jeannette **José Ooms**; het echtpaar kreeg vier kinderen, drie dochters en een zoon: René, die hem later zou opvolgen. Net als zijn vader was Emiel Van den Brande zeer nauw be-

[19] Gemeentelijk Archief Kapelle-op-den-Bos, reg. gemeenteraadsbeslissingen van Nieuwenrode, 19 december 1933- 22 september 1941.

trokken bij de gang van zaken in de gemeente en het bestuur. 's Morgens werkte hij thuis en op het land. In de namiddag was hij veldwachter, tenzij er bijvoorbeeld in de voormiddag een begrafenis was. 's Avonds, na hun dienst op het gemeentehuis, gingen de burgemeester, de gemeentesecretaris en de veldwachter "vergaderen" in de herberg *Bij **Tiske Moon*** in de Molenstraat, op enkele stappen van het gemeentehuis. Zeer waarschijnlijk werd daar méér afgesproken en beslist over de dagelijkse gang van zaken in de gemeente, dan in het college of de gemeenteraad.



Het college van burgemeester en schepenen met de gemeentesecretaris en de veldwachter poseren voor de laaste maal net voor de fusie van gemeenten in 1976.

De foto is genomen aan het toenmalige gemeentehuis van Nieuwenrode in de Molenstraat. Zittend van links naar rechts: Frans Doms, Frans Robberechts, burgemeester Jan Robberechts met sjerp, Jan Verbesselt en Louis Daelemans. Rechtstaand van links naar rechts: de gemeentesecretaris Frans Moerenhout, Kamiel Troch, Frans Tuyaerts, Jan Cooreman, Jan Gevaers en veldwachter Emiel Van den Brande

Kort na de fusie van gemeenten had de gemeenteraad van Kapelle-op-den-Bos in zitting van 18 februari 1977 zijn politiekader vastgesteld op drie veldwachters en werden zij in hun functie herbenoemd: **Emiel Van den Brande** vanuit Nieuwenrode, de veldwachter van Ramsdonk en deze van Kapelle. Het was de eerste legislatuur voor burgemeester **Leo Peeters**. Hij zag het wel zitten dat **Emiel Van den Brande** zou aangesteld worden als hoofdveldwachter, maar die weigerde omdat hij zich zou losgetrokken voelen van zijn Nieuwenrode.

Wie **Emiel Van den Brande** was kan niet beter getekend worden dan aan de hand van de lijkrede die burgemeester **Leo Peeters** uitsprak namens het gemeentebestuur bij zijn uitvaartplechtigheid op 7 september 1977. Op 2 september 1977, de avond van de braderij in Kapelle, was Emiel Van den Brande door een dom ongeval om het leven gekomen: hij hielp hooi laden en stond hoog boven de kar toen hij ongelukkig zwaar ten val kwam. Hulp kon niet baten.

In het informatieblad van de gemeente verscheen het *in memoriam*. Enkele citaten uit de (lange) tekst illustreren wie veldwachter Emiel Van den Brande was en wat hij voor zijn burgemeester (dan 27 jaar!), betekende.[20]

Een zeer droeve en nog steeds voor iedereen onbegrijpelijke gebeurtenis heeft ons hier vandaag samengebracht op het kerkhof te Nieuwenrode. Het is inderdaad onmogelijk zich te realiseren dat een man die voor onze gemeente zulk een buitengewoon medewerker was en door iedere inwoner als een innemend persoon geacht werd, voorgoed uit onze omgeving weggerukt is…..

…. Onze veldwachter, Miel Van den Brande, was een geliefd en zeer rechtvaardig figuur in onze gemeente,….

Zijn voornaamste streefdoel was het vermijden van konflikten zonder echter daarom bereid te zijn tot zwakke toegeeflijkheid en hij had het dan ook slechts zeer zelden nodig gebruik te maken van sanktionerende maatregelen. Overreding en geduldige motivering kwamen bij hem op de eerste plaats en daarom werd hij door iedereen geacht. De hele gemeente is verslagen bij dit heengaan. Wij verliezen aan hem een ware vriend met een warm en gemoedelijk hart, maar eveneens een onmisbare schakel om de toekomst van onze nieuwe gemeente uit te bouwen…..

…. Zijn verdiensten en zijn voorbeeld zullen ons echter bijblijven. Aan hem zal ieder van ons zich moeten spiegelen om een blijvende herinnering te bewaren aan zijn sympathieke verschijning en zijn sociale zin en hartelijke omgang over te nemen. Zijn nagedachtenis hoog in ere houden is dan ook een noodzaak en onze enige mogelijkheid om hem een warme hulde te brengen…..

Vriend Miel, Ik kende u reeds van jongsafaan, maar sedert ongeveer 8 maanden kwamen wij in een totaal nieuwe relatie te staan. Tesamen kregen wij de kans om te werken aan de uitbouw en de opgroei van onze nieuwe fusiegemeente. Een kans die wij beiden met veel enthousiasme aangevat hebben en waarvoor wij dan ook tesamen tot het uiterste wilden gaan. Gij waart de man die mij urenlang kon onderhouden over de levenswijze van de mensen van Nieuwenrode, die gij allemaal één voor één kende en die allen uw vrienden waren…. Gij waart een man op wie ik steeds kon rekenen.

Ik zal dan ook in de nabije toekomst nog meer dan vroeger gebruik moeten maken van uw eigenschappen: de gemoedelijkheid, de sociale zin en de redelijkheid hanteren bij de relatie met onze inwoners en dan ben ik er van overtuigd dat alles naar uw wens zal verlopen. Ik weet dan ook dat ik u daarmee het meeste hulde kan brengen. Op die manier zult gij uit Nieuwenrode niet verdwijnen, maar zal iedereen steeds uw toewijding indachtig blijven.

[20] Informatieblad Kapelle-op-den-Bos, 1ste jaargang, nr. 2 – september 1977.

Bij de opening van de gemeenteraadszitting van 16 september 1977 om 19.30 uur bracht burgemeester **Leo Peeters** een passende hulde aan de overleden veldwachter **Emiel Van den Brande** en verzocht hij de vergadering een minuut stilte in acht te nemen ter zijner nagedachtenis.

In punt 14 van deze zitting werden de nieuwe benoemingsvoorwaarden voor veldwachter goedgekeurd en in het volgende punt, de openverklaring van de vacante betrekking. Het was **Jean Craen**[21] die kort daarop werd aangesteld en in feite **Emiel Van den Brande** opvolgde. Ongeveer twee jaar was hij de veldwachter van Nieuwenrode.

René Van den Brande: van veldwachter tot hoofdinspecteur van politie

Voor hij eraan dacht om deel te nemen aan de examens voor veldwachter in de fusiegemeente Kapelle-op-den-Bos – Nieuwenrode – Ramsdonk, was **René Van den Brande** verschillende jaren werkzaam als technicus, eerst bij de N.V. Eternit, nadien bij Caterpillar Overseas S.A. in Grimbergen. Het idee om in de voetsporen van zijn vader te treden, was gekomen tijdens een ontmoeting met (voormalig) veldwachter **Jean Craen**, die op dat ogenblik de landbouwtelling in Nieuwenrode deed. Om te kunnen slagen in het toelatingsexamen bracht hij tijdens de avonden **René Van den Brande** wat elementaire kennis bij voor het ambt van veldwachter. De voorbereiding bestond voornamelijk uit het kunnen akteren van een degelijk verhoor, hoe men vaststellingen doet en om dat alles dan in een degelijk proces-verbaal te gieten. Daarnaast sleutelde Jean Craen wat aan Renés taalgebruik.

***René Van den Brande** nam deel aan de examens voor veldwachter in de loop van 1981 die toen plaatsvonden op het arrondissementscommissariaat te Jette en waaraan ook **Jean Schaerlaeken** en **Alex Spruyt** deelnamen. Alle drie slaagden zij en stelden zij hun kandidatuur voor de vacante plaats van de vierde veldwachter in Kapelle. Die aanstellingsprocedure leidde tot een zeer merkwaardig en uniek feit in de geschiedenis van de gemeenteraad van Kapelle-op-den-Bos, namelijk het stopzetten van een raadszitting zonder beslissingen. De gemeenteraad toen bestond uit de SP, VVB (Vlaamse Volksbelangen) en de CVP met een meerderheid van tien zetels voor de SP en VVB en negen zetels voor de CVP, de partij die vóór de fusie decennialang aan het bestuur was. In de nieuwe coalitie SP-VVB was Leo Peeters opnieuw burgemeester. De raad stond voor de opdracht om een keuze te maken tussen Jean Schaerlaeken, die eigenlijk op dat ogenblik dé gewenste kandidaat was voor het bestuur, Alex Spruyt en René Van den Brande.*

Het raadslid August Hermans, die behoorde tot de meerderheid, was niet stemgerechtigd omdat hij de schoonvader was van Jean Schaerlaeken. Bij de stemming kregen zowel René Van den Brande als Jean Schaerlaeken negen stemmen achter hun naam. De laatste dagen voor die gemeenteraad was al duidelijk aangevoeld dat het die uitslag zou worden, maar zelfs discrete contacten met enkele leden van de oppositie baatten niet om uit die verontrustende situatie te geraken. Bij staking van stemmen zou normaal de oudste, dus René Van den Brande gekozen worden als eerste kandidaat. Maar dat zag op dat ogenblik het bestuur anders, terwijl de toenmalige CVP vanaf de oppositiebanken de mogelijkheid zag de meerderheid in verlegenheid te brengen.

Het bestuur zat met deze stemming in een impasse en de zitting werd onderbroken. Kort daarop kwam de mededeling dat de gemeenteraadszitting was gestopt en iedereen verliet de raadzaal. De volgende punten op de agenda kwamen niet meer aan bod. Veertien dagen later werd de gemeenteraad opnieuw samengeroepen met als eerste punt op de agenda het ontslag van raadslid August Hermans, dat werd aanvaard en als tweede punt de aanstelling van Rom De Craen als zijn opvolger, dat ook werd goedgekeurd. Het derde punt was dan de verkiezing van de nieuwe veldwachter. Hierin kreeg **Jean Schaerlaeken** de tien stemmen van de meerderheid en **René Van den Brande** negen. **Jean Schaerlaeken** werd als eerste kandidaat weerhouden en werd in Kapelle de vierde veldwachter. Uiteraard kreeg dit ganse verhaal ruime weerklank in de pers.[22] Maar het gemeen-

[21] Jean Craen was achtereenvolgens veldwachter (5.9.1978), bij de omschakeling van landelijke naar stedelijke politie hoofdinspecteur (1.7.1988), dan hoofdinspecteur van eerste klasse (1.12.1997) en sedert 2001, bij de opstart van de Lokale Politie, hoofdinspecteur van politie eveneens met de bevoegdheid van officier van gerechtelijke politie.

[22] Artikels verschenen onder de titels: *Raadslid Hermans stapt op te Kapelle-o/d-Bos. Benoeming van veldwachter aan de basis*; *Kapelle-op-den-Bos heeft nieuw raadslid* en: *Kapelle kiest vijfde veldwachter*. Op de knipsels, in bezit van René Van den Brande, staan noch de naam van de krant, noch de datum vermeld.

tebestuur wou zeker ook René Van den Brande in dienst nemen en enkele maanden later, in zitting van 25 november 1981 stelde de raad de plaats open voor een vijfde veldwachter.

Daniël Beuckelaers was toen kandidaat en opnieuw ook **Alex Spruyt** en **René Van den Brande**. Tijdens de eerste stemming kreeg René Van den Brande 13 stemmen achter zijn naam en werd hij weerhouden als de eerste kandidaat. Alex Spruyt kreeg vijf stemmen en werd de tweede kandidaat.[23] Op 5 maart 1982 stelde de gouverneur van Brabant **René Van den Brande** aan als de nieuwe veldwachter na een gunstig advies van de arrondissementscommissaris en de procureur des Konings te Brussel. Op 25 maart legde hij, net als zijn vader en grootvader vóór hem hadden gedaan, de eed af in handen van de vrederechter van Wolvertem en was hij officieel in functie. [24]

Nieuwenrode jubelde. Vrienden en kennissen van René organiseerden buiten zijn weten om voor hem en zijn echtgenote een feest in de herberg "De Krak" *bij de Wijns* aan Donkerenham met broodjes en vooral veel drank. Een foto van die gebeurtenis prijkte in het café naast de toegang, tot de zaak enkele jaren geleden definitief sloot.

Na **Jean Craen**, had **Jean Schaerlaeken** voor ongeveer een jaar Nieuwenrode als veldwachter bediend. Van zodra **René Van den Brande** was aangesteld, werd hij de nieuwe veldwachter voor Nieuwenrode.

In de raadszitting van 23 november 1987 besliste het gemeentebestuur van Kapelle-op-den-Bos om te schakelen van zijn politiekorps van het landelijke type, zoals dat genoemd werd, dus bestaande uit veldwachters en een hoofdveldwachter, naar een politiekorps van het stedelijke type, m.a.w. onder leiding van een politiecommissaris-korpschef. De vijf veldwachters werden gemeentelijke politiepersoneel en kregen hun nieuwe graad na hun eedaflegging op 1 juli 1988 in handen van de burgemeester.



Feest bij de benoeming van René Van den Brande in café *bij de Wijns* op Donkerenham.

Vooraan zitten René Van den Brande en zijn echtgenote Marie-Louise Van Lier, Louis Goossens en Emiel Van den Bosch. Rechstaand achter Goossens is oud-burgemeester August Cooreman met naast hem Albert De Smedt. Achter Cooreman: Henri De Wael. Verder Camiel Haeck (een oud-rijkswachter), mevrouw Buelens, Arlette De Smedt en Nancy Hermans.

Achteraan Alfons Hermans, Felix Cloots, Henri De Wael, Clement De Hondt, Marcel De Smedt, de echtgenote van Henri De Wael, Jan Schellemans. François De Vadder, met de echtgenote van Jozef Puttemans en Jozef Polspoel, Fil De Hondt, Jozef Puttemans. Zittend op zijn hurken naast Emiel Van den Bosch is Lucien De Vadder, met rechts naar hem: August De Prins. Achter hem staat zijn echtgenote Margriet Lamberts, de uitbater het café Marcel Van Zaelen en zijn echtgenote Maria Symons.

René Van den Brande was nu plots politieagent. De graadkentekens van het veldwachterskorps werden vervangen door deze van de gemeentepolitie. Zijn voornaamste opdracht bleef niettemin in Nieuwenrode liggen. Wegens zijn aantal dienstjaren werd het mogelijk om, net als Jean Schaerlaeken, deel te nemen aan een intern bevorderingsexamen voor inspecteur van politie. Dat examen, dat René Van den Brande vooraf dagenlang verschrikkelijk zenuwachtig maakte en vele nachten slapeloos hield, werd gehouden op zaterdag 9 juni 1990 in het gemeentehuis. Hij moest en zou slagen, wat ook gebeurde. Samen met Jean Schaerlaeken werd René Van den Brande bevorderd tot inspecteur van politie in zitting van de gemeenteraad van 5 oktober 1990.

Jean Schaerlaeken volgde verder eenzelfde carrière als René Van den Brande en is sedert de opstart in 2001 van de Lokale Politie van de Politiezone Kapelle-op-den-Bos – Londerzeel – Meise als Hoofdinspecteur van politie werkzaam in het APA-ISLP-team (autonome politionele afhandeling van dossiers en het politie-informaticabeheer).

[23] Alex Spruyt trad in dienst van de gemeente Kapelle-op-den-Bos als redder in het gemeentelijk zwembad, nu *De Druppelteen*, en is er sedert vele jaren de beheerder van.

[24] Gemeentelijk Archief Kapelle-op-den-Bos, reg. gemeenteraadsbeslissingen van Kapelle-op-den-Bos, 1977, p. 50, 56,57.



René Van den Brande als Inspecteur van politie. (2001)

René Van den Brande bediende Nieuwenrode van bij aanvang van zijn ambt als veldwachter; dit bleef zo bij de omschakeling naar gemeentepolitie in de periode van het bestaan van de gemeentelijke politie van Kapelle-op-den-Bos.

Van bij de hervorming in 2001 naar de Lokale Politie in de meergemeentezone Kapelle-op-den-Bos – Londerzeel – Meise werden de voormalige inspecteurs van de gemeentepolitie ingeschakeld als hoofdinspecteurs, dus als leden van het middenkader. Bij de reorganisatie van 2001 werd het grondgebied van Kapelle-op-den-Bos – Londerzeel – Meise opgedeeld in 16 wijken, ieder met een wijkinspecteur. Rimpelloos maakte Réne Van den Brande die overgang mee: hij was inderdaad dé aangewezen politieman in dat nieuwe korps van 91 personeelsleden, politiemensen en administratief en logistiek personeel, om Nieuwenrode als wijkinspecteur te bedienen. De veranderingen die hij meemaakte in zijn carrière waren enorm: de intrede van de radioposten, patrouillewagens, nacht- en weekenddiensten, het volgen van opleidingen, en niet in het minst het onder de knie krijgen van de informatica. Het was gedaan met het notaboek, aangiften en klachten werden van nu af genoteerd met de PC. Toch kreeg René Van den Brande ook dat onder de knie en volgde hij mee de evolutie van PIP (politie-informaticaproject) naar het ISLP-systeem (integrated system for the local police) voor het aanmaken van processen-verbaal van aangiften en klachten.

De (politie)wereld die René Van den Brande kende van zijn grootvader, zijn vader en tijdens de eerste jaren van zijn dienst, veranderde spectaculair op korte tijd. Hij evolueerde mee en wel op bijzondere wijze, namelijk door zijn kennis en ervaring en de tradities die hij had meegekregen, in te passen en perfect te combineren met de vernieuwingen. Op die manier slaagde hij er iedere dag opnieuw in Nieuwenrode als wijkinspecteur te beheren, zijn inwoners te kennen, voor hen te zorgen, te bemiddelen, hen bij te staan. De oudere inwoners van Nieuwenrode noemen hem trouwens nog altijd *René van de champetter*. Omdat hij één van hen is. Slechts bij grote uitzondering was René in al die jaren eens niet aanwezig bij een begrafenis in Nieuwenrode om nadien de lijkwagen en het gevolg te begeleiden over het kruispunt aan *De Vier Armen*. Voor hem was dat van groot belang: de mensen moesten met een gerust hart over dat kruispunt kunnen.

De familietraditie, namelijk het werken op de boerderij en op het land, bleef **René Van den Brande** gans zijn loopbaan in ere houden. Het houden van koeien, later ook van Brabantse trekpaarden, ze kweken en verzorgen, het aanplanten van een boomgaard met oude fruitsoorten, was en is zijn passie. Hij was dan ook de enige die een uitgebroken paard of koe terug in de wei kon brengen en dit viel meer dan eens voor in de gemeente.

Op 1 augustus 2005 is Hoofdinspecteur René Van den Brande op welverderdiend pensioen. Hiermee wordt voor Nieuwenrode en voor de vele oudere inwoners die nog zijn grootvader en zeker zijn vader hebben gekend, een bijzondere periode afgesloten van drie bijzondere mensen, die voor hen in dienst en vooral ten dienste stonden.

François van der Jeught
Mechelen, 26 juli 20







Margaretha van Vlaanderen



't Ridderke

Trimestrieel heemkundig tijdschrift van Hoembeka
20ste Jaargang 2005 * Nr. 4 * oktober - december



Het gemeentehuis te Leest met de onderwijzerswoning geklasseerd en ook in een opgefrist nieuw kleedje.

verantwoordelijk uitgever: Ward De Kempeneer, Diepestraat 2, 2811 HOMBEEK tel 015 423326

afgiftekantoor
1980 ZEMST

DE KRINGWERKING

Met dit nummer eindigt de 20ste jaargang van dit tijdschrift van de heemkundekring. We willen niet pretentieus doen en gaan beweren dat dit vrij uniek is maar het steeds nog groeiend aantal lezers voor zo een klein heem - wat Hombeek en Leest toch is - bewijst dat de interesse voor de kleine plaatselijke geschiedenis en voor de lokale vertellingen en verhalen lang niet verdwenen is, integendeel.

We hebben nog veel plannen voor de toekomst. In 2007 zullen we het zilveren jubileum mogen vieren van onze kring en dat willen we niet in mineur doen. Veel staat op stapel maar veel is maar mogelijk dank zij uw sympathie en steun.

Daarom verwachten we ook dat ons ledental ook in 2006 nog zal stijgen. Aarzel niet en hernieuw vandaag nog uw abonnement op 't Ridderke.

Het lidgeld bedraagt ***12 €.*** *Aan onze ereleden en sponsors vragen we* ***30 €*** *(minimum). Een attest voor publiciteitskosten wordt op verzoek geleverd. Uw heemkundekring is U bij voorbaat dankbaar voor de waardering maar verdient het toch ook.*

de voorzitter

Christian de Meester de Ravestein

27 januari: statutaire vergadering in het Cultuurhuis, 20 uur

De statuten van de v.z.w. Hoembeka voorzien dat de 'werkende' leden jaarlijks bijeenkomen in een statutaire vergadering. Deze zal plaats hebben op vrijdag 27 januari 2006, in de bovenzaal van het cultuurhuis Leliëndael te Hombeek en vangt aan om 20 uur.

Agenda:

Het statutaire gedeelte:

1. Welkomstwoord van de voorzitter.
2. Beknopt verslag van het werkjaar 2005 door de secretaris en programma 2006 door de voorzitter.
3. Goedkeuring van de financiële verrichtingen en de eindafrekening 2005 door de penningmeester.
4. Goedkeuring van de begroting voor 2006.
5. Samenstelling van het bestuur.
   Volgens de nieuwe reglementering op de v.z.w. zijn de bestuurders automatisch in hun mandaat bevestigd tenzij ze zelf ontslagnemend zijn. Ontslagen en nieuwe kandidaturen worden ingewacht bij het bestuur voor 18 januari.
   Voorstelling van de kandidaat-bestuursleden en hun aanstelling door de leden.
6. Toelichting van de werking: redactie, archivering en raadpleging, informatica en website, Sinte-Mette.

Voordracht
In het tweede deel horen we de spreekbeurt door de heren **François Van der Jeught** en **Jan Meutermans** over **"Een moord in het Mechelse in de zestiende eeuw"**

Receptie
Tot besluit van de avond worden de leden een drank en broodjes aangeboden als welkom op deze eerste bijeenkomst van het nieuwe jaar 2006 !

NOORD – ITALIË

van Lombardisch koninkrijk tot culturele stadsstaten

Vicenza, Verona, Mantova, Cremona, Parma, Piacenza, Pavia, Milano, Bergamo



De kunststeden van de Povlakte zijn misschien geen klassieker zoals stedentrips in Toscanië, maar - hoe ongewoon ook - wat we zullen beleven op deze reis, is ongewoon schitterend. Na onze bezoeken aan de 'republieken' (?) Firenze en Venetië, verkennen we nu andere stadsstaten van Noord-Italië waar machtige potentaten (tirannen) een oogverblindende hofhouding wisten op te bouwen. Dat was zeker het geval met de Gonzaga's in Mantua, de Farneses in Piacenza en Parma, de Visconti's in Pavia (het kasteel en de chartreuse) en de Sforza's in Milaan. De relatie met onze eigen geschiedenis (Bourgondiërs en Habsburgers) is ook verbluffend. Onze bloedeigen Margaretha van Parma zal nooit ver verwijderd zijn van onze volgweg. Vooral de renaissancecultuur vinden we terug in de bouw- en schilderkunst zoals ze nergens anders te ervaren valt. Een onverbeterbare aanvulling dus aan onze bezoeken van Firenze en Venetië.

Deze Hoembekareis met vluchten Ryanair vanuit Charleroi en aankomst in Bergamo gaat van dinsdag 14 maart (vertrek om 4.00 uur) tot en met zondag 19 maart (aankomst om 23.00). In Italië worden we opgewacht door onze buschauffeur die met ons zes dagen rondtoert in de Povallei langsheen de genoemde kunststeden.

We overnachten in prima hotels: eenmaal in Hotel Leopardi ★★★★ in Verona, en telkens tweemaal in de hotels Palacio Maria Luigia ★★★★ in Parma en Parco Borromeo ★★★★ in Cesano Moderno bij Milaan.

De inschrijvingen zijn reeds gedaan tijdens de laatste vergaderingen van december. De 36 deelnemers mogen zich aan een culturele maar ook ontspannende belevenis verwachten die onze twee vorige Italiaanse reizen zeker zal evenaren.

HOE Men **BE**ter **KA**n reizen !

Enkele data's voor 2006

vrijdag 10 maart :	**voordracht Italië**
dinsdag 14 – zondag 19 maart:	**reis naar de Noord-Italiaanse kunststeden.**
zondag 23 april:	**Erfgoeddag, Hombeekse kunstenaars stellen werken voor.**
maandag 1 mei:	**Dauwtrappen**
vrijdag 5 mei:	**voordracht**
vrijdag 26 – zaterdag 27 mei :	**reis naar Nederland**
vrijdag 23 juni:	**ledenfeest met animatie in de spiegeltent op Expoel**
zondag 27 augustus:	**fietstocht**
vrijdag 1 september:	**voordracht**
zondag 17 september:	**Ernest Claesreis naar Zichem**
zondag 5 november:	**Sinte-Metteviering**
vrijdag 8 december:	**algemene vergadering**

Waar treffen we mekaar en waar kan men raadplegen ?

Elke donderdagavond staan de deuren van Hoembeka wagenwijd open voor alle leden. Dit geeft hen de gelegenheid mekaar te treffen en de bezoekers worden zelfs graag een tasje koffie of een thee aangeboden. Ge kunt er terecht met al uw vragen over Hombeek en over uw voorouders uit Hombeek of uit de onmiddellijke omgeving. De leden van de archiefwerking, die op die avonden ook actief (geacht zijn) bezig (te) zijn, helpen u graag. Maar schrik er ook niet voor terug zelfs maar een gewone babbel te komen doen. Voor wie ernstiger wil opzoeken, staan onze parochiedossiers en andere archiefstukken ter beschikking.

Kom op een donderdag eens neuzen in het Hoembeka-archief tussen 19.30 uur en 22.00 uur

Errata:

In het vorige nummer stond foutief op pagina 81 onder de foto van meester **Jan Dumont**: "Hoofdschoolgebied Leest" en "23 Maart 1903, Mechelen". Dit moet worden: "Hoofdschoolgebied Mechelen" en "23 Maart 1903, Leest".
Op pag. 84 in de tekst over '**J. Constant Moons**' moet de naam **J.C. Teughels** vervangen worden door die van **J.C. Moons**.

HET GEBEURDE IN 2005



Wim Mariën werd passend gevierd voor zijn 60-jarig priesterjubileum.
Meerdere jaren reeds heeft deze rasechte Hombekenaar zijn roots teruggevonden. Na de '*op-rust-stelling'* als deken van Sint-Rombouts is hij wellicht nog nooit zo actief geweest. Opgegroeid met de Hombeekse jeugd in Chiro, trad hij na de humaniora in het seminarie en werd in 1946 gewijd. Zijn eremis in de parochie-kerk was de eerste belangrijke naoorlogse gebeurtenis. Een schitterende carrière stond hem te wachtten als retoricaleraar in het Sint-Romboutscollege, directeur in het Sint-Josefcollege van Aarschot en als zeer gewaardeerde parochieherder van de Mechelse kathedraal. Na een zeer drukke activiteit met grote verantwoor-delijkheid in de scholengemeenschap en veel sociale bewogenheid en inzet in het parochieleven, vond hij het nog lang niet genoeg. Zijn gedrevenheid om in een ver van optimale sfeer getrouw het verlangen van enkelen te voldoen brengt hem ertoe bijna dagelijks vol overtuiging de mis te lezen in Hombeek, Leest en Heffen. De zondagmis in onze parochie is een erezaak en hoe hij de actualiteit in de homilieën vertaalt, verraadt dat de pit bij deze 85-jarige er nog lang niet uit is.
De heemkundekring heeft in hem een echte bondgenoot gevonden. Hij schreef in vloeiende stijl vele verhalen voor het kringblad en maakte de geschiedenis van de Hombeekse jeugdbeweging "Van MAP naar CHIRO" voor ons vijfde jaarboek. Een bijzondere man, niet gewoon maar buitengewoon. Verdiende waardering.

100 jaar de kapel in de Bankstraat







In september werd door de burenkring een luisterrijke viering op touw gezet voor de honderdste verjaring van het kapelleke van O.L.Vrouw van zeven Weeën in de Bankstraat. We schreven hierover reeds ter gelegenheid van Erfgoeddag in april dit jaar ('t Ridderke nr.2, 2005). Ongelukkiglijk viel de viering op dezelfde dag als Open Monumentendag waarbij Hoembeka zeer eng betrokken was en de handen meer dan vol had met het openstellen van de tuinen van Expoel.

In Memoriam





Drie van onze trouwe leden zagen we op een korte tijdspanne van ons heengaan.
Frans (Jef) De Wit, echtgenoot van Aline Van Den Branden. Langere tijd verhinderd zelf actief deel te nemen, liet hij Aline graag iets opsteken van het Hombeekse verenigingsleven bij de kring: de vergaderingen en voordrachten, de feesten en de reizen in het bijzonder.
Een paar weken nadien werden we een tweede maal geconfronteerd met het toch nog onverwachte overlijden van zijn broer **Frank De Wit**. Hij genoot met volle teugen van de zoveel onvergetelijke momenten die hij met de reisgenoten beleefde bij het bewonderend beschouwen van zoveel moois aan natuur of architectuur. Bij het rijkelijk tafelen in vaak bijzondere atmosfeer kon hij zichtbaar genietend zitten tippen aan een glaasje lekkere wijn. Hij vergat de woordenvloed maar zijn innerlijke genot kon hij op zo een mystieke wijze overbrengen op zijn omgeving dat iedereen even intens meegenoot.
Gerarda Mariën vertelde zo dikwijls: "Ik zou twintig jaar jonger moeten zijn, dan zou ik met jullie wel actiever kunnen meewerken." Slechts een deel van de teksten die ze schreef, zijn gepubliceerd. Ze wist zoveel, ook van horen vertellen door haar ouders en grootouders. Zo werden feiten en gebeurtenissen zelfs uit de tweede helft van de 19de eeuw weer levendige taferelen. Een uiterst merkwaardige vrouw met een onverwoestbaar optimisme die in al haar verhalen het komische zo wist te belichten dat een sombere belevenis, een drama of een tragedie op een pastorale ging lijken.

We missen hen allen.

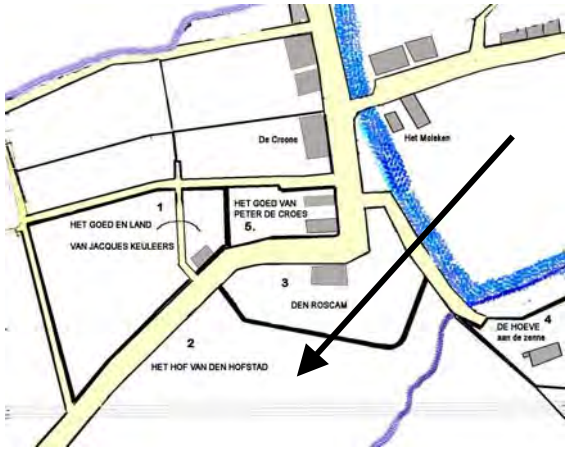
De metamorfose van het dorp
deel 4

Ward De Kempeneer

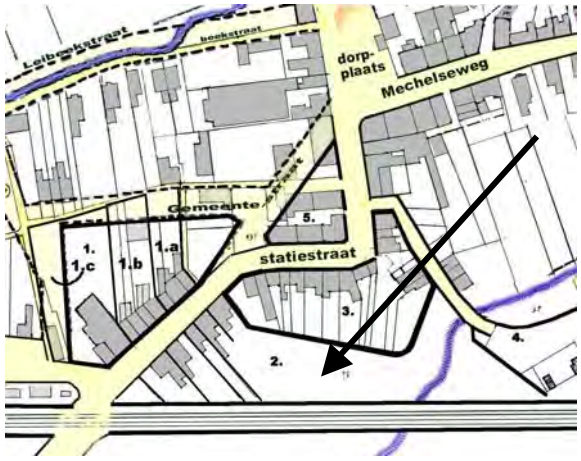
Vooraf

In de drie vorige afleveringen konden we ervaren hoe, na de aanleg van de spoorweg en vooral na de bouw van een station, een onbebouwd stuk land in de kom van het dorp een begeerde bouwgrond was geworden. Nu zijn er daarop meer dan 50 appartementen gebouwd met ook de residentie "Hoogland". Het perceel kreeg rond 1900 zeer grote aantrekkelijkheid voor handel en in de toenmalige Statiestraat kwamen herbergen, een feestzaal, een '*elektriekzaak*', een smid en een ijzerwinkel, een schrijnwerker en een winkel voor schoeisel, papierwaren en rookgerief. De noordzijde van deze straat kreeg een eerste gesloten bebouwing.
Dit alles beteft het **perceel onder nummer 1** van de schetsen hieronder.

De overzijde van de Statiestraat werd ook bebouwd en kreeg eveneens een handelsactiviteit. De evolutie hiervan althans voor het deel kortst bij de spoorovergang gelegen (nu Frans Reyniersstraat 2 tot 10), bespreken we in deze aflevering. Het betreft **perceel onder nummer 2** van de schetsen hieronder.



Schets naar Van Accoleyen (1712)



Schets naar gemeenteplan (1957)

Het perceel onder nummer 2
Dit perceel maakte deel uit van een uitgestrekt herengoed in het Eglegembroek dat het "Hof Van den Hofstad" genoemd werd. Wellicht had het zijn naam gekregen van **Geeraert Van (den) Hofstad** die in de 14de eeuw ook ander goed van de Berthouts had verworven. Het goed was in de middeleeuwen in handen van een tak van de vermogende familie **Schooff**. Van de laatste, **Joanna Schooff,** is het na 1630 vererfd via haar man, **Charles Van Laethem,** aan **Gaspar Le Cock**. In 1712 noemt Van Acccoleyen in zijn kaartboek de heer **Lecocq van Liefkenroe** als eigenaar. De huurders zijn dan **Peter Van de Zande** en na hem zijn zoon **Cornelis**.

Begin van de 19de eeuw is **Laurent Dussart** en vervolgens zijn zoon, **Christian** eigenaar. **Barbara Cornelia Dussart**, dochter van Christian, huwde een Mechelse advocaat, **Jacques Fremie**. Van hen ging het goed op hun zoon **Jan Bt. Fremie** die notaris maar ook gemeentesecretaris van Hombeek was van 1833 tot 1875. Het werd verhuurd aan diverse vreemde families onder meer aan een kunstschilder maar ook korte tijd aan de Hombeekse stationschef. In 1876 begon de verkoop van percelen uit het voormalige herengoed "Van den Hofstad". Een Brusselse nijveraar, **Eduard Day-Cool,** zou in 1880 het oude gebouw hebben afgebroken en er de "villa Windsor" op gebouwd zoals we die nu nog kennen. Twee jaar later stierf hij en zijn zoon **George J. Day**, advocaat te Schaarbeek, heeft de villa verkocht aan de familie **De Preter-Hertsens**, nijveraars te Mechelen. Ze verhuurden het huis en in 1905 verkochten ze het aan de weduwe **Melanie Gielis-Moons**, nijveraarster te Mechelen. Zij heeft er blijkbaar twee jaar gewoond. Op haar beurt verkocht ze het goed aan **Jan Bt. Clement Daems-Doms**, aannemer te Mechelen.

In Hombeekse handen

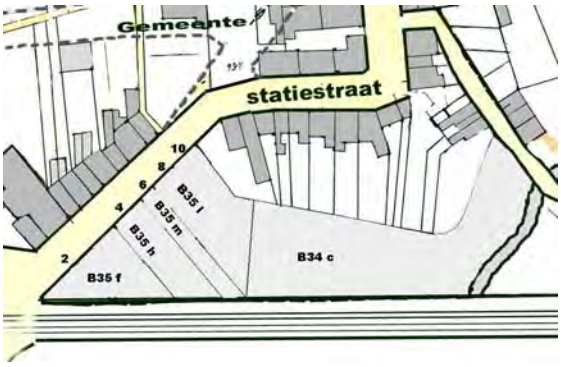
Na het overlijden in 1909 van de Mechelse aannemer **Jan Bt. Clement Daems-Doms** ging Windsor over op zijn weduwe die het in 1919 verkocht aan twee Hombeekse zusters; **Lieza** en **Wis Van Steenwinckel**. De eerste was gehuwd met **Louis Stroobants** en de tweede met **Frans Jacobs**. Ze splitsten de villa in twee met twee aparte ingangen en dito opritten voor ieder woonst.



Villa Windsor waaraan de gronden, Fr. Reyniersstraat van nr. 2 tot nr. 10, ooit behoorden.

De omliggende landbouw- en weidegronden in Eglegem bleven grotendeels in handen van de vroegere grootgrondbezitters of hun erfgenamen.

In 1835 werd een stuk grond van ca een half hectare van het oude herengoed afgescheiden door de aanleg van de spoorweg. Fremie werd voor een deel onteigend door de Maatschappij der Belgische Spoorwegen die deze grond gebruikte voor de nieuwe spoorbaan zelf. Toch bleef bijna 36 are liggen aan de overzijde van de spoorweg. Een deel hiervan lag tegen de Statiestraat en kreeg einde van de 19de eeuw ook meer handelswaarde.



De aan de straat gelegen bouwgronden werden gevat onder het kadasternummer B35 c maar nadien opgedeeld onder de nummers B35 f, B35 h, B35 m en B35 l. Het perceel B34 c lag niet tegen de straat maar paalde aan het Broekstraatje. Het werd omschreven als een 'hooiland'. Eerst verkocht de heer Fremie het perceel (B35 f) als bouwgrond tegen de bareel gelegen. Dat gebeurde in 1877. De gebroeders Doms, bakkers in Hombeek, hebben er een winkel op gebouwd. In 1897 werd het tweede stuk (B35 h) verkocht aan de weduwe van Jan Bt. T'Sjoen die een tweede huis bouwde. Datzelfde jaar nog kocht Jan Bt. Bertens een derde perceel (B35 m) en bebouwde het. Als laatste heeft Willem Govaerts, de latere secretaris van de gemeente, het vierde en grootste perceel gekocht (B35 l) van 690 m² maar ook alle achterliggende grond (B34 c) met een oppervlakte van 1.869 m². Hij bouwde tweemaal; eerst een herberg met zaal en nadien een herenhuis.

Vijf gezinnen kwamen er bij in de Statiestraat begin van de eeuw. Ook de Maatschappij der Belgische Spoorwegen bouwde een woning. Deze lag bij het nieuwe station, kort bij de bareel. Ze was bestemd voor de hoofdbareelwachter. Er kwamen destijds in Hombeek meerdere bareelwachters. Alle wegen, ook de landwegen, die door de spoorweg werden doorgesneden kregen aanvankelijk een overweg, al dan niet bewaakt. Waar bewaking was, werd het zogenaamde "ruthuisje" gebouwd waarin de bareelwachters of –wachtsters woonden met hun gezin.

Herberg NAPOLEON nadien schilderswinkel vroeger Statiestraat 41 nu Fr. Reyniersstraat 2

Bij ons relaas over de bakkers van Hombeek zagen we hoe Frans Doms uit een Elewijtse bakkersfamilie met zijn twee zonen, Henri (1830-1893) en Jan Baptist (1834-1899), zich in Hombeek vestigden[1]. Dit gebeurde midden 1800, kort nadat het spoor er gekomen was. Hun activiteit ontplooiden ze in de Bankstraat tegen de gemeenteschool in een huis dat ze bouwden op grond van advocaat Fremie. Het was een zeer schuchter begin van handel met een kleine houtoven en een winkeltje waar brood en andere voedingswaren verkocht werden. In 1880 kochten ze de grond en werden volle eigenaar. De bakkerszonen bleven ongehuwd en hun nichtje Marieke Buelens, die in Hombeek met René De Witte getrouwd was, heeft ze bijgestaan en werd later eigenares.

De gebroeders Doms kochten ook nog en eveneens van Fremie een stuk grond van 425 m² tegen de bareel en bouwden er een nieuwe winkel met herberg op. Dat gebeurde in 1878. De herberg was

[1] **Zie 't Ridderke, *Honderd jaar bakkerij in Hombeek*, 15de jaargang, nr.1 van 2000, blz.16 en 17.**

waarschijnlijk ook bedoeld als winkel voor brood en voedingswaren maar of bakker Doms er zelf ooit gewoond heeft, is onwaarschijnlijk.

De herberg kreeg de naam "Napoleon" en de eerste uitbaters waren **Jef Vekemans** (1834-1909) en **Virs Schaerlaecken** (1938-1908). Die bleven er niet lang wonen en in 1892 verhuisden ze naar de nieuwe herberg met winkel aan de overkant, de latere winkel van "Sjof"[2]. Na hen heeft er begin 1900 de weduwe **Catharina Verhaeren - Van Capellen** gewoond met haar dochter Amelie. In 1901 kwam er **Judo Frans Teugels** (1884) en **Maria Theresia Meert** met hun twee dochters Leonie (1907) en Louisa (1910). Ze woonden er [3] tot 1911 maar niets duidt erop dat er in het huis toen nog handel gedreven werd.

Juliaan Kops (1871-1913), de onderchef van het station, woonde er na hen. Hij was afkomstig van Leopoldsburg en gehuwd met **Joanna Maria Bulens**. Het gezin telde zes kinderen van wie er vijf in Hombeek geboren zijn tussen 1897 en 1904. Na de dood van haar man in december 1913 is de weduwe, zolang de oorlog duurde, in Hombeek blijven wonen. In juni 1919 verhuisde ze naar Muizen[4].

De herberg wordt schilderswinkel

H**endrik Dons** was als dertigjarige kort voor de eerste wereldoorlog naar Hombeek gekomen met zijn hoogzwanger vrouwtje, **Filomeen Van Praet.** Ze waren beiden afkomstig van Tisselt en namen in augustus 1913 hun intrek in het huis dat bekend was als de herberg "Het Zonneke" op de Mechelse weg en wellicht heeft hij daar een schilderswinkel ingericht. Het huis werd door de oorlog zwaar beschadigd. Daar is in september 1913 hun eerste kind Filomeen Dons geboren.



Hendrik Dons is er niet blijven wonen en verhuisde in april 1915 naar een woning in de Statiestraat[5]. In 1918 kocht hij van **René De Witte – Merie Buelens**, erfgenamen van de bakkers Doms, het huis aan de bareel.



Het huis met de schilderswinkel. Hendrik Dons had het linker raam vervangen door een groter etalageraam. De foto dateert van 1983, bij de liquidatie.

Daar is het gezin 'van de schilder' blijven wonen en daar groeiden de vier kinderen op.

Filomeen (1913-2001),
Melanie (1915),
Frans (1919-2001)
Tonny (1921).

Filomeen was onderwijzeres en bleef ongehuwd.

Melanie (°1915) is getrouwd met **René Van Lint** (°1914) en ze hebben 5 kinderen: **Harry (**°1940), **Herman** (°1943), F**rans (**°1947), **Godelieve** (°1950), **Tony** (°1952), **Mia** (°1954).

Ze woonden eerst bij de ouders in de Statiestraat waar de twee oudsten geboren zijn, dan verhuisden ze naar de Diepestraat 7 en bouwden een nieuw huis in dezelfde straat.

Frans (1919 –2001) huwde **Virginie Solie** (°1922) en werkte eerst mee in de zaak van zijn vader. Ze woonden aanvankelijk thuis in maar hebben van

[2] **Zie 't Ridderke, *De metamorfose van het dorp,deel 3*, 20ste jaargang, nr.1 van 2005, blz.6 en 7.**
[3] **Hoembeka-archief, Bevolkingsboeken 1881, B29, 1891 B29, 1901 B35.**
[4] **Hoembeka-archief, Bevolkingsboek 1911 B46.**
[5] **Hoembeka-archief, Bevolkingsboek 1911 A 13. Daar werd vermeld dat het gezin naar B 36³ verhuisde. Dit zou in het huis van beenhouwer Louis Goovaerts zijn in de Statiestraat.**

1954 tot 1982 de café en zaal "De Leeuw van Vlaanderen" uitgebaat tegenover het ouderhuis. Hun vier zonen zijn: **Willy** (1949 -1979), **Karel** (°1950), **Tony** (°1952), **Luc** (°1954).

Tonny was gehuwd met **Paula Keuleers.** Ze bouwden ook in de Diepestraat waar ze woonden met de kinderen **Annemie, Hilde, Hans** en **Eric.**

'Henri van de schilder' (Hendrik Dons) was een rustige en vrij zwijgzame man die zich sociaal sterk engageerde in meerdere verenigingen. In de Harmonie St.-Martinus was hij zeer actief en van augustus 1937 ook bestuurslid. In 1972 overleed hij in de hoge leeftijd van 87 jaar. Zijn vrouw, Filomeen, die zeven jaar jonger was, volgde hem juist zeven jaar later. Hun dochter Filomeen bleef nog een tijd in het huis wonen. Midden de jaren tachtig werd het verkocht aan Karel Diddens die het afbrak en een nieuwe dubbele woning bouwde.



De dubbele woonst in de Frans Reyniersstraat 2 van Karel Diddens.



In 1963 vierden het echtpaar Henri Dons en Filomeen Van Praet hun gouden huwelijksjubileum. Deze foto werd genomen voor de woning en schilderswinkel. Naast hen (links op de foto) hun dochter Filomeen en hun zoon Frans met echtgenote Virs Soli, (rechts van hen op de foto) hun dochter Melanie met echtgenoot René Van Lint en hun zoon Tony met echtgenote Paula Keuleers.
Hun kleinkinderen Harry Van Lint (bovenrij 2), Herman Van Lint (middenrij 1), Frans Van Lint (middenrij 2), Godelieve Van Lint (onderrij 5), Tony Van Lint (onderrij 9) en Mia Van Lint (onderrij 3).
Willy Dons (onderrij 10) , Karel Dons (onderrij 7), Tony Dons (onderrij 2) en Luc Dons (onderrij 6).
Annemie Dons (middenrij 12), Hilde Dons (onderrij 4), Hans Dons (onderrij 8), Eric Dons (onderrij 1).

Het huis T'Sjoen, vroeger Statiestraat 39 nu Fr. Reyniersstraat 4



Rechts de woning van T'Sjoen (Statiestraat 4), dan een open perceel ook door de wwe. T'Sjoen gekocht en links een deel van de woning Bertens (Statiestraat 6)

Het bewaken van de overwegen en bedienen van de barelen heeft werkkrachten, uit Brabant maar ook uit de Vlaanderen, in Hombeek doen belanden. Dat gebeurde ook met Jan Bt. T'Sjoen. Hij kwam als dertigjarige uit Wannegem-Lede waar hij in 1852 geboren was. Hij werd bareelwachter in het dorp, de belangrijkste spooroverweg wat hem de tittel opleverde van opperbareelwachter. Zijn logement vond de jonggezel in de herberg "A La Commerce" bij de schrijnwerker 'Dore van Meulemakers' (Theodoor Teughels) in de Diepestraat. Daar leerde hij de jongere zus van de cafébaas kennen. Louise Teughels was de dochter van 'Tist van Meulemakers', de schrijnwerker van Leest. Ze trouwden in 1887.

Jan Bt. T'SJOEN (°Wannegem-Lede 1852, † 1895) en Ma. Ludovica Teughels (°Leest 1858, † 1924) hadden vier opgroeiende kinderen. De jongsten, een tweeling stierf kort na de geboorte.
1. **Stephanie** (1888-1980) x **Frans Emiel Jacobs** (1885-1927)
2. **Arnold** (1890- 1953) x **Marguerite Martiny**
3. **Modest** (1891-1980) ongehuwd
4. **Delphine** (1893-1967) x **Henri Taverniers** (1885-1959)

Het gezin woonde eerst in de Diepestraat maar na de bouw van het station werd er ook een woning voor de bareelwachter gebouwd en het gezin nam daar zijn intrek Maar in 1895 sloeg het noodlot zwaar toe. De bareelwachter stierf vrij plots aan een hartinfarct (angina pectoris), slechts 43 jaar oud. In zes maand verloor Louisa Teughels, in de volksmond bekend als "Lewis Tjoen", haar man en ook de kort daarvoor geboren tweeling. Ze bleef als weduwe over met vier kinderen tussen twee en zeven jaar.



Weduwe 'Lewis Tjoen' met haar vier kinderen

Ze nam de verantwoordelijkheid op voor haar gezin en kocht in de Statiestraat grond, ook van Fremie, en zette er een nieuwe woning op[6]. De kost verdiende ze als kleermaakster. Dag en nacht moest ze werken om er door te geraken. Ze had klanten in Hombeek, Leest en Mechelen. Ze had te Mechelen de "fijne naad" geleerd of de zogenoemde "haute couture". Vooral voor de betere kleding kwamen bijna alle Hombekenaren bij haar terecht. Er waren soms 14 communiekleders in bestelling. Ook haar twee dochters, Stephanie en Delfine werden ingeschakeld. Daarenboven waren er nog andere leerlingen of naaisters in dienst, zoals Therese Stroobants (Trees van Smeres), Celine Vekemans (Celine van Lis), Stans Put en anderen. De klanten moesten ook komen "passen". Dat gebeurde meestal op zondag. Dan kon gemakkelijker verlet worden en dan was men toch iets meer opgekleed en opgefrist. Daarom werd die dag de kachel van 's morgens vroeg hoog-rood gestookt. De boerinnen kwamen dikwijls al van

6 **Hoembeka-archief, Bevolkingsboeken 1901 B34, 1911 B45, 1920 B48,**

voor de vroegmis. Sommigen goed gewassen, anderen met een reukje, maar dat moest erbij genomen worden. In die tijd was er uitermate veel handwerk aan de klederen. Ze werden bovendien van binnen gevoerd, er kwamen baleinen in de taille (voor de slanke lijn), ook aan de hals en nek voor de rechtstaande kraagjes, heel veel plooitjes, passement (belegsel tot versiering) en galons, om de opsmuk met pareltjes niet te vergeten. Dit zou nu niet meer betaalbaar zijn. Voor sommigen moest gedragen kleding hermaakt worden. Alles moest dan losgetornd worden. Van deze oude kledij werden dan korte broekjes voor de jongens of voorschootjes voor de meisjes gemaakt. Bij de veelvuldige bezoeken aan de naaister werd dikwijls het wel en wee besproken en 'Lewis Tjoen' werd veel in vertrouwen genomen. Ze was een vertrouwenwekkende persoonlijkheid die haar beroep met liefde uitoefende. Met haar tweelingzuster Eugenie ging ze soms naar Brussel om zich op de hoogte te houden van de nieuwe mode. Het was prettig werk maar vaak zenuwslopend, vooral omdat alles steeds tegen vooropgestelde tijden klaar moest zijn. Ook haar twee zonen werden ingeschakeld. Arnold en Modest moesten de afgewerkte kleding bij de klanten brengen. Dit gebeurde te voet, in alle hoeken van Hombeek.

In 1914, bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog, was haar zoon Arnold aan het front. Met haar drie andere kinderen, Stephanie, Modest en Delphine trok ze op vlucht naar Holland, naar Den Haag. Het beviel haar daar zeer. Ze naaide er ook maar niet meer zo intens als in Hombeek. Haar zoon Modest werkte bij een antiquair en werd grotendeels de kostwinner. Ze hield heel veel van Holland en was er zelfs graag gebleven, was het niet dat haar oudste zoon terug uit de oorlog kwam. Haar huis in Hombeek was tijdens de bezetting ingenomen door Duitse gendarmes. Bij haar thuiskomst vond ze het terug, niet alleen berooid van de ganse inboedel en meubilair, maar ook nog erg beschadigd. Er was vooral schade aan de vloer door het hout kappen binnenskamers. Kranig en werklustig als ze was werkte ze zich er terug bovenop. Ze stierf plots, op 14 mei 1924, aan een hartaanval, op de leeftijd van 65 jaar.

Haar oudste dochter Stephanie was intussen met **Emiel Jacobs** getrouwd. Ze woonden eerst in het huis van 'Zjang Maat' (Jan Teughels) naast 'De Leeuw van Vlaanderen' [7] maar bij zijn benoeming als koster van Wolvertem verhuisden ze naar daar in 1923.
Het gezin **Emiel Jacobs – Stephanie T'Sjoen** telde drie dochters, de oudste, Louisa, werd nog in Hombeek geboren, de tweede, Constance in Wolverten en de derde Emilienne terug in Hombeek nadat haar vader plots overleden was.

Connie Jacobs vertelt hierover:
" ***In mei 1927 werd vader ziek en stierf vrij plots. Moeder was in verwachting en kwam terug naar Hombeek. Ze ging inwonen bij haar moeder, broer Modest en zuster Delfine. Daar werd dan het derde meisje, Emilienne, geboren. Delfine trouwde met Henri Taverniers en is in Schaarbeek gaan wonen.***

Mijn nonkel Arnold was tuinbouwkundige en werkte in Ukkel en na de oorlog eerst in de tuinbouwschool van Vilvoorde en daarna in de Rijkstuinbouwschool van Melle. Hij trouwde op latere leeftijd met de weduwe Margiet Martiny. Op kerstdag 1953 kwam hij jagen te Hombeek. Bij Dore van Meulemakers hadden de jagers nog een pint gedronken. Hij zette zijn fiets tegen de muur en zakte in mekaar. Hij stierf thuis aan een hartstilstand. Hij werd in Mariekerke begraven".



Stephanie T'Sjoen met haar drie dochters

Twee dochters trouwden uit.
Louisa trouwde in 1943 met **Victor Verhelst** en ging naar Deurne wonen en in 1961 verhuisde **Emilienne** naar Mechelen.

In 1980 stierf **Stephanie Jacobs-T'Sjoen** en ook haar broer **Modest T'Sjoen**. **Connie Jacobs** en **Georges Nachtergaele** zijn in de ouderlijke woning blijven wonen met vooral veel herinneringen aan

[7] **Zie 't Ridderke, *De metamorfose van het dorp,deel 3,* 20ste jaargang, nr.1 van 2005, blz.16.**

Modest T'Sjoen die een zeer begaafd kunstenaar was, schilder en beeldhouwer.



De woningen nu in de Frans Reyniersstraat nummers 4 en 6, eertijds de huizen van T'Sjoen en Bertens

In 1982 werd het ouderlijk huis afgebroken en op de grond ervan samen met de braakliggende grond ernaast werd een nieuwe woning opgetrokken.

Het huis Bertens, vroeger Statiestraat 37 **nu Fr. Reyniersstraat 6**

Het derde stuk grond dat Fremie verkocht was 200 m² en naast de vorige koop gelegen. **Jan Bt Bertens** (1857), *ajusteur* in het Arsenaal, bouwde er een nieuwe woning op in 1898. Hij was met zijn echtgenote **Henriiette Van Horenbeeck** (1860) naar Hombeek komen wonen begin der tachtiger jaren.



Jan Bt. Bertens en Jetteke Van Horenbeeck, beiden van Mechelen maar burgerden goed in. Ouders van meester Emiel en van Jan Bertens

Ze
kasteel Wolputte een woning tegenover diens landhuis op de Mechelse weg.

Ze hadden zes kinderen van wie één kort na de geboorte stierf:
Emiel Bertens (1883-1962)
x **Maria Theresia Van Cauwenberghe**
Herman Bertens (1886, † 1915)
Frans Bertens (°1888, † 1907)
Maria Bertens (1895-1952)
x **Egied Muyldermans**
Jan Bertens (1901-1973)
x **Fien Sijmons**

Emiel werd de latere hoofdonderwijzer van Hombeek. Herman diende bij het 24ste Liniebataljon onder de eerste wereldoorlog. Hij sneuvelde te Leysele in 1915 en werd te Oost-Vleteren begraven.
Frans was student aan de normaalschool en stierf op 19-jarige leeftijd.
Jan, de jongste zoon huwde met Finne Sijmons en bleef in het ouderlijke huis wonen



De achterzijde van de woning Bertens met deel van de achterbouw van het huis van de secretaris Wilem Govaerts

Vader Bertens was een man die sterk meeleefde in de volksgemeenschap en maakte graag plezier. Hij was bij de kerkzangers, hielp bij het toneel, was actief lid van de fanfare. Hij verafschuwde een pintje of een jeneverke niet.

Emiel Bertens schreef in zijn dagboek:
Zodra de kinderen 's Zondags naar het bed waren, kwam vader, die al enige herbergen bezocht had samen met vrienden van het hoogzaal of van het toneel, dan naar huis om moeder te halen om hem te vergezellen nog enkele herbergen te doen. Het was een gebruik dat vader de versgetapte pint bier aan moeder overhandigde. Zij raakte effekes met de lippen de rand van het drinkglas, blies het schuim weg en liet een golfje in de mond vloeien Er was nauwelijks een daling van het heerlijke na te speuren. Bierke, plezierke !

Werkelijk, het bier kon als een tovermiddel vreugde en plezier scheppen. De blozende kaken getuigden dat bier in bloed kon veranderen ... zoals in Cana water in wijn.

Vader Bertens werkte in het Arsenaal te Mechelen en zijn zoon Emiel schreef verder:

Als kleine knaap heb ik vader en de vaders van mijn speelkameraadjes naar hun werk weten gaan, naar het werkhuis van de staat waar machines en wagens voor de ijzerenweg gemaakt en gerepareerd werden. Men noemde die werkplaatsen het arsenaal. Te 6 uur 's morgens trokken de arsenaalmannen uit de straat in de richting van Mechelen waar de werkhuizen stonden. Ze gingen allen te voet, met wilgen blokken aan de voeten die op de steenweg klonken als de paardenstappen, in de stille morgenuren; de schoofzak aan het oor van een zinken koffiestoop en over de pols van de linker hand geslagen; een voorraad boterhammen voor een hele dag, een dag van twaalf uur, het was wijzerke-rond toen ze weer thuis kwamen.

Er verliepen vele dagen dat de kinderen hun vader niet zagen, alleen des zondags kon vader ons op de knieën laten paardje rijden. Mijn vader was geen roker, maar zijn maat over de deur de lange Van Erp had onafgebroken zijn neusbranderke met koperen muts, in de mond. Een neusbranderke was een stenen pijp, waarvan een groot gedeelte steel afgebroken werd.

Ten jare zoveel werd een speciale trein voor de arsenaalmannen van hier en over de hele lijn van Dendermonde, ingezet, deze trein kreeg bij het volk de naam van "bloktrein" omdat de reizigers blokken droegen, de wagens hadden geenszins de vorm van de nieuwe ingevoerde treinen voor grote afstanden die in één adem Antwerpen - Brussel deden en omgekeerd en als Bloktreinen aangetekend stonden.

Het arsenaal van Mechelen was het eerste werkhuis van de staatsspoorwegen. In Hombeek waren een aantal inwonende arsenaalmannen, die er hun stiel uitoefenden, mijn vader was smid en ander was paswerker, maar men zei ajusteurder, schilder, schrijnwerker, ketelmaker, kopergieter, garnierder enz.

Over zijn jeugd schreef Emiel Bertens:
Enkele dagen voor kermis vroegen wij ons af, hoeveel kermisgeld wij zouden krijgen om naar de foor te gaan. We kregen enkele centen van moeder maar deze was zo wat naar de zuinige kant, daarom bedelden wij ook eens bij vader. Daarenboven kreeg ik, als misdienaar, enkele centen van mijnheer de onderpastoor voor bewezen diensten. Vanwege de buurvrouw zouden wij eerder een cent gekregen hebben dan van onze kermisgenodigden, die stadsmensen waren schoon gekleed, als rijke mensen en volgens hun daden waren het platzakken.

…en bij de kinderspelen hoorde destijds ook het steltlopen. Hierover schreef Emiel Bertens:

Vader hielp mede stelten maken. Rechte sterke stokken. Een driehoekig plaatje als steunpunt voor de voet. Deze plankjes werden aan de stok bevestigd op weinig afstand van het steunpunt. Om het evenwicht te bewaren werden de stokken dicht tegen het lichaam gehouden.

In 1928 huwde de jongste zoon Jan met 'Finne van de Wash' (Sijmons) dochter van Edward Sijmons en van Leonie Spoelders[8]. Ze kwamen bij hun ouders inwonen [9] en daar werd in november 1928 hun dochter **Elza Bertens** geboren.

In 1929 stierven beide ouders, vader in februari en moeder in November. Maria Bertens, zuster van Jan, huwde in 1941 met Egied Muyldermans en ging naar Kapelle-op-den-Bos wonen.



Het gezin Jan Bertens – Finne Sijmons met Elza.

Jan Bertens was kunstzinnig. Hij zocht een beroep in de kunstrichting en ging te Mechelen beeldhouwen studeren. Eerst heeft hij het beroep van sculpteur uitgeoefend maar stapte over naar het tekenen van kantmotieven. Hij werkte voor Amerikaanse joden. Toen deze bij het

---

[8] **Zie 't Ridderke, *De metamorfose van het dorp,deel 2,* 19de jaargang, nr. 4 van 2004, blz. 108 en 109.**

[9] **Hoembeka-archief, Bevolkingsboeken 1901 B33, 1911 B44, 1920 B47, 1930 B48**

begin van de tweede wereldoorlog moesten vluchten, verdween ook de werkgelegenheid.

Van zijn prille jeugd had hij een bijzondere belangstelling voor taal. Dit bleek reeds toen hij in de plaatselijke lagere school met volle aandacht de taallessen volgde, doch bij de rekenlessen meer oog had voor de vogeltjes in de vrije natuur. Hij was een dromer en voor de praktische kant van het leven had hij geen oog. Zijn vrije tijd bracht hij door met lezen maar ook met dichten en tekenen.



Jan Bertens: zelfportret

De ideeën en onderwerpen voor zijn gedichten ontsproten bij hem op de meest onverwachte momenten. Kwam één of andere poëtische gedachte bij hem op, dan noteerde hij dat onmiddellijk, zelfs 's nachts, op gelijk wat hij in handbereik had.

Hun dochter **Elza Bertens** huwde met **Frans Binst** en hebben eerst in het ouderlijk huis gewoond van 1956 tot 1960. In 1957 stierf hun moeder en in 1973 volgde Jan Bertens haar in de dood. Elza en Frans woonden eerst in de Bankstraat (oud huis Ceulemans) waar hun zoon Stefan in 1960 werd geboren. In 1966 verhuisden ze naar de Spoorwegstraat waar ze een nieuw huis bouwden.

In 1978 werd het ouderlijk huis Bertens afgebroken en verrees de nieuwbouw zoals we die nu kennen. **Stefaan Binst** huwde met **Beatice Knops** en heeft daar eerst nog gewoond.

De huizen van de secretaris, vroeger Statiestraat 33 en 35 nu Fr. Reyniersstraat 8 en 10

Er bleef nu nog één groter bouwperceel van Fremie over in de Statiestraat. Het betrof B 35 [i] met een oppervlakte van 690 m². Bovendien lag er nog de minder aantrekkelijke achtergrond die zich uitstrekte tot aan de Leibeek en uitgaf op het Broekstraatje naast 'de Sjeure' (Louis De Nijs). Het betrof B 34 [c] met een oppervlakte van 1.869 m² en gecatalogeerd als een hooiland. Deze beide percelen werden gekocht door een pas getrouwd jong koppel **Willem Govaerts** en **Amelie Van Doren**, de later gemeentesecretaris van Hombeek.

Govaerts en Van Doren, twee geëngageerde politieke families.

Zowel de vader van Willem Govaerts als de vader van Amelie Van Doren speelden in de Hombeekse politiek een grote rol, zij het in tegengestelde kampen. Daar waar vader **Guilliam Govaerts** (1827-1900) overtuigd katholiek was, was vader **Jef Van Doren** (1850-1912) een fervent liberaal. Beiden waren ze jarenlang schepen van Hombeek en Van Doren zetelde ook als provincieraadslid. In de beruchte schoolstrijd van 1880 zal de jonge dynamische Van Doren de oude boer Govaerts van 'de Torekens', die men algemeen 'de Lemme' noemde, wel menigmaal de stuipen op het lijf gejaagd hebben. Toch klikte het tussen de kinderen van deze twee voorname families die mekaar politiek rivaliseerden. De tijden waren in 1900 toch al wat gaan bekoelen en het Hombeekse 'Romeo en Juliaverhaal' kreeg wel een happy-end.

Jef Van Doren was een uitgelezen zakenman. Hij had zich ingewerkt op de Plein als aangenomen kind in de familie Wouters en deed goede zaken vooral door de verkoop van de nieuwe landbouwmeststoffen en bestrijdingsmiddelen. Hij was zelf ook boer en paardenfokker. Als zesentwintigjarige kwam hij in 1878 in de gemeenteraad onder burgemeester Ceulemans. Van 1904 tot 1908 was hij schepen. Over hem schreef meester Emiel Bertens het volgende in zijn dagboek:

"De man die op bescheiden wijze veel bijgedragen heeft om kunstmesten en de landbouw aan te wenden was Jefke Van Doren. Hij was boer-, herenboer, hengstenhouder, herbergier en handelaar. Hij was gemeenteraadslid en heeft in de provincieraad gezeteld. Doordat hij zelf boer maar ook handelaar was, kon hij concreet handelen. Hij bezat het monopool van de Peruguano. De boeren kenden in die tijd het bestaan en het nut niet van de guano, Jefke Van Doren zou het hun leren, hij nodigde ze

afzonderlijk uit om op zijn akkers te komen zien, wanneer de aardappelen geplant werden met guano gekruid. De boeren eigenlijk wat wantrouwig van aard, geloofden hem wel maar hun ontbraken de middelen, het geld om nieuw plantgoed en meststof aan te schaffen, de durf om nieuwe banen op te gaan.
- "Kom alles bij mij halen: plantgoed uit Holland en guano, zonder te betalen, ik ben overtuigd van een overvloedige oogst in vergelijking van vorige jaren, wij zullen afrekenen na de opbrengst van de oogst"
Aldus is het gebruik van guano in Hombeek begonnen. Het is van dan gebleken dat de guano een voortreffelijke meststof was voor aard-appelen.

Jef Van Doren (1850-1912) was getrouwd met **Thérèse Vermeulen** (1852-1919), de dochter van koster Pieter Jan Vermeulen en van Amelie Slachmuylders, uit de Diepestraat.
Ze hadden vier kinderen:
- **Amelie** (1873-1923) echtgenote van **Willem Govaerts** (1873-1951)
- **Jozef** (1874-1920), handelaar en echtgenoot van **Alida Van Causbroeck.** De weduwe is na zijn dood met **Jef Van Der Goten** (1896-1971) van Blaasveld hertrouwd. Ze woonden op het Heike in de Schoorstraat en hadden er een herberg met zaal "De Blauwvoet".
- **Eduard** (1876) met **Maria Francisca Goovaerts**. handelaar en landbouwer op de Plein tegenover de Meistraat.
- **Paula** (1882) echtgenote van **Frans Vervoort** (1882), stationchef in Hombeek.

Zijn oudste dochter trouwde dan in 1899 met **Willem Govaerts**, de zoon van 'de Lemme', boer op de Torekens en echtgenoot van **Sophie Van Steenwinckel** (1832). Er waren slechts twee kinderen in dit gezin; Willem en Ida. **Ida Govaerts** (1875) was onderwijzeres en trouwde met de latere hoofdonderwijzer **Alfons Mariën.**



Willem Govaerts, de latere secretaris van Hombeek hier op de boerderij van zijn ouders en samen met zijn zuster Ida Govaerts de latere echtgenote van hoofdonderwijzer Mariën.

Een handelszaak met zaal.

Het ziet er naar uit dat **Willem Govaerts,** die met de oudste dochter Van Doren trouwde, in de voet-stappen wilde treden van zijn schoonvader en hij begon een handel. Hij bouwde in de Statiestraat een herberg met polyvalente zaal. Het is goed vergelijkbaar met de herberg en zaal die zijn schoonbroer op het Heike bouwde en waar **Jef Van der Goten,** die met de weduwe Van Doren huwde, de handel in landbouwproducten nog lange tijd verder zette.

De naam van zijn herberg is niet bekend. Het magazijn of de feestzaal stond in verbinding met de herberg. Wellicht werden daar zeer vroeg ook toneelvoorstellingen gehouden. Willem was zeer actief bezig met muziek en operettes en kon daarbij rekenen op zijn grote vriendenschaar zangers in het kerkkoor.



Reconstructie van de herberg met zaal van Willem Govaerts

Deze bouw dateert van 1900. Niets liet voorzien dat alles een snelle wending zou krijgen. Secretaris Meysmans sukkelde met de gezondheid en begin 1901 is men op zoek gegaan naar een nieuwe secretaris van de gemeente. Burgemeester De Saegher was goed bevriend met de Govaertsen. Einde juni van dat jaar werd Willem Govaerts benoemd. Dat betekende dat hij als ambtenaar moest afzien van zijn handelspraktijken. We weten niet of de zaal nog verder gebruikt werd als feestzaal. Er was recent al een nieuwe zaal gekomen: "De Leeuw van Vlaanderen" waar de Stroobantsen café hielden. In1906 werd nu ook bij Dore Meulemakers (Theodoor Teughels) in de Diepestraat een nieuw werkhuis aangebouwd dat ook voor feestzaal dienst deed. Dit kan wel een reactie geweest zijn op het vertrek van zijn eerste gast, Bertus Van Thienen, die de zaal van Willem Govaerts is gaan huren en daar een eigen schrijnwerkerij is begonnen[10].

[10] **Hoembeka-archief, Bevolkingsboeken 1901 B32, 1911 B40, 1911 B41, 1920 B45**

Alles wijst erop dat de secretaris in het woonhuis is gebleven tot hij in 1913 de zaal afbrak en op die plaats voor hem een nieuw huis bouwde. In 1914 heeft hij met het gezin het nieuw huis betrokken.

Van Thienen heeft dan in de oudere woning gewoond tot 1923 en kocht toen zijn eigen huis aan de overkant waar het schrijnwerkerbedrijf werd ingericht[11]. Dan heeft **Fons Van de Wouwer** in het huis gewoond met zijn vrouw **Rika**, beter bekend als 'Rika van den Hollander', samen met hun vier oudste kinderen. Ze hielden er herberg aan de linker zijde maar ook viswinkel rechts. Fons reed overdag met een stootkar de dorpen rond als visventer. Tegelijkertijd woonde in een klein annex het gezin **Van Wemmel** met drie kinderen.

Eind der twintiger jaren wenste de secretaris zijn schoonzoon, John Van Erp, deze woning te laten betrekken. Toen Van de Wouwer weigerde te vertrekken, werd de oplossing gevonden in een eerste 'sociale woningbouw' door de gemeente. Op de Hombekerkouter (ter hoogte van de huidige KWB sportterreinen) lag een overschot van de oude Zennebedding. Daarop werd een betonnen kot gezet, zonder verlichting, zonder water of toilet. In dit slecht geïsoleerd bouwsel heeft het gezin met zes kinderen gewoond tot het in de vijftiger jaren tot krot verklaard werd en kort daarop afgebroken.

John Van Erp (1904) was de zoon van Jaak Van Erp en Maria Gijsen. In 1929 huwde hij met **Maria Govaerts** (1901).
Ze haden vier kinderen:
Ida (1931), Jan (1932), Clara (1937), Hugo (1941).

John was meubelmaker en werd zelfstandige handelaar in meubelen vanaf 1933. Toen werd ook een meubelwinkel gestart. Dat hij tijdens de oorlog een schepenzetel had begeerd, werd hem niet in dank afgenomen. In 1945 woonde het gezin in bij de '*oude secretaris*' in het aanpalend huis tot ze in 1951 naar Antwerpen verhuisden.

John zijn zuster **Sophie Van Erp** (1909) en haar man **Cyriel Selleslagh** (1904-2000) zijn er komen wonen. Zij heeft de meubelzaak verdergezet en haar man Cyriel was postbode. Haar vader **Jaak Van Erp** (1877-1966) en haar veel jongere ongehuwde broer **Richard Van Erp** (1922- 1982) woonden van 1949 bij hen in.

Jaak was bestuurslid en muziekleraar bij de muziekaatschappij Sint Martinus. Op 2 januari 1966 werd hij aan het huis van schilder Doms, bij het oversteken van de straat, gegrepen door een auto en overleed aan de opgelopen verwondingen.

[11] **Zie 't Ridderke, *De metamorfose van het dorp,deel 3*, 20ste jaargang, nr.1 van 2005, blz. 8.**

Het gezin **Cyriel Selleslagh**. en **Sophie Van Erp** telt drie kinderen:
Maria Selleslagh (1937) x **Jozef Sarens**
Jan Selleslagh (1944)
Rita Selleslagh (1947) x **Harry Rottiers**

In het huis wonen nu nog Jan Selleslagh en zijn moeder Sophie Van Erp.

Een woning van stand voor het gezin van de secretaris



Naast de woning van 1900 verscheen in 1913 het herenhuis.

Zoals gezegd werd in 1913 de zaal afgebroken en vervangen door een riante woning. Om wat aan gevelbreedte te winnen onderhandelde de secretaris met zijn buurman Bertens. Die had naast zijn woning een pad van ongeveer één meter breed dat naar de achtertuin leidde. De ruil bestond erin dat Bertens voor het voetpad een bredere achtertuin verwierf.

De secretaris is zeer actief gebleven in het verenigingsleven, zowel als koorzanger, liefhebber zowel van toneel als van muziek maar hij stond ook bekend als een natuurmens en een verwoed jager. Hij was ook belast met het toezicht op Eglegem, een natuurgebied met weiden, bossen, grachten en sloten.

Onconventioneel, goedlachs, grappig en zeker zeer communicatief, trof men hem aan waar wat te beleven viel en de cafébazen zagen hem gaarne komen. Louis Buelens vertelde over hem:

Als ge van het gemeentehuis iets nodig had - een bewijs of een getuigschrift – dan moest ge dat bij

de secretaris gaan vragen. Die vond men doorgaans niet op het gemeentehuis maar wel in het café bij Roos van Meulemakers.
's Anderendaags mocht ge dan wel uw document op het gemeentehuis gaan afhalen; alles lag daar dan netjes klaar.


Secretaris Willem Govaerts (1873-1951)

In het gezin van **Willem Govaerts** (1873-1951) en **Amelia Van Doren** (1873) waren
5 kinderen:
Willem Govaerts, (1900) trouwde 1925 met
Margaretha Van Beneden, (1899).
kinderen:
1 **Elza Govaerts** (1925) x **Leon Cailloux**
2 **Maria Govaerts** (1928) x **Julien Gerard**.
3 **Jan Govaerts** (1933) x **Maria Thijs** xx
Joanna Van Der Krieken
Maria Govaerts, (1901) trouwde in 1929 met
John Van Erp (1904)
Jan Govaerts (1903) trouwde met
Clara Suzanne Van Aerde
Alfons Govaerts (1910-1954) trouwde in 1948
Henrica Devries.
kinderen:
1. **Anna Geert Govaerts**
2. **Stefan Govaerts**
3. **Heine Govaerts**
Anna Francisca Govaerts, (1912) x 1939
Albert Frans Leys (Ekeren 1914)

In juni 1938 nam de secretaris als 65-jarige ontslag om gezondheidsredenen. Er was wel meer aan de hand. Enerzijds de politieke wisseling met opkomend flamingantisme zinde de secretaris niet en anderzijds hadden de nieuwe bestuurders een eigen kandidaat op het oog. Govaerts melde zich herhaaldelijk ziek en de oude ziekelijke burgemeester Edward Lauwers werd gedwongen in te grijpen en stelde Louis Wuyts, de secretaris van Leest, aan als dienstdoende secretaris. Er werd een spelletje gespeeld van kat en muis en ridicule beschuldigingen werden als argument gebruikt om de secretaris Govaerts in diskrediet te brengen. Zo was er een vaudeville over een paar laarzen die al dan niet vervreemd zouden geweest zijn. Govaerts wist te bewijzen dat die "botten" hem toebehoorden als opzichter van het Eglegemgebied maar naar verluidt zou hij ermee gelachen hebben en gezegd: "Ze kunnen mijn botten …."

Wuyts werd uiteindelijk toch benoemd op 29 april 1939. Hij bleef de oorlogssecretaris en werd tot ontslag gedwongen op 3 september 1944 wegens collaboratie.

Willem Govaerts beleefde een rustige oude dag in zijn woning in de Statiestraat. De laatste jaren woonde zijn zoon Alfons nog bij in en ook zijn dochter Maria met haar man John Van Erp en de kinderen. In 1951 stierf de oude Hombeekse secretaris op 77-jarige leeftijd. Zijn schoonzoon verhuisde met het gezin naar Antwerpen en het huis werd verkocht.

In 1953 werd **Frans Van Den Eede** de nieuwe eigenaar**.** Hij ging er wonen met het gezin maar ook met **Jaak Van Erp**, zijn schoonvader uit het eerste huwelijk





Frans Van Den Eede (1906-1992) was de onderstationcchef in Hombeek, weduwnaar van **Maria Van Erp** (1906-1938) en gehuwd met **Victorine De Nijs** (1908-1984).

Het gezin telde vier kinderen:

Gerard Van Den Eede (1938)
x **Beatrijs De Valck**.1942
Ida Van Den Eede (1940)
x **Lucien Van Geel (**1939)
Freddy Van Den Eede
x **Maria Verhoeven**
Frans Van Den Eede
x **Imelda Hermans**



Frans Van Den Eede met dochter Ida en zoon Freddy op terugweg van de "foor" in 1944.

Ze hebben 40 jaar in het huis gewoond en de kinderen zijn daar uitgetrouwd. In 1992 stierf vader Frans en het huis werd verkocht in 1994 aan dokter **Dirk Stockman** en **Marleentje Van den Bossche.**

Zij hebben verbeteringswerken laten uitvoeren en de gevel laten opfrissen zodat deze mooie woning zijn oud aspect terugkreeg.

In februari 2002 verhuisden ze naar Londerzeel en verkochten het huis aan
Jan Verlinden en **Barbara Cvek**..

Jan is aangesloten sportman bij de bekende Mechelse voetbalploeg, K.V.Mechelen en Barbara is medisch afgevaardigde. Haar vreemde naam is van Hongaarse oorsprong en komt uit de periode der twiniger jaren toen haar grootvader als kleine jongen met Hongaarse kinderen naar België was gekomen.

Het Ruthuis



De Maatschappij der Belgische Spoorwegen bouwde het 'ruthuis' voor de bareelwachter.
Jan Baptist T'Sjoen woonde er eerst met zijn gezin. Zijn vader, Angelus T'Sjoen (°Nekere1826) kwam in 1892 van Oyck inwonen tot november 1893 toen hij naar Audenaarde ging wonen. In 1895, na de plotse dood van **Jan Bt. Tsjoen**, verhuisde zijn vrouw naar haar nieuwgebouwde woning in de Statiestraat[12].

In mei 1896 kwam er het gezin **Felix Buyl – Marie Impe** met 4 kinderen. Hij was opzichter van de ijzerwegen[13].

In augustus 1897 kwam er de nieuwe Hombeekse bareelwachter **Peter Jan Van Den Eede** (1875) in 1900 getrouwd met **Sarafien Vekemans**.
Ze hadden twee dochters:

Sophie Van Den Eede (1901)
Virginie Van Den Eede (1903)

Ze hebben er gewoond tot de dertiger jaren maar nadien blijkt deze woning voor andere doeleinden gebruikt geweest te zijn daar geen verdere bewoning werd teruggevonden[14]

Sophie Van Den Eede trouwde in 1926 met **Arnold Teughels**, de zoon van schrijnwerker Dore Teughels uit de Diepestraat. In 1926 werd hun dochter **Josée Teughels** geboren.
"Nolle van Meulemakers" bouwde in 1936 in de Diepestraat 4, waar de dochter Josée nu nog woont met haar man **Frans Sijmons.**

Virginie Van Den Eede trouwde in 1928 met **Jan Frans Van Erp** van Zemst. In 1829 werd hun dochter **Simonne Van Erp** geboren.
Ze verhuisden dat jaar nog naar Zemst.

---

[12] **Archief Hoembeka, bevolkingsboek 1891, huis A26. Zie dit artikel onder "het huis T'Sjoen".**
[13] **Hoembeka, Bevolkingsboeken 1900 A27, 1911 A32.**
[14] **Hoembeka, Bevolkingsboek 1920 A25.**

Een onbekende boom in de Tuinen van Expoel

In september werden de tuinen van Expoel voor het publiek opengesteld. Dit gebeurde naar aanleiding van Open Monumentendag. De belangstelling was boven alle verwachting. Meer dan 1.100 bezoekers van einde en ver maakten de wandeling door het park en kregen hierbij specifieke informatie zowel op botanisch als op historisch gebied. Ze werden gegidst door Gust Keuleers, Wilfried Spruyt, Henri Keuleers, Christian de Meester en Ward De Kempeneer. De kers op de taart was een filmische evocatie over Expoel en zijn tuinen. Een betere synthese na de wandeling was er niet en het applaus bleef nooit uit voor Eddy Soli die de montage deed en de klank verzorgde voor deze historische toelichting. Hoembeka heeft die dag een goede beurt gemaakt.

Een onbekende boom

Toch konden we niet alles verklaren en zaten onze gidsen wat in verlegenheid over de naam en oorsprong van een bepaalde zacht geurende boom. We konden wel zijn fijne aromatische geur opsnuiven en zagen ook natuurlijk ook wel dat er drie onderscheiden vormen van bladeren aan groeiden, maar niemand wist hoe hij heette.

Het werd op den duur een spelletje om de wandelaars met ons probleem te confronteren. Er werd ook gevraagd ons te helpen deze boom te catalogeren. Veel gissen en gokken en sommigen beloofden ons nadien op de hoogte te brengen. Ze namen een paar bladeren mee.

De weken daarop kwamen de telefoontjes met de meest ongerijmde resultaten tot uiteindelijk de oplossing gebracht werd door mevrouw **Betty Ryckaert** uit Kraainen.

De Sassafras albidum

Mevrouw Ryckaert had de bladeren aan haar vader getoond.
Albert Ryckaert is 94 jaar (° 7.3.1912), licentiaat Pedagogische Wetenschappen (RUG) met een carrière in het onderwijs en in het leger (Officier bij de Genie). Hij heeft zijn leven lang grote belangstelling gehad voor planten en insecten (eigen collectie van diptera (vliegen), hymenoptera (wespen en bijen) en collioptera (kevers).
Hij is 61 jaar lid van de Belgische Entomologische Vereniging. Hij heeft gegidst in het Arboretum van Tervuren en is lid van de Vrienden van het Zoniënwoud.

Daar hadden we *the right man on the right place*. Hij bracht ons op de hoogte[15].



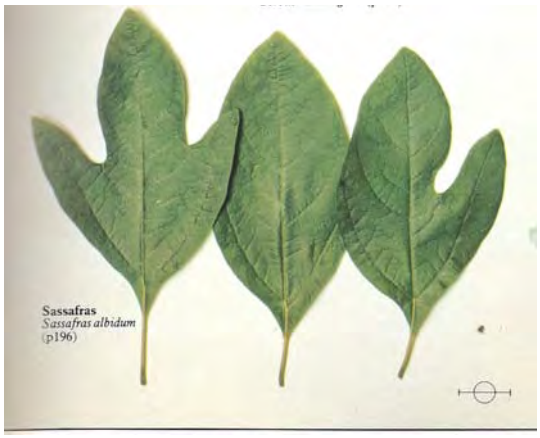
De Sassafras albidum is een boom uit de familie der Lauraceae (laurierachtigen)

Van dit laurierengeslacht van Sassafras zijn slechts 3 soorten bekend; de Sassafras albidum in Noord-Amerika, de Sassafras tzumu in Chili en een derde soort in Taiwan. Bij ons is alleen de Amerikaanse soort in cultuur. Alle delen van deze bomen bezitten

[15] **De afbeeldingen komen uit het boek van Roger Philips, *Trees in Britain, Europe and North America*, uitg. Pan Books, London, 1978. (ook verschenen bij spectrum in het Nederlands met titel 5oo bomen ui de gematigde zone). Teksten komen o.m. uit het boek van Hugh Johnson, *The International book of trees*, uitg. Mitchell Beazley Pubishers, London, 1973; in het Nederlands in 1974 uitgegeven bij Zomer en Keuning, Wageningen , 1974.**

een pittig aroma dat de insecten afschrikt. Het hout wordt aangewend voor insectenwerende kasten.

De Amerikaanse Sassafras albidum is een bladverliezende boom, die van nature voorkomt in het westelijk deel van Noord-Amerika tot aan Texas. Als hij het naar zijn zin heeft vormt hij veel ondergrondse worteluitlopers. De vorm van het blad is meestal ovaal en drielobbig, maar ook met slechts één zijlob of zonder lobben, tot 10 cm lang. De bladeren worden in de herfst opvallend oranje en geelrood. De hoogte varieert van 12 tot 15 meter. Op erg vruchtbare gronden zelfs tot 20 meter.



De drie types van bladeren die zich op deze boom ontwikkelen.

De onbeduidende, groengele, tweehuizige bloempjes ontwikkelen zich voor het uitlopen van het blad, voornamelijk in kleine trossen. De vrucht is een zwarte steenvrucht ter grootte van een erwt, op een verdikte, vlezige steel. De binnenkant van de bast bevat olie die voor medicinale doeleinden werden gebruikt maar ook in de cosmetica. Het sap staat nu bekend als giftig.



tweehuizige bloempjes ontwikkelen zich voor het uitlopen van het blad

In onze tuinen gedijt hij alleen op zure, voedselrijke en diep losgemaakte grond. Hij is met zijn eigenaardig ingesneden en in de herfst prachtig gekleurde bladeren werkelijk een juweel. Alle delen van deze bomen bezitten een pittig aroma dat de insecten afschrikt.

De worteluitlopers moeten echter goed in het oog worden gehouden. Vermeerdering: door zaaien of worteluitlopers. Als beste standplaats verkiest de Sassafras een plek in de zon of in halfschaduw omdat hij grote lichtbehoefte heeft.

Uit andere bron vernamen we ook nog dat de Sassafras in het gebied van Durham een vrij veel voorkomende kleinere boom of een grote struik is met aromatische bladeren, twijgen en wortels. Op rijpere scheuten komen meestal niet gelobde bladeren maar deze op jonge twijgen hebben één of twee lobben. De wortel van deze boom wordt gebruikt om er thee van te maken en wortelbier, met de bladeren wordt de (gumbo) soep gedikt.

Sommige vlinders zijn verzot op de jonge bladeren (**Spicebush Swallowtail of Papilio troilus).** De wortels werden ook gebruikt om er zeep van te maken.



De mooie vlinder Papilio troilus (Spicebush Swallowtail)

Zo ziet u maar een boom die mooi is, lekker geurt, nuttig is voor bier, thé, soep en zeep.

Hij lokt niet alleen vlinders aan maar ook zoveel natuurliefhebbers die van die mooie zonnige septemberdag hebben kunnen genieten maar wij ook: wij hebben weer wat bijgeleerd.

HET OUD-GEMEENTEHUIS en SCHOOLHUIS van LEEST beschermd en gerestaureerd

Wilfried HELLEMANS

Inleiding



Nadat in september 1974 al een kleine restauratie van hun buitengevels plaatsvond, worden al enkele maanden de twee meest opvallende gebouwen in Leest-Dorp, in feite Ten Moortele 1, knap gerestaureerd.
Namelijk het vroegere **gemeentehuis** (nu 'Dorpshuis Leest') en het ernaast gelegen vroegere **schoolhuis** of woonhuis van de hoofdonderwijzer van de gemeentelijke jongensschool (later gebruikt als Post, filiaal van het Hombeekse postkantoor en ook als Openbare Bibliotheek, filiaal van de Mechelse Openbare Bibliotheek).
Sinds 28 april 1998 zijn ze allebei *beschermd*.

De twee gebouwen dateren uit **1882** - zo staat het in Romeinse cijfers op de gevelsteen - precies middenin de *eerste schoolstrijd* (1879-1884) tussen liberalen en katholieken. Aan de oorspronkelijke plannen werd blijkbaar wel wat gesleuteld[16].

Duidelijk werd zo goed als uitsluitend aandacht besteed aan de *voorgevel* van de twee enkelhuizen waarbij die van het gemeentehuis opvallend rijker werd uitgewerkt. Architect was de provinciale bouwmeester **Leonard Blomme** (1840-1918) die in diezelfde periode ook tekende voor de harde restauratie mét nieuwbouw van het Mechelse gerechtshof. Misschien was hij ook in Leest de ontwerper van het *meubilair*.[17]

Uitwendige beschrijving

Gemeentehuis

Het bakstenen gemeentehuis met speklagen (daarmee bedoelt men de horizontaal aangebrachte lagen in zandsteen) heeft een zandstenen plint en is gebouwd in zgn. 'Vlaamse renaissance' of neorenaissancestijl. Het gebouw bestaat uit twee bouwlagen of verdiepingen en drie verticale vlakverdelingen (traveeën). De *middelste* ervan eist duidelijk de meeste aandacht op: èn door het balkon èn door uit te lopen op een tuitvormig dakvenster. Onder dat balkon staat in een arduinen gevelsteen GEMEENTEHUIS gekapt en het balkonraam zelf is het enige drielicht (driedelig raam) van het hele bouwsel. Ook in het versierde dakvenster werd een arduinen gevelsteen aangebracht met het jaartal MDCCCLXXXII (1882). De dubbele toegangsdeur staat helemaal rechts. En het met leien beklede *zadeldak* heeft nog een kleine dakkapel bovenaan de eerste en derde travee.

Schoolhuis

Het meest opvallende verschil tussen de twee gebouwen is al vernoemd: het schoolhuis is *eenvoudiger*. En ook dit: al is hun gevelstructuur grosso modo dezelfde, toch verschillen de *bouwlagen* in hoogte. Anders gezegd ligt de benedenverdieping, de eerste verdieping en de zolder in het schoolhuis lager dan in het gemeentehuis. Daardoor is ook de dakkapel er lager. In het schoolhuis is de plint bv.

---

[16] H. KENNIS, G. PLOMTEUX, R. STEYAERT (1995) p. 181 drukt de *vierde* ontwerptekening af (uit 1881) van gemeentehuis, onderwijzerswoning en schoolgebouwen.

[17] Tussen 1876-1887 restaureerde hij het Mechelse gerechtshof, (in 1507-1530) opgericht als woonst van landvoogdes en later regentes Margareta van Oostenrijk (°1457, +1530); ze woonde er vanaf 1509. Hij bouwde er aan de voorzijde rechts, d.i. op de hoek Keizerstraat-Korte Maagdenstraat, een stuk bij in neorenaissancestijl. Tegelijk ontwierp hij het ganse interieur en nieuwe meubilair van het gerechtshof eveneens in neorenaissancestijl. Zie hiervoor: P. DE GREEF.

zichtbaar verschillend net als de plaatsing van de ramen hoewel de speklagen werden doorgetrokken. Tenslotte heeft het schoolhuis geen balkon.

Landschappelijke betekenis

Wie vroeger de dorpskom inkwam, hetzij met paard of te voet, had natuurlijk de kerktoren boven de bomen zien uitsteken. De boerenhoven waren er doorgaans klein en hoogstens anderhalve bouwlaag hoog. Ze vielen dus niet op van verre. Iets van dat landelijke ervaart de fietser of reiziger die over de Zennebrug Leest binnenrijdt ook nu nog. Aan de linkerkant voor de brug staat nog steeds de lage, vroegere woning Neefs (1892) en over de brug rechts bemerkt men eerst het 'Brughuis' (in oorsprong uit 1783) en wat verderop nog twee uit de 19de eeuw bewaarde woonstalhoeven: een eerste (nr. 5, ca 1870) haaks op en de tweede (nr. 1, 1892) langs de straatkant gebouwd. Links veranderde het uitzicht grondiger al staat de typisch 18de -eeuwse pastorie (1776) er net voor het kerkhof nog altijd tussen de bomen.



De weg naar de brug met rechts de tuinmuur van de pastorij en links een woonstalhoeve. Verder bemerkt men rechts in de diepte de woning Neefs en vaag ook de brug.

De dorpskom dan. Vóór de bouw van het gemeente- en schoolhuis stonden op het dorpsplein langs alle kanten, op één huis na, uitsluitend witgekalkte boerenwoningen. En elke woonst, met of zonder café of 'estaminet', had één enkele bouwlaag (zoals nu alleen nog nr. 14) of hoogstens anderhalve, dit is met nog een klein raampje boven het gelijkvloers zoals bv. de herberg 'In den barreel' (nr. 11). Die éne uitzondering was een zgn. dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen (nr. 12, ca 1876). De bouw van dát huis, de latere woning Hellemans, *verbrak* voor het eerst het *landelijk karakter* van het dorpsplein. Gauw erna werd het gemeente- en schoolhuis gebouwd (1882), gevolgd door het verbouwen en hoger optrekken van de woningen Huysmans (nr. 5, na 1895) en 'De Rozelaar' (1907). En nog later door weer andere, bv. (ca 1930): de woningen De Boeck (nr. 2-4) en De Prins (nr. 10).

Op een mooie winterfoto ('Leest Geweest' p. 24) wordt het hoge gemeentecomplex als het ware gestut door twee lage boerenerven: links Van Hoof en rechts Jacobs. Ze werden afgebroken (respectievelijk in 1976 en 1968) en vooral de afbraak van dat laatste erf 'verwondde' het Leestse dorpsplein zeer.

Beschrijving van het interieur

Gemeentehuis

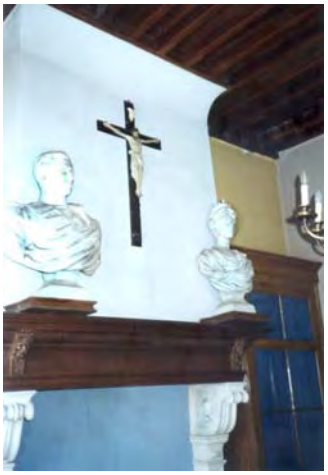
Binnenin - eerst moet men een paar stenen trappen opgaan - hing in de ***hall*** een witte gedenkplaat met vergulde tekst:



Vooraan links was het ***bureau*** van de secretaris dat tot voor de huidige restauratie in gebruik bleef als administratief kantoor met een mix van meubelen. Ernaast was een wat kleinere ruimte waar ooit bv. de stempelcontrole gebeurde. Naast de deur van die twee plaatsen was een loketraampje. En achteraan in de hal was de '***bak***' waar af en toe een enkeling voor een paar uur in terechtkwam. Bemerk dat er geen sanitaire voorzieningen aanwezig waren aangezien de tuin ontbrak. Zo nodig moest de secretaris of wie dan ook een café opzoeken en die waren in de buurt voldoende voorhanden. Trouwens vergaderde de gemeenteraad vóór het bouwen van dit gemeentehuis in de voutekamer van een café.

Een eenvoudige gesloten houten ***trap*** - jaren terug met een traploper - leidt naar de eerste verdieping; eronder kan men naar de ***kelder***.

Boven ligt de vroegere ***raad- en trouwzaal*** langs de straatkant met daarin ook de toegang tot het balkon. Ze was in gebruik tot 1977. De tot net boven deurhoogte reikende *boekenkasten* stonden de laatste jaren grotelijks leeg. Vroeger bevatten ze veelal gelijkvormig ingebonden boeken achter glas. Ze bevonden zich langs de zuidkant links en rechts naast de *schouw* die ook neorenaissancetrekjes had, en langs de hele westkant. Midden op de schouwmantel hing een alledaags kruisbeeld met plaasteren Christus; ernaast stonden de dito borstbeelden van het koningspaar Albert I en Elisabeth.



Tot voor de restauratie nog stonden ze, weliswaar goed bestoft, erbij zoals tijdens de laatste raadszitting.

Op de lange eikenhouten *tafel* ervoor lag een groen, zwaar tafelkleed. Bij die tafel en in de zaal stonden houten *stoelen* met een zitting in gevlochten stro. Die werden later wel vervangen. Alle muren waren, toch in de vijftiger jaren van vorige eeuw, beplakt met *wandpapier* en op de noordelijke muur hing een grote prent (steendruk?) met een of andere historische voorstelling. Later werd ze vervangen door een grote luchtfoto van de gemeente. Het houten *plafond* had natuurlijk rijen kinderbalken.
Een open houten trap naar de zolder bevond zich in de kleinere kamer ernaast.

Schoolhuis

Over de binneninrichting van het schoolhuis maar een enkel woord: rechts was een gang met de ***trap*** naar de eerste *verdieping* en naar de *kelder*. Er was een voorste (***woon***)***kamer*** en daarachter de ***keuken***. Achter het schoolhuis was ook een ***tuin***. Jaren later - nadat de schoolgebouwen (uit 1882) afgebroken en langs de noordkant van de speelplaats andere klassen opgericht waren - schakelde meester **J.B. De Leers** zijn tuin mee in bij zijn onderwijs in de milieustudie. Boven waren er twee ***slaapkamers*** en een kleinere ***berging***.

Gebruikers

Van de vele 'gebruikers' van het **gemeentehuis** beperken we ons hier tot de burgemeesters, de secretarissen en de veldwachters die tot de fusie met Mechelen (1977) in dienst waren.

Livinus De Laet was de eerste ***burgemeester*** die in dit nieuw gebouw zetelde (tot 1888). Zijn opvolgers waren: **Jaak Bernaerts** (tot 1924), **Theofiel Verschueren** (tot 1927), **Victor De Laet** (tot 1939), **Emiel Verschueren** (tot 1944 en van 1954 tot 1965), **Pieter De Prins** (van 1944 tot 1954) en **August Lauwers** (van 1965 tot bij de fusie met Mechelen)
Als ***secretaris*** fungeerden er:

F.H.C. Sebrechts (tot ca 1891), **August Van Den Bossche** (van ca 1891 tot 1931), **Lode Wuyts** (1931-1938), **Egied Bradt** (van 1938 tot 1970), **Jan Verheyden** (van 1973 tot 1977).

En als ***garde*** of ***veldwachter***:
Jan Baptist Bauwens (tot 1900), **I. Constant Van Hoof** (tot 1924), **J. Theodoor Huybrechts** (tot 1953), **Victor Van Hoof** (tot 1987)[18].

Van het **schoolhuis** was **Jan Dumont** de eerste bewoner (tot 1917). Na hem volgden **Constant Moons** (1917-1918) en **Jan-Baptist De Leers** (1920-ca 1960). Alle hoofdonderwijzers die na hem benoemd werden, vanaf 1958 dus, hadden intussen een eigen huis waarin ze bleven wonen.
Wel werd het nog meerdere jaren bewoond door de familie **A. Nuytkens-Van Erp** (zestiger jaren) waarna het dus deels een openbare functie kreeg als post en bibliotheek.



Bronnen

W. AERTS, e.a., *Beschermd cultuurpatrimonium in de provincie Antwerpen 1997-1998.* Tunhout 1999 p. 89.
P. DE GREEF, *Het Paleis van Margareta van Oostenrijk, een integrale herschepping.* In: *Meubelen uit Mechelen 1820-1960.* [Tentoonstellingscat.]. Mechelen 2000 p. 146-148.
M. EEMAN, H. KENNES, L. MONDELAERS, *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen. Deel 9n.* Gent 1984 p. 263/266.
W. HELLEMANS, *Een woonhuis met tuin te Leest-Dorp 12 2811 Leest.* (Ongepubliceerd werkstuk) 1997.
G. HERREGODS, Leest Geweest. Leest 1978.
H. KENNES, G. PLOMTEUX, R. STEYAERT, *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen. Deel 13n.* Turnhout 1995 p. 180-181.

[18] **Voor info over vooral de laatstgenoemde, zie: M. Van Hoof: 'Victor VAN HOOF de laatste 'garde' van Leest' in: "'t Ridderke", 18de jr. 2003 * nr. 2 * mei-augustus p. 43-46.**

Nota van de redactie:
over professor Leonard Blomme, de bouwheer van het Leestse gemeentehuis.



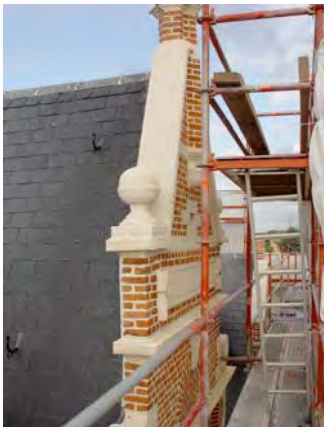
Leonard Blomme (1840- 1918) was een Antwerpse architect en leraar aan het Hoger Instituut voor Schone Kunsten in Antwerpen. Hij werkte veel met zijn broer Hendrik, architect.

Uit een huldebetoon hem gebracht in juni 1912 haalden we volgend relaas[4].

Leonard had **Joseph Schadde**, zijn voorganger architect bij de provincie Antwerpen en die hij in 1869 opvolgde, als enige leermeester. **Schadde** zette in 1853 ook de nieuwe kerk van Hombeek.

In 1899 werd **Leonarrd Blomme**, de provinciale bouwmeester, vereerd met de titel van "erebouwmeester der provincie Antwerpen".

Zijn voornaamste verwezenlijking was de herbouw van het **paleis van Margareta van Oostenrijk te Mechelen** in 1876, dat gerenoveerd en dienstig moest gemaakt worden als Gerechtshof van Eersten Aanleg. Verder ontwierp hij in neogotiek het weeshuis van Antwerpen (samen met zijn broer Hendrik), het gemeentehuis van Borgerhout, de Sint-Willebrorduskerk in Antwerpen. Met zijn broer restaureerden ze ook de oude Sint-Jacobstoren.
Hij was een befaamd leraar architectuur aan de Kon. Academie en volgde in 1885 Frans Baeckelmans op als directeur van het "Hoger Gesticht voor Schone Kunsten". Onder zijn bezieling genoot dit instituut wereldfaam en werden meerdere prijzen behaald door vele van zijn leerlingen
Leonard Blomme , ondervoorzitter der Koninklijke Commissie van Monumenten, ontving van koning Albert I talrijke onderscheidingen zoals Officier der Leopoldsorde, Commandeur der Kroonorde, enz, enz...





De recente renovatiewerken in Leest, waarbij de oude Franse steen met jaarinscriptie een bijzondere behandeling vergde.

4 **Het verslag van "OnsVolk ontwaakt (1911-1913) werd gepubliceerd op internet** http://users.skynet.be/ovo/LBlomme.html#LBlommeT

Century 21 Woonservice 0478/80.00.13
KBC We hebben het voor u. Bankstraat 7 HOMBEEK Tel. (015) 41 53 90
Metaalconstructies EDMOND PHLIPS Mechelen
Jeugdhuis HOJE Bankstraat 88 HOMBEEK
PISCAER ELECTRO-GROOTHANDEL FEGIBEL PARTNER N.V. PISCAER BATTELSESTEENWEG 449-151 2800 MECHELEN

DE FR. REYNIERSSTRAAT in 1900 eerst bebouwd, in 2000 afgebroken, in 2005 een voorstadallure

